

KERESZTÉNY MAGVETŐ

KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

97. ÉVFOLYAM ● 1991

4

ALAPÍTÁSI ÉVE 1861

KERESZTÉNY MAGVETŐ

97. évfolyam ● 1991 ● 4. szám

KOLOZSVÁR

TARTALOM

Dr. Kovács Lajos: Az egyház szolgálatában, Püspöki jelentés az 1991. március 1. és december 11. közti időszakról	237
---	-----

TANULMÁNYOK

Szász Ferenc: „En Istenem, en Istenem!”	248
Dr. Szabó Árpád: „Kinek mondanak engem az emberek?” Hogyan látjuk ma Jézust?	253
Kedei Mózes: Az egyéni megújulás szüksége	260
Vargha Jenő László: A csoport-pszichoterápiák fő irányzatai	264
Rázmány Csaba: 200 éves az alsóboldogfalvi unitárius templom	270
Adorjáni Rudolf (közlő): A keresztúrköri egyházközségek vagyonelettára a XVIII. század utolsó harmadából. VII. közlemény	276

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

Benczédi Ferenc: A jó pásztor	290
Szombatfalvi József: Az ígéret földje	292
Bíró Lajos: Közöttetek, értetek, veletek: együtt!	294
Nyitrai Mózes: Dániel mérlegén	296
EGYHÁZI ÉLET — HÍREK	300
KÖNYVSZEMLE	304

Alapítási éve 1861. Kiadja az Unitárius Egyház. Megjelenik negyedévenként.
Szerkesztő Bizottság: dr. Kovács Lajos (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő
János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád és Szabó Dezső (szerkesztő),
Andrási György, Mikó Lőrinc, dr. Rezi Elek és Szász Ferenc.

Szerkesztőség: Kolozsvár, Decembar 22 út 9 sz. Telefon: 11 52 71

Postacím: 3400 Cluj, B-dul 22 Decembrie nr. 9.

Dr. KOVÁCS LAJOS

AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATÁBAN

Püspöki jelentés az 1991. március 1. és december 11. közti időszakról

Legutóbbi főtanácsi gyűlésünket 1991. február 27—28 napjain tartottuk. Az azóta eltelt időszakról az alábbiakban teszem jelentésemot.

1. Püspöki szolgálatom

Április 13-án az erdélyi magyar keresztény egyházak püspökeinek első tanácskozására került sor a kolozsvári Református Püspökségen.

Május 7—9 napjain részt vettem Fekete Levente gyakorló segédlelkész lelkészképesítő vizsgáján.

Május 10—17 napjain az Unitárius Világszövetség — IARF — frankfurti központjába utaztam R. Traer főtitkárral való megbeszélésre.

Május 22-én a hazai magyar egyházak vezetőit Ion Iliescu államelnök fogadta, amelyen egyházunkat távollétemben dr. Erdő János főjegyző és Jenei Dezső főgondnok képviselték.

Május 23—24 napjain részt vettem a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Marosvásárhelyen tartott gyűlésén.

Június 1-én dr. Szabó Árpád, dr. Rezi Elek és Farkas Dénes vendiákokkal együtt részt vettem a székelykeresztúri líceum, volt főgimnáziumunk névadója, Orbán Balázs emlékére rendezett szoboravató ünnepségen. A helybeli unitárius, református és római katolikus lelkészek által tartott istentisztelet után a szoboravató beszédet dr. Molnár István, az iskola vendiákja és egykori tanára tartotta. Azután tartalmas ünnepi műsor, utána közebbéd következett, amelyen egyházunk nevében üdvözlétet mondtam.

Június 7-én részt vettem dr. Lőrinczi Mihály ny. lelkész, volt teológiai tanár temetésén.

Június 9-én Jenei Dezső főgondnokkal együtt jelen voltunk azon a gyászszertartáson, amelyen a helybeli zsinagógában, a többi kolozsvári egyházak képviselőinek és a helyi hatóságoknak a részvételével, megemlékezés történt a zsidó nép millióinak mártíromságáról. A gyászbeszédet dr. Rosen Mozes főrabbi tartotta.

Június 15-én a volt kolozsvári unitárius főgimnázium, a jelenlegi Brassai Sámuel líceum évzáró ünnepélyén köszöntőt mondtam.

Június 20-án a magyarországi Művelődési Minisztérium meghívására, András György előadótanácsossal együtt, részt vettem azon a megbeszélésen, amelyen Martin Mainander finn oktatásügyi előadó tartott előadást a finnországi svéd nemzeti kisebbség helyzetéről és jogairól. A

megbeszélésén a romániai, kárpátaljai, szlovákiai, jugoszláviai és burgenlandi magyar kisebbségek képviselői vettek részt.

Június 23-án részt vettem a kolozsvári monostori gyülekezet konfirmációi ünnepélyén, és köszöntöttem a 14 konfirmáltat lelkészükkel, Bennek Agostonnal együtt.

Június 30-án a kolozsvári belvárosi egyházközség konfirmációi istentiszteletén vettem részt, mely alkalommal Szabó Dezső lelkész irányításával 19 ifjú részesült a konfirmáció áldásában.

Július 7-én feleségemmel, valamint dr. Szabó Árpád rektorral és Farkas Dénes főszámvevővel együtt megjelentem Nagyajtán a Kriza János Társulat által rendezett ünnepségen, ahol sor került a község főterén Kriza János mellsobrának a leleplezésére. A szoboravató beszédet én tartottam; az istentiszteleten dr. Szabó Árpád prédikált. Utána Szilágyi Albert helybeli református, Bakó Antal miklósvári római katolikus és Juhász Sándor alsónémeti református lelkész mondtak köszöntő beszédet. A tartalmas műsor keretében Faragó József néprajzkutató, Pozsony Ferenc egyetemi tanársegéd, Kisgyörgy Zoltán és Gálfalvi Sándor tartottak előadást.

Szeptember 15-én megjelentem Harringtonné Szánthó Anikó lelkész beiktatásán, feleségemmel együtt, Homoródjánosfalván.

Szeptember 28. és október 10. között a püspöki ház vendégei voltak dr. George Williams, Chico-i (Kalifornia) egyetemi tanár és felesége, dr. Gellérd Judit.

Szeptember 29-én Jenei Dezső főgondnokkal és dr. Erdő János főjegyzővel együtt részt vettem Gyulafehérváron Bálint Lajos római katolikus érsek beiktatásán, és egyházunk nevében köszöntőt mondtam.

Október 1-én megjelentem a Teológiai Intézet évnyitó ünnepélyén, melyen megnyitó beszédet dr. Szabó Árpád rektor mondott, és az I. éves hallgatók eskütétele megtörtént.

Október 16-án jelen voltam a magyar egyházak előjáróinak Szatmáron tartott értekeztetén, amelyen részt vettek Bálint Lajos érsek, Tempfli József nagyváradi, Reizer Pál szatmári, Kreuter Sebestyén temesvári római katolikus, valamint Tökés László református püspökök és kíséretei.

Október 26-án a Teológiai Intézet dísztermében részt vettem Péter Miklós református lelkész doktorrá avatásán.

November 5-én dr. Erdő János főjegyzővel és az egyházi központ tisztviselőivel együtt részt vettem Besztercén András György előadótanácsos édesapjának id. András Györgynek a temetésén, melyen a szolgálatot Sebe Ferenc lelkész végezte.

November 8-án a kolozsvári Farkas utcai református templomban Jenei Dezső főgondnokkal együtt részt vettem Makkai Sándor volt püspök halála 40. évfordulóján rendezett ünnepségen és az azt követő fogadáson.

November 15-én az unitárius teológiai hallgatók önképzőköre által rendezett Dávid Ferenc emlékünnepélyen vettem részt, amelyen Ilkei Árpád V. éves hallgató végezte a szószéki szolgálatot, orgonaszámot adott elő Pop Mária II. éves hallgató, és Szentgyörgyi Sándor V. éves hallgató vezetésével dalárdaszámok hangzottak el; a hallgatók szavalókórusral szerepeltek.

November 26-án Jenei Dezső főgondnokkal együtt részt vettem a kolozsvári főtéri római katolikus templomban a II. világháború zsidó és

összes áldozatai emlékére tartott ökumenikus istentiszteleten, és egyházunk képviselőjében szolgálatot is végeztem.

December 2-án feleségemmel együtt, valamint az egyházi központ tisztviselőivel részt vettem dr. Barabásy László főgondnok temetésén Marosvásárhelyen és Szabédon.

2. Lelkészképzés

Teológiai intézetünkben a tanítás zavartalanul folyik. Az Intézet rektora, dr. Szabó Árpád, dr. Rezi Elek és dr. Erdő János professzorokkal együtt most már Kovács István, a gyakorlati teológia lektorával kibővülve rendszeresen tartják előadásait, vezetik a reggeli áhítatot és bibliórákat.

Fegyelmi ügy nem fordult elő. Az ifjak az előadásokat, reggeli áhítatokat és vasárnapi istentiszteleteket lelkiismeretesen látogatják. A bentlakás vezetője dr. Rezi Elek, felügyelője Szentgyörgyi Sándor V. éves hallgató. A hallgatók a sátoros ünnepeken rendszeresen legátusi és egy nyári hónapban gyakorló szolgálatot végeztek, és amennyire szükséges, engedéllyel vasárnapokon is végeznek lelkeszi szolgálatot. Ebben a tekintetben külön dicséretet érdemel Kozma Albert III. éves hallgató, aki a szindi egyházközségben a nyár folyamán is lelkes pásztorációs munkát végzett.

Az 1991—1992. tanévre az E. K. Tanács 5 fiú és 2 leány hallgató felvételét határozta el. Miklósi Vári Katalin magyarországi illetőségű leányt felvételi vizsga nélkül vettük fel, azzal a kötelezettséggel, hogy magyarországi testvéregyházunknál fog szolgálatot vállalni. A felvett hallgatók névsora és felvételi vizsgájuk eredménye:

Kecskés Csaba, Szabéd: 9,77; Czire Szabolcs, Székelykeresztúr: 9,34; Jenei Sándor, Dicsőszentmárton: 8,56; Dimén József, Székelyudvarhely: 7,91; Csete Árpád, Kolozsvár: 7,65; Ferenczi Enikő, Marosvásárhely: 9,92; Gyerkes Zsuzsánna, Nagykaroly: 9,19.

Jelenleg az Intézetnek 29 unitárius hallgatója van. Sajnos még három és fél évet kell várunk, amíg jelenlegi hallgatóink az egyház rendelkezésére állhatnak. Jelenleg ugyanis 15 kisebb-nagyobb egyházközségünk van üresedésben. Közülük Homoródújfalva, Tarcsafalva, Tordátfalva, Székelymuzsna, Csekefalva, Kolozs, Tordatúr és Árkos mielőbbi betöltése a legsürgetőbb.

A leányhallgatók felvétele szükségessé tette a leánybentlakás létesítését egyházunk December 22 út 5 sz. alatti épületében. Ez, mindenképp előtti Jenei Dezső főgondnok fáradhatatlan tevékenysége eredményeképpen sikerült is. Dr. Szabó Árpád rektor hollandiai kapcsolatai révén lehetővé vált a bentlakás modern bútorokkal való berendezése.

Az üresedésben volt gyakorlati teológiai tanszék előadásainak megtartását tanáraink vállalták. Az elmúlt tanulmányi év második felében András György előadótanácsos tartott homiletikai és katékétiai szemináriumi órákat heti 4 órában.

A gyakorlati teológiai tanszék megoldásával kapcsolatban problémák merültek fel. Az elmúlt tanév első felében Szász Ferenc brassói lelkész, doktorjelölt, ideiglenes lektori minőségben, néhány hónapig órái megtartására rendszeresen járt fel arra az egyházi központ által tett ígéretre, hogy a Bolyai u. 12 sz. alatti egyházi épületben részére megfelelő lakás fog rendelkezésére állani. Sajnos a lakás elkészítése minden igyekezet ellenére nagyon lassan haladt előre. Szász Ferenc afia december folyamán bejelentette, hogy az órák ellátását, legnagyobb sajnálatára, tovább

vállalni nem tudja. Ezért az E. K. Tanács hozzájárulásával az Intézeti Tanács a gyakorlati teológiai tanszékre pályázatot hirdetett, amelyre egyetlen pályázó, Kovács István homoródújfalvi lelkész, doktorjelölt jelentkezett. Az E. K. Tanács jóváhagyta nevezett afiának az Intézeti Tanács általi ideiglenes alkalmazását, és részére az időközben elkészült tanári lakást rendelkezésére bocsátotta. Kovács István az előadások megtartását megkezdte és családjával együtt Kolozsvárra költözött. Egyházunk érdekében végzendő ezutáni munkájára Isten áldását kérjük.

3. Egyházunk tevékenységének fontosabb adatai

Három egyházközségünkben, Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen és Baróton az elmúlt évben, sajnos, a lehető legkevesebb időszakban megkezdődött az új templomok építése.

Örömmel és meglepődéssel számolhatunk be arról, hogy a Dávid Ferenc Egylet, az Unitárius Nőszövetség és az Ifjúsági Egylet működése, elsősorban a városokban, de más helyeken is beindult és eredményesen tevékenykedik. A kolozsvári Dávid Ferenc Egylet elnöke dr. Bodor András, alelnökei Zsakó Erzsébet és dr. Erdő János, szerkesztő dr. Szabó Árpád, titkár dr. Rezi Elek, pénztáros Durugy Lóránd. A február és november közti időszakban rendezett felolvasó gyűléseken az alábbi előadások hangzottak el: dr. Erdő János: A Dávid Ferenc Egylet múltja és jövője; dr. Bodor András: Orbán Balázs a szülőföld és vallás vonzásában; dr. Molnár István: Húsvéti népszokások Erdélyben; dr. Szabó Árpád: Az édesanya a Bibliában; Szász Ferenc: „En Istenem, én Istenem“; dr. Rezi Elek: Hiszek az emberben. Az utóbbi két előadás a „Vallok hit- és életfelfogásomról“ c. előadássorozat keretében hangzott el, mely a következő üléseknek is témája lesz. A felolvasások keretében minden alkalommal művészi műsorra is sor került. Köszönet illeti Márkos Albertet a zenei rész megszervezéséért.

A Nőszövetség elnöke Zsakó Erzsébet lelkes munkaközösséget szervezett. Irányításával példamutató, önzetlen karitatív munka folyik. Rászoruló gyülekezeti tagok rendszeres gyógyszer és egyéb segélyekben részesülnek.

Az őszi folyamán, szeptember 22-én eredményes értekezletet tartott a brassói Nőszövetség, amelyen 18 egyházközségből mintegy 100 képviselő vett részt. Az istentiszteleten a lelkészi szolgálatot Harringtonné Szánthó Anikó végezte. Utánuk került sor a templomudvaron Szabó Sámuel főtanácsi tag kutatómunkájának eredményeképpen Székely Mózes erdélyi unitárius fejedelem emléktáblájának a leleplezésére. Az értekezleten több előadás és javaslat hangzott el. Végül a résztvevők a templom udvarán szeretetvendégségben részesültek.

Ebben az esztendőben is sok helyen nagy érdeklődés mellett folytatódtak januártól húsvétig terjedő időszakban az ún. hiterősítő heti, szószékcsérés istentiszteletek, amelyeken a testvérfelekezetek lelkészei is sok esetben részt vettek.

Február 11—12. napjain, a Teológiai Intézet ún. csendes napjain Kedei Mózes székelyudvarhelyi lelkész „A valláserkölcs nevelés új útjai“, Kovács István sepsiszentkirályi lelkész „Az ifjúság valláserkölcsei nevelése“, Lőrinczi Károly aranyosrákosi lelkész „A valláserkölcsei nevelés mint gyülekezet- és egyházépítés“ címen tartottak hallgatóinknak előadásokat és bibliamagyarásokat. A záró istentiszteleten az Intézet minden hallgatója előtt a szolgálatot én végeztem.

Múlt év április havában a kolozsvári rádió magyar nyelvű adásában egyházunk részéről megtartottam az első unitárius istentiszteletet. A rádió vezetőségével történt megállapodás alapján minden 4-ik vasárnap kerülünk mi sorra, és az azt követő héten egy meditációval szerepelünk. Eddig az alábbi lelkészek végeztek egy vagy több alkalommal szolgálatot: dr. Erdő János, dr. Szabó Árpád, dr. Rezi Elek, Fazakas Ferenc, Szabó Zoltán, Jakab Dénes, Andrási György, Farkas Dénes, Pap László, Lőrinczi Károly, Székely Miklós és Pataki András.

Július 22—26 napjain Gyergyószentmiklóson lelkész-pszichológus találkozó volt, amelyen számos lelkész, pszichológus és pedagógus vett részt. Egyházunk részéről Bálint B. Ferenc és Nagy László lelkészek, valamint Ilkei Árpád és Sándor Szilárd teológiai hallgatók vettek részt.

A kolozsvári belvárosi templomban az elmúlt év óta, időközökben, Szabó Dezső lelkész rendezésében sikeres zenés áhítatok folynak, amelyekben legutóbb, többek között Szabó Gyula író, Egyed Ákos és Benkő Samu történészek, Lászlóffy Aladár író tartottak előadásokat, és Márkos Albert iránvítésével a Filharmónia tagjai szerepeltek. Egy ilyen alkalommal a baróti ének- és zenekar, valamint a tordaszentlászlói női énekkar szerepelt.

Szeptember 22-én a Romániai Magyar Demokrata Szövetség szervezésében Mészkon Balázs Ferenc emlékünnepe, október 13-án Bölönben Bölöni Farkas Sándor szoboravató ünnepség volt. Mindkét alkalommal a szószéki szolgálatot dr. Erdő János főjegyző végezte.

A lelkésztovábbképző tanfolyamot az idén is megrendeztük július 1—13 napjain 21 lelkész részvételével. Jelen volt Kaliforniából Franck Robins Susan tanárnő, aki angol nyelvet tanított, ösztönzést adva lelkészeinknek az angol nyelv elsajátítására. A tanfolyamon dr. Szabó Árpád „A IV. evangélium jellege és forrásai“, dr. Rezi Elek „A bűn és bűnbocsánat fogalma a Bibliában“, dr. Erdő János „Az egyháztársadalmi egységek története“ címen tartottak előadásokat. Dr. Szabó Árpád irányításával a résztvevők prédikációvázlatokat készítettek. A vasárnapi istentiszteleteken Keresztes Sándor homoródszentpáli, Rázmány Csaba alsóboldogfalvi és Ádám Dénes homoródkeményfalvi lelkészek végeztek szolgálatot. A kiértékelés szerint a továbbképző tanfolyam eredményesnek bizonyult és a jövő évben is folytatódni fog.

Kovács István homoródújfalvi és Kászoni József homoródszentmártoni lelkészek az E. K. Tanács jóváhagyásával 1990 őszén az oxfordi, ill. a manchesteri unitárius teológiai főiskolára egy tanulmányi évre Angliába utaztak. A karácsonyi szünidőre mindketten hazautaztak. Kászoni József újév elején visszautazhatott, mert vízumügyét előzőleg elintézte. Kovács Istvánnak azonban újabb vízuma be nem mutatása miatt az angliai hatóságok beutazását nem engedélyezték, és kénytelen volt, rövid idei ottléte után, egyházközségébe visszatérnie.

Az 1991—1992. tanulmányi évre részükre csupán a manchesteri intézet biztosított ösztöndíjat. Versenyvizsga alapján Máthé Sándor olthévi lelkész kapott erre jogosultságot, aki ottani tanulmányait október közepén meg is kezdte.

Július 21—23 napjain Székelykeresztúron került megrendezésre újra az egyetemes ifjúsági konferencia, több mint 290 résztvevővel. A konferencia témája: „Kötődésünk vallásunkhoz, népünkhöz és szülőföldünkhöz“ volt. A megnyitó istentisztelet után, amelyen a szolgálatot Kovács István sepsiszentkirályi lelkész végezte, Márkos Albert hegedűművész Mozart D-dúr hegedűversenye első tételét adta elő Rónai Ádám zongo-

raművész kíséretében. A konferencián, a következő előadások hangzottak el, amelyeket részletes megbeszélés követett: dr. Rezi Elek: Az unitárius ifjúság lelki megújulása, Szász Ferenc: brassói lelkész: Kötődésünk vallásunkhoz, Török Katalin sepsiszentgyörgyi tanárnő: Kötődésünk népünkhez és szülőföldünkhöz, Molnár Lehel teológiai hallgató: Székelykeresztúr múltja és Kovács Sándor teológiai hallgató: Az unitárius ifjúsági konferenciák története. A konferencia egy évre a következő vezetőséget választotta meg: elnök Kovács István sepsiszentkirályi lelkész, alelnökök Török Katalin, tanár és Márkos Ervin oklándi lelkész, titkár Kovács Sándor teológiai hallgató, jegyző Török István gyakorló segédlelkész és pénztáros András Gyöngyvér. A konferencia záróistentiszteletén Székely Miklós kövendi lelkész prédikált; végül a konferencia zárónyilatkozata hangzott el.

E. K. Tanács köszönetét nyilvánította a székelykeresztúri egyházközségnek, az Orbán Balázs Liceum igazgatóságának a konferencia fogadásáért, Báró József esperesnek, dr. Erdő János főjegyzőnek, Farkas Dénes főszámvevőnek és Szilágyi Józsefné tisztviselőnek a konferencia eredményes megrendezéséért.

Lelkészeink 45 évi szünet után újra egyetemes lelkész-konferenciát tartottak, amelyen jelen volt dr. Donald Harrington amerikai lelkész és felesége. A gyűlés Benczédi Ferenc dombói lelkész szolgálatával vette kezdetét. Az első napon az elnöki teendőt Török Áron sepsiszentgyörgyi, a második napon Lőrinczi Károly aranyosrákosi lelkész látták el. A bevezető előadást: „Az unitárius egyház az elmúlt négy évtized alatt“ címen én tartottam. A gyűlésen még az alábbi előadások hangzottak el: Kedei Mózes: „Az egyéni megújulás szüksége“; Csongvai Attila és Kiss Károly: „Az egyházközség (falusi és városi) megújulása“; Fazakas Ferenc és Fazakas Endre: „Az egyetemes egyház megújulása“. A teendőkkel kapcsolatosan sok vélemény és javaslat hangzott el. A gyűlés véleménye volt, hogy a Szervezeti Szabályzat módosítása mielőbb megtörténjék. A konferencia a legközelebbi gyűlés előkészítésére Szász Ferenc, Kiss Károly, Rázmány Csaba, Nagy Ödön és Kászoni József lelkészeket választotta meg.

4. Külföldi kapcsolataink

Külföldi unitárius testvéreinkkel való kapcsolatunk ebben az évben is állandó volt. Ezt a célt szolgálja az az észak-amerikai kezdeményezés, hogy egyházközseink egy jelentős része testvéri kapcsolatot létesítsen erdélyi egyházközségekkel a szellemi és anyagi együttműködésre. Ennek a mozgalomnak lelkes irányítója Natalie Gulbrandsen, az amerikai unitárius egyház világi vezetője, aki több alkalommal járt nálunk, és az Észak-Amerikában tanulmányúton volt András György előadóval együttműködött a kapcsolatok kiszélesítésére. Ennek eredményeképpen már elég sok ottani egyházközség teremtett erdélyi egyházközseinkkel közvetlen kapcsolatot.

Michael Burp észak-amerikai tanár a chicagói Meadville Lombard Unitárius Teológiai Főiskola megbízásából és támogatásával egy tanévet Teológiai Intézetünkben tölt, hogy hallgatóinkat angol nyelvre tanítsa. Ugyanakkor kolozsvári híveink kezdő és haladó csoportjai részére is díjtalanul tart nyelvi oktatást.

Amint azt személyes ténykedéssel kapcsolatban már említettem, dr. Donald Harrington, volt New York-i lelkész felesége, Szánthó Anikó

vállalkozott arra, hogy férjével együtt egy esztendőre egyik üresedésben levő egyházközségünkben végezzen lelkeszi szolgálatot. Több egyházközségről volt szó, végül az egyházi vezetőség a házaspárral egyetértésben Homoródjánosfalva mellett döntött. A beiktatáson helyből és a környékből sok hívünk és lelkeszünk vett részt. A beiktatást Bencző Dénes körüli esperes végezte. A hívek a lelkeszi lakást berendezték és lehetőségük szerint gondoskodnak egyéb szükségletekről is.

Március 16—18 közti időben látogatást tett egyházunknál Peter Richardson észak-amerikai lelkesz feleségével együtt. A házaspárt dr. Rezi Elek elkísérte az aranyosszéki egyházközségek látogatására, majd vonaton Brassóba utaztak és Májay Endre lelkesz családja vendégeiként az ottani vasárnapi istentiszteleten is részt vettek.

Április 2—5 napjain tartotta az angol unitárius egyház évi közgyűlését York városban, amelyen egyházunkat dr. Rezi Elek képviselte.

Április 19—24 napjain egyházunkban hivatalos látogatást tett dr. Roy Smith, az angol unitárius egyház főtitkára, aki részt vett az E.K. Tanács gyűlésén és egyházunk jelenlegi problémái felől tájékozódott.

Május 26—június 2 közti időszakban Nagy Ferenc segesvári lelkesz meghívására Austin Fitzpatrick Leeds-i lelkesz vezetésével, aki az angol és erdélyi unitárius egyházak közötti minél szorosabb együttműködés egyik lelkes ápolója, egy 8 tagú csoport érkezett egyházunkhoz. Segesvárra igyekezve, menet is, jövet is egy-egy napot Kolozsváron töltöttek, az egyház részére papírt, néhány írógépet hoztak.

Szeptember 3—8 napjain ugyancsak Austin Fitzpatrick rendezésében Francis Tease nőszövetségi vezető egy nőtársával és két ifjúval, útban Segesvár felé és visszajövet is egy-egy napot Kolozsváron töltöttek és a püspöki család vendégei voltak.

Szeptember 19—26 napjain egy Kansas City amerikai városból való 20 tagú küldöttség nyárádgálfalvi testvéregyházközségüket látogatta meg; rövid időre az egyházi központ vendégei voltak.

Október 2-án Peter Hewis, az angol unitárius egyház elnöke 10 napos hivatalos látogatásra egyházunkba érkezett. Részt vett az E.K. Tanács gyűlésén, meglátogatta az egyházi központot és a Teológiai Intézetet; lelkeszi szolgálatot végzett nagy érdeklődés mellett a kolozsvári Irisztelepi gyülekezetben, Nagyenyeden, Úrmösön, Sepsiszentgyörgyön és Kálnokon. Látogatást tett Homoródszentmártonban, H-ánosfalván, Székelydersben, Szentábrahámon, Csekefalván és Székelykeresztúron. Vidéki körútja során végig dr. Erdő János főjegyző volt kísérője és szolgálatainak magyar nyelvre fordítója. Peter Hewis tapasztalatairól a legnagyobb megelégedéssel nyilatkozott.

Október 7-én Burton Calav Memphis-i lelkesz, útban testvéregyházközsége, Sepsiszentgyörgy felé, Leonora Montgomery Houston-i lelkesznővel és Chris Billingsgel egy napot Kolozsváron töltöttek.

Október 8—14 napjain, ugyancsak Austin Fitzpatrick lelkesz rendezésében Anne Wilson, a manchesteri Unitarian College tisztviselője, dr. Peter Razley orvos és Robert Haslan angol hittestvéreink Segesvárra menet és onnan jövet egy-egy napot a püspöki ház, ill. dr. Rezi Elek és családja vendégei voltak.

Dr. George Williams Chico-i (Kalifornia) egyetemi tanár, feleségével dr. Gellérd Judittal szeptember végétől 12 napig egyházunk vendégei voltak. Mindketten az erdélyi és az észak-amerikai egyházak kapcsolatainak fejlesztésében nagy buzgalommal munkálkodnak. Dr. Williams egész ittléte alatt fáradhatatlanul dolgozott azért, hogy egy nyomda

létesítéséhez rendelkezésünkre bocsátott nagy értékű szövegszerkesztő felszerelés használatára teológiai hallgatóinkat kiképezze. Gellérd Imre egykori kiváló lelkész egyházi beszédeinek és egyéb értékes tanulmányainak magyar és angol nyelven való megjelentetésével értékes szolgálatot végeztek.

Az angol unitárius egyház Great Hucklow nevű üdülőjében augusztus 8—22. között sorra került nemzetközi unitárius ifjúsági találkozón egyházunk részéről, nyelvi versenyvizsga eredményeképpen, Pál Gyöngyvér és Vajda Éva vettek részt.

Egy másik erdélyi csoport, szintén nyelvvizsga eredményeképpen, az Unitárius és Szabadelví Ifjúsági Szervezet, valamint a svájci Zwingli-bund meghívására július 27. augusztus 10. közti időben a svájci Schwarzssee-ben rendezett nyári táborozásán vett részt. Ennek tagjai: Kocs Júlia, András Gyöngyvér, ifj. Szabó Árpád és Kovács István voltak.

5. A hazai egyházakkal való kapcsolataink

Testvéregyházainkkal állandó bensőséges kapcsolatban állunk. Ebben az évben több alkalommal gyűltek össze a magyar keresztény egyházak püspökei és több esetben fordultak a kormányhoz jogaink érvényesítéséért. Sajnos eddig ebben a tekintetben majdnem semmi eredmény nem mutatkozott. A püspöki tanácskozás titkársági teendőit Mikó Lőrinc előadótanácsoson keresztül egyházunk látja el. A kultusztörvény-tervezet megalkotásával kapcsolatban gyakori bukaresti tárgyalások során Jenei Dezső főgondnok kiemelkedő szerepet töltött be, nagymértékben emelve az egyházunk iránti megbecsülést és tiszteletet. Köszönjük dr. Fazakas Miklós szenátor afiának egyes felvetődő, döntő fontosságú kérdéseink tekintetében folytatott buzgó tevékenységét.

6. Személyi változások

a). Egyházközségekben:

Bíró Lajos medeséri lelkészt 1991. július 1-től áthelyeztem a siménfalvi egyházközségbe. *Rüsz Tibor* és *Török István* gyakorlósegédlelkészeket 1991. október 1-től kineveztem a medeséri, ill. fogaras-nagyszebeni egyházközségbe.

Harringtonné Szánthó Anikó észak-amerikai lelkészt 1991. szeptember 1-től kineveztem a homoródjánosfalvi egyházközségbe.

b). Egyházi Központban:

Suba Klára teremgondozó 1991. július 24-én állásáról lemondott. Helyében 1991. szeptember 1-től *Kiss Erzsébet* afiát alkalmaztuk. *Péterffy Attila* gépkocsivezető, 1991. március 1-én állásáról lemondott. Utódjáról még nem történt intézkedés.

c). Nyugdíjazások:

Kiss Jenő fogaras-nagyszebeni lelkész nyugalomba vonulását, betegségére való tekintettel, 1991. október 1-től jóváhagytam. Lelkész afia 41 éven át végzett hűséges szolgálatot és hosszabb ideig az egyházkör jegyzőjeként is működött.

Seres T. László tordatúri lelkésznek 1991. október 1-től való nyugdíjazásához javaslatomra az E.K. Tanács hozzájárult. Nevezett afia egyházi szolgálata 36 évre terjed.

Nagy Zoltán szentivánlaborfalvi lelkész, aki 40 éven át ebben az egyházközségben szolgált, betegségére való tekintettel, kivételesen hozzá-

járultam nyugdíjazásához. Ugyanakkor Kérem a Főtisztelendő Főtanácsot mondja ki, hogy a lelkész a nyugdíjazását kimondó határozat kézbevételeig egyházközségéből nem távozhatik.

7. Halottaink

Dr. Lőrinczi Mihály, volt teológiai tanár, kolozsvári és tordai segédlelkészi működése után a fogarasi egyházközségben másfél évet szolgált, majd a chicagói Meadville Lombard Unitárius Teológiai Főiskolán három éven át tanult, felsőbb fokon elsajátítva az angol nyelvet. Utána 8 éven át a marosvásárhelyi egyházközségben volt vallástanár. 1948 februártól az újonnan létesült Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán tanárként 11 évig működött, amikor letartóztatták és 4 éven át kényszer-munkát végzett. Hazajöve a szindi egyházközségben szolgált 1981 végéig bekövetkezett nyugdíjazásáig. Erőtéljes, nagymunkabírási szolgálója volt egyházunknak. 1991. február 24-én, 80. életévében váratlanul hunyt el Budapesten, ahol hamvasztása utáni szertartáson dr. Ferencz József ny. püspök és Bence Márton főjegyző búcsúztatták. Kolozsvári temetésén, 1991. június 7-én a lelkészi szolgálatot Benedek Ágoston végezte. A sírnál dr. Szabó Árpád rektor búcsúztatta. A barátok részvétét Lászlóffy Csaba tolmácsolta.

Fülöp Árpád segédlelkészi szolgálatát Olthévizen kezdte. Egy évig Fogarason, három évig Alsórákoson, végül 40 éven át Olthévizen szolgált, majd nyugdíjasként ugyanott élt 84 éves korában bekövetkezett haláláig. A kötelességteljesítés és hivatás szerinti szolgálat mintaképe volt. Temetésén, 1991. február 28-án utódja, Máthé Sándor végezte a szolgálatot, az egyházkör nevében Gál Jenő esperes búcsúztatta.

Gazdag Zoltán, volt baróti énekvezér, 1991. március 11-én hunyt el. Temetésén, 1991. március 13-án, a szolgálatot Kiss Alpár lelkész és Gál Jenő esperes végezték.

Pál András, a volt kolozsvári unitárius főgimnázium tanára, a Főtanács és E.K. Tanács tagja, a kolozs-tordai egyházkör volt felügyelőgondnoka, 1991. május 7-én, 78 éves korában hunyt el váratlanul. Temetésén a szolgálatot dr. Rezi Elek teológiai tanár végezte, a sírnál Szabó Zoltán egyházi titkár, tanártársai közül Imreh Lajos és Kántor Lajos búcsúztatták.

Bedő Béláné Útő Irma, volt datki tanítónő, nyugalmazott lelkészünk hitvestársa, 1991. június 6-án, 63 éves korában Sepsiszentgyörgyön elhunyt. A temetési szolgálatot Török Áron lelkész végezte; a sírnál Nemes Dénes ny. lelkész és Gál Jenő esperes búcsúztatták.

Útő László, a volt székelykeresztúri unitárius főgimnázium tanára, a székelykeresztúr-udvarhelyi egyházkör felügyelőgondnoka, 70 éves korában 1991. június 7-én, hosszas betegség után meghalt. Temetésén a szolgálatot Báró József esperes-lelkész végezte.

Máthé Zsigmond példamutató tevékenységű, kiemelkedő szellemi alakja egyházunknak 3 évig Kolozsváron, majd 18 évig a nyárádszentmártoni egyházközség lelkésze volt. Utána 17 évig Szentábrahám lelkészeként és hosszú időn át a székelykeresztúri egyházkör espereseként szolgált 1972-ben bekövetkezett nyugdíjazásig. Ekkor Székelyudvarhelyre költözött és 92 éves korában 1991. június 17-én ott is hunyt el. Az egyházkör és az egyetemes egyház nagy halottjaként a temetésén a szolgálatot Kedei Mózes és Rüszt Domokos székelyudvarhelyi lelkészek végezték. Az egyház részvétét dr. Szabó Árpád rektor tolmácsolta; a

székelykeresztúri egyházkör részéről Báró József esperes és Jakab Dénes köri jegyző búcsúztatták.

Dr. Kiss Dezső ügyvéd, a sepsiszentgyörgyi egyházkör volt felügyelő-gondnoka, 84 éves korában 1991. július 26-án hunyt el. Török Áron lelkész temette.

Dr. Ferencz Józsefné Káli Nagy Magda, magyarországi ny. püspök hitvestársa 1991. szeptember 8-án Budapesten meghalt.

Németh Sándor 12 évig Alsórákoson és 18 évig a kissolymosi egyházközség lelkészeként működött, 65 éves korában, 1991. szeptember 16-án váratlanul hunyt el. A nagy részvét mellett végbement temetésen a szertartást Báró József esperes végezte. Az egyházi központ részvétét Szabó Zoltán egyházi titkár tolmácsolta, az egyházkör részéről Botha Dénes búcsúztatta; lelkészek nevében Sándor Bálint, Péterfi Sándor és Nagy Endre mondtak búcsúbeszédet.

Kelemen Imréné Bedő Boriska, a volt Teológiai Akadémia végzettje, a Főtanács tagja, ny. lelkész hitvestársa, életének 78 éves korában, 1991. szeptember 29-én hunyt el Marosvásárhelyen. Ottani búcsúztatása után nagy részvét mellett temették Oklándon, ahol a lelkészi szolgálatot Bencző Dénes esperes végezte és a marosvásárhelyi gyülekezet részvétét Kolcsár Sándor esperes juttatta kifejezésre. A sírnál a szolgálatot Márkos Ervin helybeli lelkész végezte.

Kelemen Imre két évig Homoródszentpálon, 1 évig Erzsébetvároson, 3 évig Homoródújfalun, végül 25 évig Oklándon végzett lelkészi szolgálatot. 1959-ben elítélték és közel 5 éven át kényszermunkát végzett. Kiszabadulása után 7 évig Lupényben volt lelkész. 1972-től haláláig, közel 20 éven át, mint nyugdíjas minden egyházközségünket meglátogatta és minden templomban prédikált. 1991. november 17-én, 89. életévében, hitvestársa elvesztése után néhány hétre, lelkében megtörve hunyt el. Temetése Oklándon, nagy részvét mellett ment végbe. A gyászszertartáson imát Simén Domokos, egyházi beszédet Bencző Dénes esperes mondott. Az egyház nevében András György előadótanácsos, az oklándi szolgálatban közvetlen utódja búcsúztatta. A marosvásárhelyi egyházközség részvétét Kolcsár Sándor esperes tolmácsolta. A sírnál Márkos Ervin helybeli és Szabó Dezső kolozsvári lelkész mondtak búcsúbeszédet.

Major Pál, volt főtanácsi tag, 1991. november 22-én, 77 éves korában halt meg Marosvásárhelyen. Temetésén a szolgálatot Kolcsár Sándor esperes lelkész végezte.

Dr. Barabásy László, egyházunk főgondnoka, 1991. november 29-én, 74. évében, váratlanul elhunyt. Hosszú időn át a marosi egyházkör felügyelőgondnoka volt; 23 évig mint egyházunk legfőbb világi őrállója bölcsességgel és lelkiismeretesen irányította egyházunk életét. Temetési szertartása, Jenei Dezső főgondnok, dr. Erdő János főjegyző és az egyházi központ részvételével, 1991. december 2-án ment végbe. A marosvásárhelyi templomban tartott gyászistentiszteleten a lelkészi szolgálatot Kolcsár Sándor esperes végezte. Az egyház nevében én méltattam egyházunk érdekében végzett áldásos tevékenységét. A szertartás Szabódon, a Barabásy család ősi otthonában folytatódott. A templomi gyászistentiszteleten imát Szabó Dezső lelkész, egyházi beszédet Kécskés Lajos helybeli lelkész mondott; az egyház részvétét dr. Erdő János főjegyző tolmácsolta; a sírnál Szabó Dezső búcsúztatta.

Özv. Benczédi Mártonné Antonya Mária, néhai Benczédi Márton magyarországi és homoródalmási énekvezér-tanító özvegye, 1991. no-

vember 6-án 83 éves korában meghalt. Végső nyugalóhelyet Homoródalmáson talált. A szolgálatot Bencző Dénes esperes végezte.

Elhunyt hittestvéreink emlékét kegyelettel őrizzük!

*

Az eddig elmondottakat összegezve, elmondhatjuk, hogy egyházunk ennek az évnek folyamán is, lehetőségei szerint, eredményes tevékenységet folytatott. Röviden megismétlem azt, amit néhány héttel ezelőtt az egyetemes lelkesi konferencián az elmúlt évek történetéről tartott előadásomban mondtam:

„Hálát adunk a gondviselő Istenünknek, hogy a legnehezebb körülmények között, gyakori megaláztatásaink és megpróbáltatásaink nehéz időszakában is gondot viselt rólunk, segített, bátorított, erőt adott a helytállásra. Atyai szeretetébe kapaszkodva, hozzá buzgó lélekkel imádkozva, elmondhatjuk, hogy egyházunk a közel fél évszázad során történelmi hivatást teljesített; a feltétlen egyistenhitet megtartotta, az ősi örökséget megőrizte és híven ápolta, élni akarásában egyetlen pillanatban sem torpant meg. Ezért elsősorban nem bűnbánatot kell tartanunk, hanem nemes megalázkodással hangsúlyoznunk kell, hogy őseink szel' mében nagyon kevés kivétellel, határozottan megállottunk azon az evangéliumi alapon, amely a názáreti Jézus példaadásából az evangélium-, hit- és erkölcsstanából kötelező módon, örök időszzerűséggel sugárzik felénk. Elmondhatjuk, hogy ebben a hősi időszakban az előttünk jártak szellemében méltóknak bizonyultunk. Isten áldása legyen egyházunk vezetőin és egyszerű, buzgó tagjain, akik egyházunk és népünk iránti nagyszerű ragaszkodásukról, hűségükről és anyagi áldozathozatalukról időről-időre áldott tanúbizonyságot tettek és egyházunk fennmaradását biztosították“.

Az 1989. december 22-én végbement változás egyházi életünkben is hozott örvendetes változást, amelynek alapján bizakodással tekintettünk a jövőbe.

Sajnos igen sok lényeges reménységünkben csalódnunk kellett. Legtermészetesebb jogaink tekintetében mindennapi életünkben keserű érzésekkel van tele lelkünk. Ahelyett, hogy a kezdeti ígéretek szerint kisebbségi létünk alapvető kérdései megoldódtak volna, egyre több akadály tornyosul elénk. Életünk sok vonatkozásban bizonytalanná vált. A hiányos földtörvény nem megfelelő módon való alkalmazása, a kollektív gazdaságok felszámolása egyetemes egyházunkat és egyes egyházközségünket anyagi vonatkozásban eddig nem ismert módon létében fenyegeti. A kultusztörvény tervezetének a Parlament elé való terjesztése — komoly ígéretek ellenére — még mindig nem történt meg, pedig azt hónapokig tartó alapos tanulmányozás eredményeképpen, kivétel nélkül az összes egyházak elfogadták, és amelynek legelemibb jogaink érvényesítésére, jogtalanul elvett ingatlanaink, ősi iskoláink visszaszerzésére, egyházunk anyagi létének biztosítására alapul kell szolgálnia.

Mindezek ellenére reménységünkben meg nem torpanunk, létért való szívós küzdelmünket fel nem adjuk, hanem azt, a többi magyar egyházzal szorosan együttműködve, tovább folytatjuk. Nehéz, válságos időkben Isten mindig gondoskodott rólunk és hisszük, hogy gondoskodni fog ezután is. Nagy szükségünk lesz híveink rendíthetetlen egyistenhitére, erőn felüli áldozathozatalára, lelkeszeink bölcsességére és hűségére. Gondviselő Istenünkben rendíthetetlenül bízva, hozzá buzgó lélekkel imádkozva, és mindennapi kötelességünket becsülettel teljesítve, reménykedő szívvel tekintünk népünk és egyházunk jobb, becsületesebb, igazságosabb jövője felé.

SZÁSZ FERENC

„ÉN ISTENEM, ÉN ISTENEM!“

„Én Istenem, én Istenem! miért hagyál el engemet?“ — fohászkodik Jézus a keresztfán, mielőtt — „ismét nagy fenszóval kiáltván“ — kiadná lelkét (Mt 27, 46, b; 50).

Mikor e jézusi imádság első két szavát választottam írásom mottójául, tisztában voltam azzal, hogy a vallásalapítóját istenítő vagy — jobbik esetben is — heroizáló hagyományos vagy szabadelvű kereszténység egyaránt idegenkedik a kétségeskedő, esendőségének hangot adó Jézus imájától.

Az idézett jézusi ima azonban — amely sokak számára kényelmetlennek tűnik-tűnhet — számomra most sokatmondó és termékeny kiindulópont: a krízis-helyzet negativitásában is hordozza és igazolja azt a lelkeséget, amelyet én a hit és vallás fundamentumának tartok: az Isten és ember személyes létközösségét.

1) Az „én Istenem“ — véleményem szerint — a „mi Atyánknál“ is elsődlegesebb premissza a hit tárgyának vizsgálatában akkor, amikor nem a (többé-kevésbé tételes) vallásos, hanem hitbeli meggyőződésünkről kívánunk vallani. Az „én Istenem“ a vallásos tapasztalat intimitásának olyan fokáról tanúskodik, amelynek hitelét a kétség nem csorbít(hat)ja, mert szervesen hozzá tartozik. Ennek ellenére, vagy éppen ezért, az „én Istenem“-paradigma minden későbbi, tételes megfogalmazású hitvallás szilárd és maradandó magvát képezi. Szükszavúságában már elegendő kritériumot jelöl ki létünkre, rendeltetésünkre és hivatásunkra vonatkozóan (amikor Istent személyes valóságunknak állítja), anélkül azonban, hogy azok elfogadására vagy megtagadására vonatkozna, s ezzel személyes szabadságunkban korlátozna.

Az „én Istenem“ bizonyága és kétsége az az egzisztenciális lemezelenedés és kiürülés, amely arra készítet(het), hogy hitünkről vallva „felfedjük“ és ezzel „eláruljuk“ Istenünket és önmagunkat, a jézusi imádság újrafogalmazásával jár együtt, amelyben a kérdés most már így hangzik: „én Istenem, én Istenem, miért hagyalak, hagytalak el téged?“

Ez a kérdés most is aktuális: miért vállaltam, vállalom azt, hogy hitemről, Istenemről nyilvánosan valljak?

Talán azért, mert előbb-utóbb — valamilyen különleges élethelyzetben — úgyis rákényszerülnék erre. Ha most megpróbálom „körüljárni“, „körülírni“ az „én Istenemet“, szükséges és üdvösséges dolgot cselekszem. Es — ha az „én Istenem“ csak részben is emlékeztet a „te Istened“-re és külön-külön vagy együtt emlékeztetnek a „mi Atyánk“-ra, — hasznosat is: megerősödöm-megerősödünk abban a reményben, hogy hitünk cezurái, kétséges perceink után visszatalál(hat)unk Istenhez, ön-

magunkhoz és egymáshoz. Ha 'a hit Isten ajándéka, a róla való vallás ránk nézve néha kötelesség, az ajándék viszonzása, ha úgy tetszik.

Most (csak) játék, bűjocska, erőpróba: igazi veszély-töltet nélkül.

Adyt idézném: „Még megtréfál az én Istenem, / A régi tromfot visszaadja: / Elszökik tőlem virradatra, / Velem van egész éjszakán. // Jön néha-néha egy jó napom, / Mikor egész valóját látom, / De soha-soha napvilágon. / Velem van s mindig éjszakán. / . . . / Az Istenem, tréfás Istenem, / Vajjon miért csak éji árnyék? / Fény-nyomában szívesen járnék./ . . .“ (Az éjszakai Isten).

Isten fény-nyomának keresésében kínálom hát a játékszabályt: a címbe-foglalt „én Istenem“ — amikor tárgyunk megközelítésének és megragadásának lehetőségére és lehetetlenségére utal, egyben „módszertani“ fogódzól is szolgál(hat).

Konszenzusra kell jutnunk: vállaljuk az önmutogatás cseppet sem kellemes feladatát, amely az olvasóra a tapintatlan „leskelődés“ semmivel sem hízelgőbb ódiумát vetíti. Ha kitartunk vállalt szándékunk mellett, oldja gátlásainkat a bármikor szerepsere lehetőségének szabadsága, a tárgyunkhoz (= vallok) és önmagunkhoz való ironikus és önironikus viszonyulás.

Műfajunk se a megszokott. Nem tanulmány, nem prédikáció, egyszerűen „szöveg“: az ikono-, a szakrális és profán határmezsgyéjén megkísérelt „deo-gráfia“.

2) Ma már hozzávetőleges pontossággal se tudnám felidézni, meghatározni, mikor bukkant fel bennem először Isten eszméje, gondolata. Nevét minden bizonnyal első szavaim közé sorolhatom (édesanyám unokájának is „összekulcsoltatta“ már a kezét). Csak arról vannak bizonytalan és ezért nem releváns emlékeim, hogy beszéltek nekem Istenről, s én átvettem ezt a beszédet és amit fedett.

Az Isten-élmény egyszeri és megismételhetetlen tapasztalatáról így nem számolhatok be, mai tudásom arra szorítkozik, hogy nem (arra sem) emlékszem: valaha is komolyan kételkedtem volna Isten valóságos voltában és létében.

Igaz, mielőtt még „elhinném“ magam vagy magam „hinném el“, azt is be kell vallanom, hogy Isten jelenlétének világos tudata és megingathatatlan, kétségbevonhatatlan érzése is ritka osztályrészem. Isten felszívódik, beolvad, elrejtőzik mindennapi életemben, életérzésemben, tudatomban, de ez sohasem hatott különösebben bénítóan rám, nem ejtett kétségbe: ha Istenem megtapasztalásának hite néha nem funkcionál, zavaros, homályos, létem otthonosságának érzését ez (még) nem rombolta szét. (Az utóbbi időben néha arra gyanakszom, hogy hitem „némaságában“, metafizikai érzékenységem megtompulásában, a „szakmai“ rutin a ludas: annak az áldozata vagy kivételezettje vagyok, hogy a „szentélyt“ papként, a kisajton keresztül közelíthetem meg: „beavatott“ mivoltom távolította el tőlem Istenemet.)

Tény: metafizikai érdeklődésem „az én Istenem“ iránt sohasem volt különösebben jelentős, s mára szinte teljesen kialudt. E téren a teológiai tanulmányok se hoztak különösebb változást „közömbös érdeklenségemben“.

Isten egysége, szellem volta olyan evidenciák számomra, amelyek logikailag alátámasztják, magyarázzák, kifejezik hitemet, de belső tartalmára nézve irrelevánsak. Politeizmus és monoteizmus, idolatrizmus és szpiritualizmus: e fogalmak számomra fölöslegesek, amikor az „én Istenemről“ van szó. Még az Isten személyének egysége körül fel-fellángoló

unitárius szenvedélyesség és bizonygatáskényszer sem érdekel különösebben, megmosolyogtat: mi értelme nyitott, lengő szárnyú kapukat döntetni, bármerre is nyílnak azok? Amikor ilyen tárgyú beszélgetések vagy viták akaratlan tanúja vagy résztvevője vagyok, az az érzésem, hogy a szkizofrénia „szelleme“ kerülget, s személyiségzavarainkat „megteoretizálva“ arra akarjuk Istent rávenni, vegyen részt Ő is a hajcihőben s vállalja át tudathasadásos állapotunkat. Az „én Istenemhez“ való unitárius kötődésem nem antitrinitárius „múltunk“ remineszcenciáját, kísértetét jelenti, nem kisebbségi komplexusaink agresszív elpalástolását (lásd: „egy az Isten!“ — először, másodszer, harmadszor! — ki meri — „hányat mondasz te?“ — alapon, túllícitálni?!): Isten egysége számomra egyszerűen az „én Istenem“ egyetlenségét jelenti, aki mint ilyen abszolút személyes szellem(em), hitem valósága. Az „én Istenem“ énem és az Ő (te) önazonosságát hordozza, s így létem legfőbb bizonyossága. Ő az egyedüli, akinek a halála számomra felfoghatatlan és elképzelhetetlen, míg a magam halála csak felfoghatatlan, de nem elképzelhetetlen, s legdrágább szeretteim haláláról álmodni is szoktam néha.

„Metafizikámnak“ ezzel vége is: szeretek felébredni álmaimból. Isten minden jelzője közül a legszebbnek és a legkifejezőbbnek az „élő“-t tartom, az „én Istenemről“ ez mond számomra a legtöbbet.

Mennyire fontos az „én Istenem“ számomra? — kérdezhetem — kérdezhetitek ezek után?

Isten szentsége, mert végső soron erről van szó, megérintett, de végletes tapasztalataim ezzel kapcsolatban sincsenek. Elsősorban a félelemben érzékelem.

Abból következtek most erre, hogy éneket jó adag profanitással bátyáztam körül, felkészültem a megelőző támadásra, s néha tetten érem magam, amint „kilövék“ Isten felé egy-egy szentség-elhárító lövedéket, ellen-rakétát. Nem érzem magam cinikusnak, legalábbis az „én Istenem“-mel szemben nem, de ha bejön egy-egy „poén“, hajlamos vagyok Isten antropomorfizálására, szentségének „megfúrására“. Jó kedvre akarom deríteni az „én Istenemet“? Mulattatásával lekenyerezni? Nem tudom, de a köznapi vallásosság kliséiből kiszakadva (mintha untatnánk Őt!?) személyes mitológiám meghittségében szeretek előtte ironizálva „improvizálni“ hitemről. Öncélú (ön)tetszelgés volna ez, vagy éppen az ellenkezője: öntudatlanul felállított, de ösztönösségében nagyon is célzatos „Isten-csapda“, provokáció, hogy „tetten érjem“ Őt? Majd kiderül egyszer, de a félelemtől és a jó szándékról az (is) árulkodik, hogy e profán megnyilvánulásból, játékból hiányzik az agresszivitás: nem szoktam káromkodni, káromolni az „én Istenemet“. (Arra gyanakszom, hogy a hivatalos, kötelező imádkozás kényszere váltotta ki ezt a „perverz“ hit-megnyilatkozást is. Időről időre és alkalomról alkalomra „tanúk előtt“, „szó-vivőként“, „hangosan“ kell beszélgetnem Istennel, hiszen e képтелenségért „fizetnek meg“ s ezt csak külső, megtanult és begyakorolt sablonok, sémák és automatizmusok segítségével tehetem. Meg kell védenem magam s talán így védekezem. Sokáig félttem és ma is félek néha, hogy egyszer nem fog menni a nyilvános imádkozás, „belesülök“. Eddig még nem sütem bele, lelkelem és az „én Istenem“ hallgatnak a külső indítás impulzusára, elég kimondanom nevét, hogy a belső szöveg megelevenedjen és átfedje a külsőt, kialakuljon valami, aminek „töltete“ van. Imádságom rezonanciáját ezért fogom fel az „én Istenem“ titkos üzenetének, „hivatalomban“ való megerősitésemnek, ha úgy tetszik, szentsége örömet hordozó megnyilvánulásának.)

Mégis, megpróbálva összegezni e szeszélyeser kanyargó önvallomást, az „én Istenemnek“ nincs köze a metafizika Isten-spekulációihoz. Hitem közérzetéhez tartozik: megvagyunk külön-külön és együtt is. Ő nem háborgat a kétséggel, és én sem igyekszem tolakodó kíváncsiságomban megzavarni Őt. Nem bántjuk egymás köreit. Remélem, ha „baj lesz“, majd bebizonyosodik, hogy köreinkről van szó és nem külön világaink közömbösségéről vagy egymástól való eltávolodásáról. Addig, mert éppen elég baj van „kint“, Adyval együtt ajánlottam fel néki a fegyverszünetet. „Istenem földben, fűben, kőben, / Ne bántsuk egymást mostanában: / Sokat járok a temetőben. / ... / Szeress engem, ha tudsz szeretni, / Szeress engem, mert, jaj, utálnak / S olyan jó szeretettnek lenni. / Szeress engem s ölelj át szépen, / Mi, hajh, cudar világot élünk / S kenyértől függ az üdvösségem“ — mondom a költővel (Szeress engem, Istenem), s amíg a válasz a béke, igyekszem, hogy botorul meg ne háborítsam azt.

A kijelentésben úgyis csak Isten kezdeményezhet, nincs miért türelmetlenkednem.

Az égő csipkebokor (bokrom) nem lángol, melegít: olyan nosztalgiaaként él bennem, mint az első szerelem: ma már nem tudom, én akartam-e Őt vagy ő engem? Mindegy: a vágy megtalálta tárgyát és kioltotta önmagát: hitem (hitelenségem) valóságos (látszólagos) békéjében élek. És a békére nincs alternatívám, hála... az „én Istenemnek“!

Elég bátor volnék-e a jézusi kérdés kétségének felismeréséhez és ki mondásához, ha úgy érezném, hogy Istenem elhagyott? Nem tudom. Remélem, hogy „én Istenem“ erőt ad majd hozzá.

3) Ha hitem vallatása közben metafizikai Isten-képem „megrajzolásánál“ ennyire kísértett a szubjektivizmus, mennyivel inkább kiszolgáltatottja vagyok most, amikor ki is kell „színeznem“ a felszínre hozott, bennem eltemetett „Isten-arcot“ (Reményik Sándor)!?

A „hol van a te Istened?“ kérdése után a „ki, milyen a te Istened?“ még nehezebbnek és lehetetlenebbnek tűnik.

Unitarizmusunk, Jézusi gyökeréhez ragaszkodva, Isten személyiségét az atyaságban határozza meg, a földi „szülő-gyermek“ analógiát tágitja szellemivé és egyetemessé, így fejezve ki — az antropomorfizmus legvégsőkig kitolt határán — Isten személyfölötti személyiségét.

Számomra is Isten atyasága fejezi ki azt a maximumot, amit az „én Istenemről“ el tudok mondani. Az „én Istenem“ = az én teremtő és gondviselő Atyám, akihez hasonlítok és akitől különbözök, akitől függök s aki függőségemből felszabadít(hat) vagy sem.

Ezért sajnálom a személytelen isteneket valló hitek „árváit“ sorsuk hideget árasztó transzcendenciájában és a dogmatikus hitűeket, akik a kiszolgáltatottság prostituáltjaiként nyújtják ki kezüket az éppen soros „én Istenük“ után. Sajnálatomat nem a felekezeti felsőbbrendűség gőgje generálja, hiszen ahhoz a hitnek semmi köze, hanem épp az „én Istenemnek“ az a megtapasztalása, hogy nem a vallása, hanem a hite boldogítja és tartja meg az embert. Az „én Istenem“-hit nem tűri az ellenőrzést és az előírást, még az öncenzúráát sem: ha ilyen kísérletet tapasztal, elmenekül, kioltja magát, árván hagyja úgy alanyát mint tárgyat.

Hitem önmagából állítja Istenemről azt, hogy Ő szeretet, habár Jézus nélkül valószínűleg nem jutottam, jutott volna el odáig, hogy Őt atyának állítsa.

„Az én Istenem“ szeretet-lényét különösen azóta érzékelem a szülőiségben, s még közelebről az apaságban, amióta magam is apa vagyok és gyermekemhez fűző érzéseimben, viszonyunkban, naponta fedezem

fel a szeretetnek azelőtt sohasem gyanított, számomra ismeretlen gondolati és érzelmi gazdagságát és megnyilvánulási formáinak végtelen sokszínűségét.

Eppen ezért nem mondhatok le róla, hogy figyelmeztessenek arra: Isten személyiségének megrajzolásánál még tovább kell tágítanunk az antropomorfizmus kereteit, hogy a szeretet külső és belső végtelenségét és személyességét a lehető legkevésbé csorbítsuk.

Ézért remélem, hogy nem az ellentmondás kényszere és a jézusi Isten-fogalommal való rivalizálás amúgy is nevetséges hiúsága vezet, amikor az „én Istenemet“ — bár elméletileg legalábbis, végtelen számú jelzővel illelhetném, — ez alkalommal „barátom-Istennek“ nevezem. Ha nem botránkoznak meg, amit a szeretet tartalmának meghatározásában tett kísérletemben az atyaság mellőzésével veszítünk, a barátság révén visszanyerjük.

Az atya fogalma transzcendenciálisabb, mint a baráté, vertikálisabb, tekintélyelvűbb. A teremtő és gondviselő szeretet hatalma ellenőrzése alatt tartja tárgyát, törvényei, parancsa (nemcsak lehetővé teszik) kijelölik szabadságának azokat a határait, amelyeket csak ellenszegülve, lazadva léphet át.

Az atyaság a legkifejezőbb a szeretet földi fogalmának körülírására, de ez nem jelenti azt, hogy (bár az egynemű, szervesen összefüggő egzisztenciák megkülönböztetésére, másságuknak kifejezésére és a köztük fennálló egyoldalú determináció leírására a legmegfelelőbb, a szeretet és az egzisztencia teljességét is képes felölelni) megszűnik kompromisszumnak lenni, amikor Istenről van szó. És az emberről, mert: a gyermek, különösen ha „problémás“ és nem sokat ad a külső tekintélyelvűsége, nemcsak felnőtt, fiúvá lesz, hanem fel is akar nőni, maga is „atyává“ akar lenni, s ez elkerülhetetlenül együtt jár a paternalista szeretet kétségbevonásával, a szabadsága elnyerésére tett (sikertelen?) kísérlettel.

Végso soron erről szól — talán a legszebb jézusi példázat — a tékozló fiú története is. Nem szükséges ismertetnem, mindnyájan ismerjük, az „atyát“ könnyen azonosíthatjuk Istennel, a „fiút“ önmagunkkal. Hadd sorakoztassak fel azonban a jól ismert történet mellé néhány lehetséges ellen-variációt. Pl.: az atya nem engedi el kérezkodő fiát; elengedi, de nem adja ki a fele vagyont, elejét veszi tékozlásának; kitagadja engedetlen gyermekét; a fiú nem tékozolja el a vagyont, gazdagon tér vissza; a fiú nem tér vissza stb., stb. A nagyobbik testvért is bevonva a lehetőségekkel való játszózásba, számtalan „variáció“ lehetséges.

Természetes, hogy ezek erőltetettek és naívak, de a kérdés, amely mögöttük áll, talán nem az. Isten személyisége kapcsán, atyaságában, az foglalkoztat igazán, hogy lehet-e szcenárium-jellegű a szeretet, programozott? Mit kell értenünk a szeretet „hatalma“ alatt? Az igazság a szeretet „logikája“ vagy a szeretet az igazsága? Mi a szabadság tétje személyes létben?

A „barátom Istenem“ nem szeretne káromlás lenni, annak a váagnak a megfogalmazása, hogy a szellem genetikájában az ontológián túl az axiológiában is jobban „enyém legyen“ Isten, társam legyen, vagy, még inkább: társa lehessen, hogy a szeretetnek, amelyet iránta érzek, a szabadság legyen a közege és a jóság a tartalma.

A „barátom Istenem“ másként morális lény, mint az „atyám Istenem“. Igazságossága és irgalmassága nem külsőleg, a hatalomban nyilvánul meg, hanem lelkiismereteink szabad és önkéntes ozmózisában, egy olyan kapcsolatban, ahol a törvény, vétek és erény, büntetés, bűnhődés,

jóvátétel és jutalmazás nem szűnik meg és nem relativizálódik, hanem átminősül: az önkéntesség kizár belőle mindenfajta alá- vagy fölérendelést, megvalósul benne a „másság autonómiája“. A „barátom Istenem“ morális közérzetem meghatározójaként segít nekem megtalálnom és megtartanom önmagamot: legnagyobb „büntetése(m)“ az volna, ha elhagyna, mert ezáltal nem immorálissá, hanem amorálissá válnék s erkölcsön-kívüliként léten-kívülivé. „Barátom-Istenem“ szeretete (birtokosként és birtokoltként egyaránt) ezért a legtöbbet jelenti számomra: nélküle magamat sem szerethetem, személyiségem és egzisztenciám veszteném elvesztése által.

„Barátom Istenem“ múlandóságomban is megvigasztal és megtart, még akkor is, ha a földi halálban mindannyian az atyai, anyai szeretet erős, biztonságos támaszát áhítjuk.

Számomra a baráti szeretet is „ugyanolyan“ erős, mint a szülői; barátomra is nyugodtan rábízhatom az életemet, nem csalódhatom benne. Jézusra hivatkozva: „Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja barátaiért“. (Jn 15, 13)

4) Befejezésül szabadjon megjegyeznem, hogy „vallomásomnak“ nem értem a végére: szerintem a „deo-gráfia“ sohasem érhet véget, a geo-gráfia boldog bizonyosságához, a „terra incognita“-k teljes felszámolásához Istennel kapcsolatban sohasem juthatunk el.

A kétség, a dilemma mindig kísérni fogja a hit bizonyosságait, a jézusi kérdés: „Én Istenem, én Istenem! miért hagyál el engemet?“ — örökké aktuális marad.

Bennem — ha nem számítom ide azt a kétségemet, hogy mindvégig nem Istenről, hanem magamról beszéltem — a kétség mégse ahhoz kötődik, hogy az „én Istenem“ elhagy(hatna), hanem ahhoz a félelemhez, hogy elveszít(het)em, elhagy(hat)om Ot, hogy egy nap majd magamtól kell megkérdeznem: „miért hagyta el a te Istenedet?“

E perspektívától megrettenve, elbátortalanodva, „gyermekké téve“, József Attilával keresem tovább az „én Istenemet“:

„Mint gyermek, aki bosszút esküdött / és felgyújtotta az apai házat / s most idegenség lepi, mint a köd / s csak annak mellén, aki ellen lázadt, / tudná magát kísérni, elfödött / arcát mutatni szabad mosolyának, — / oly reménytelenül erőlködök, / hogy könnyeimre: erényre találjak. / Világot hamvasztottam el szívemben / és nincs jó szó, mely megrikasson engem, / kuporogva csak várom a csodát, / hogy jöjjön el már az, ki megbocsát / és meg is mondja szépen, micsodát / bocsát meg nekem e farkasveremben!“ / (Mint gyermek. . .)

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

„KINEK MONDANAK ENGEM AZ EMBEREK?“

HOGYAN LATJUK MA JÉZUST?

Jézus és mi. Mi közünk van egymáshoz, a mai kor emberének az akkori kor emberéhez. Nem a múlté-e már Jézus, aki semmiképpen nem talál bele korunkba, sőt akinek lényege korunk lényegével egyenesen

ellentétben áll? Talán azért, mert korunkat meghaladja, s ahelyett, hogy azt mondjuk: immár nem értjük őt, inkább azt kellene mondanunk: még nem értjük őt? Ezután kell jönnie a kornak, a jövőnek, amely kezdi őt keresni, megérteni és megvalósítani életében.

Hadd induljunk azzal a felismeréssel, hogy mi még Jézusig sem érkeztünk el. Az emberek még egyáltalán nem látták meg, hogy ki Jézus, mivel még nem éltek meg őt. Talán mert egészen különleges, rejtélyes és titokteljes? Lehetséges. De inkább azért, mert nagyon egyszerű és világos. Azért nem látták őt, mert nekik a legközelebbiek vannak a legtávolabb s betelik rajtuk a példabeszéd: Az embereket bántja, hogy az igazság olyan egyszerű.

Úgy gondolták, hogy Jézus vallásalapító, aki valami új istenhitet akart hozni, vagy azt vélték, hogy erkölcs-tanító aki új erkölcsiséget akart adni. Jézus azonban nem vallásalapító és nem erkölcs-tanító. Inkább ellenkezője az igaz: a vallást mellőzte és a morált előőrölte. Annak a fonákságnak akart véget vetni, amelyet addig minden vallás ápolt, annak ti, hogy a vallásnak az ember a maga sajátos élete mellett egy külön kört biztosítson, hogy bizonyos rész, az élet egy darabja felett Isten legyen az úr. Ebből vittek neki áldozatul, ezt teljesen számára tartották fenn. Az élet más köreiben azonban minden istenhívő a saját ura maradt. És ahol a vallás az egész embert akarta igénybe venni, őt feladták a világban való életet, és elidegenedtek a legmélyebb és legvégső rendeltetéstől: embernek lenni.

Holott, maga az élet — vallás. Sőt, még inkább: a vallás helyett — élet. Hogy éljük az életet, amelyet Isten adott nekünk, és emberek legyünk, semmi egyéb, mint emberek, mesterkéeltség nélkül, őszintén és nyíltan.

Jézus magát „emberfiá“-nak nevezte. Tehát világosan és egyszerűen azzal a szóval, ami az ő nyelvén semmi mást nem jelent, mint „ember“. Úgy hiszem, hogy mi sem nevezhetjük másként, mint ahogy Ő magát nevezte: Jézus az emberfia, az ember. És ezzel róla a legmagasabbat és legmélyebbet mondjuk, amit csak egyáltalán képesek vagyunk mondani. De hát ez lenne az a bűvös szó, amely az ő személyének titkát megfejti? Hiszen ezt Ő maga sokszor mondta. Igen, csak hogy ritkán így általános-ságban és minden mellékgondolat nélkül. Sőt, majdnem mindig ellentétben az istenség gondolatával, vagy azzal kapcsolatban. Az egyik oldalon az embereknek nem volt elég, hogy Jézus ember legyen; a másikon meg le akarták húzni a többiek sorába: pusztán csak ember.

Mi pedig azt mondjuk: Jézus az ember. És ezzel nem akarunk semmit levonni személyiségének értékéből, ill. méltóságából. Csak hogy ezt nem szabad hittani formulának venni, mert neki minden formula árt. Ha azért mi embernek nevezük, ez egyszerűen csak kísérlet arra, hogy szóba foglaljuk azt, amit legjobban csak megélni lehet. Mi igazában megvalósítani, helyesebben, Isten által magunkban megélni szeretnénk őt, — és nem formulákba kényszeríteni. Ezért van nekünk ma szükségünk Jézusra. Éppen nekünk modern embereknek, akik vágyakozunk arra, hogy valóban emberek legyünk.

Ha valamit tudunk Jézusról, azt biztosan tudjuk, hogy ismerte az embereket, és az ember belső lényét. Ő valóban tudta, hogy mi van az emberben. Ebből pedig magától következik, hogy Jézus céljára nézve nem volt elégséges az, amit a nevelés és tanítás, az erkölcsi oktatás és felvilágosítás adhat. Mindezzel csupán a felületen maradt volna. Itt csak valami gyökeres megoldás segíthetett: vissza kellett vezetni az embert

önmagához, és pedig a legmélyebbre, léte forrásáig. "Szükség nektek újjászületetek" — így szólt János evangélista szerint Nikodémusához.

Az embernek vissza kellett, és ismételten mindig vissza kell mennie a mély csendességbe és a csendes mélységbe le, mint a magzatnak, mely az anyai szív alatt pihen, hol az élet fogamzott és fejlődik, anélkül, hogy maga bármivel hozzájárulna; hol teremtő erők dolgoznak rajta. Neki csak csendben kell maradnia, hogy azoknak munkája végbemenjen rajta. Szükség, hogy az ember újjászülessék, életének ősforrásából, Istenből. Máskülönben nem lehetne ember. Ebből a mélységből és ősforrásból élt maga Jézus is. Ez a végső alapja emberlétének. Így lett ő nem emberfeletti-ember és nem átlag-ember, hanem az ember. És hozzátehetjük az ősi teremtés-elbeszélés szerint: így lett Isten képmásává.

Minden emberrélel tehát a szó legmagasabb, mondhatjuk jézusi értelmében visszatérés vagy odahajlás az élet alapjához, Istenhez. Ezért érthető, hogy Jézus embersége miért olyan egyszerű: a mélységből tör fel, ahol minden olyan világos és tiszta, képmása annak, akit ő Atyjának nevezett. Amikor ott találta magát az Atya végtelen szeretetében, belső élete újjászületett. Benne megtalálta a legvégsőt, amihez az ember eljuthat, és az egyetlen, amiből élhet: a bizalom és tisztelet érzését. Jézus egyedül Istenben bízott és a legmélyebb tisztelettel hajolt meg előtte. De éppen ebből eredően bízott az emberben s a legmélyebb tisztelettel viseltetett iránta.

Soha sem ismert más életeszközt és más életfeltételeket. Ő már előre és egyedül ebből az alapból élt. Azért nála a bizalom és tisztelet egészen más, mint amit mi értünk e fogalmakon. A különbség nem pusztán mennyiségi és fokozati, mintha neki sok és nagy bizalma és tisztelete lett volna, nekünk pedig kevés és kicsi. Nem, nála mindkettő másnemű volt. Más már eredetüket tekintve, ti. ezek neki adattak. Mivel ő semmit sem akart maga csinálni, és egészen átadta magát a legfelsőbb világakarottnak, akit ő jóságnak és szeretetnek tapasztalt meg, azért benne csendes odaadásban és fogantató feltárulásban — jóllehet egyben heves fájdalmak között — fogamzott és született meg az új emberlény, aki csupa bizalom és tisztelet volt.

Ennek a származásnak megfelelően teljesen egynek tudta magát az Atyával, és mert magát tőle teljesen függőnek érezte, Isten iránti tisztelete nem lehetett más, mint feltétlen hozzájárulás Isten világkormányzásához és vezetéséhez. Innen fakadt magatartásának és cselekedetének jellege. Nem lehet ezt másként és találóbban jellemezni, mint ahogyan a negyedik evangélista mondhatja vele magával: „Az én eledelem az, hogy annak akaratját cselekedjem, aki elküldött engem, és az ő dolgát elvégezzem“ (Jn 4, 34). Azzal a nagy mindenhatósággal szemben amely egyben igazság és jóság, Jézus benső magatartása nem lehetett más. A bizalom és tisztelet a legemberibb, ami csak lehetséges.

De nem lehetett más az emberekkel szembeni bizalma és tisztelete sem. Nem lehetett gépies eszköz, amely velük és rajtuk akar valamilyen célt elérni. Hanem a szó igaz értelmében vett vallásos magatartás az ember lényegével való legbensőbb rokonság érzete és tudata. Csak aki így közelít az emberhez, juthat valóban közel hozzá; mert egyedül csak az hatolhat be abba a mélységbe, ahol a másik részéről is bizalmat és tiszteletet ébreszt. Csak így fedezi fel és érzi mindkettő a kölcsönös belső összetartozást és szeretetet.

Így tárta fel Jézus azokat a belső életfeltételeket, amelyek mellett emberek lehetünk és emberekként élhetünk.

De vajon, megismerhetjük-e őt, mert igazi alakját hiába keressük a világtörténelemben vagy az emberiség művelődéstörténetében. Használták ugyan az ő nevét, de rendszerint visszaéltek vele.

Nem marad más választásunk, mint visszamenni abba a korba, amelyben élt, és ott keresni meg őt. De akkor újabb kérdés merül fel: Hova kell mennünk, hogy életét a maga eredetiségében és valóságában láthassuk? Hiszen úgyis csak mások szemeivel láthatjuk, azoknak a szemeivel, akik az ő képét nekünk megrajzolták. És nem olyanak látta-e mindenikük, amilyennek látni kívánta? Akkor is, amikor az emberekhez személyesen közel volt, nem volt-e élete meg nem értett, magányos élet, — köztük élve, reájuk nézve is idegen?

Kezünkben van az ő személyének rajza, amit tanítványai adtak, de csak úgy, amint őt felfogták és megtapasztalták. Ennélfogva az ő leírásuk nem egyszerű életrajz, hanem egyszersmind „evangélium“, de nem magától értetődően az az evangélium, amelyet Jézus hirdetett, hanem az ő evangéliumuk Krisztusról, a Messiássá lett Jézusról, mint a világ számára adott üdvüzenetről.

A tanítványok gyülekezete csak úgy volt képes személyében megérteni őt, hogy helyet jelölt ki neki a saját vallásos gondolatvilágában: Izrael országának és jövőendő reményeinek körében. Az ősgyülekezet tehát úgy hirdette őt, mint Messiást, azaz, mint a prófétai jövődölések betöltőjét, mint megvalósítóját azoknak a terveknek, melyeket Isten az ő népével szemben táplált. És amit az atyáknak az Ótestamentumban lefektetett hitén túl — Isten nagy hallgatásának idején, amikor a próféták és velük Isten élő beszéde elnémultak —, a zsidó váradalom új reménységeként az utolsó időkre és a világ végére nézve izzó keleti színekkel megrajzolt, az első gyülekezet felfogásában Jézus volt az, akiben a szent vágyakozások képei beteljesedtek és a sóvárgott utolsó idő a maga világkatasztrófájával érvényesülni kezdett.

Személyét gazdagon felékesítették apokaliptikus színekkel, s így elvesztette hűségét és eredetiségét. Ilyen alakban vonult be a görög-római világba. És itt ismét tovább folyt személyének alakítása, új eszközökkel és fogalmakkal, úgy hogy a teológia, az Istenről szóló tanítás nemsokára krisztológiává, Krisztusról szóló tanítássá lett és az is maradt a keresztény egyházban.

Minket azonban most kevésbé érdekel, hogy mit mondott Jézusról egyik vagy másik nagy teológus és zsinat, mert hitünkre, de még inkább életünkre nézve egyedül csak annak van értéke, hogy mi hogyan látjuk őt és mit jelent számunkra. A mai gondolkodó embernek kell legyen annyi bátorsága, hogy az egész folyamatot mellőzni tudja, s közvetlenül az ő egyszerű és tiszta személye elé lépjen.

Őt megismerni más források tehát nem állnak rendelkezésünkre mint az evangéliumok. Megszoktuk, hogy ezekben egyfajta Jézus-életrajzot lássunk. Am aki arra vállalkozik, hogy pl. Márk evangéliumát legalább egyszer végigolvassa, csodálkozva fogja észrevenni, hogy egy ilyen Jézus-életrajzhoz szükséges anyag egyszerűen hiányzik. Amit ott találunk, azok csupán töredékek, emlékirati feljegyzések Jézus életéből, rendszertelenül egymás mellé helyezve. És ahol úgy látszik mintha időrendi összefüggés volna, már az ilyen kifejezések, mint: „és jöttek... és hozának oda gyermekeket... valának pedig az úton...“ stb., elárulják, hogy a valóságban az oknyomozó történeti összefüggés hiányzik.

Amit az evangéliumok róla megőriztek, bárcsak egyedi és összefüggés nélküli elbeszélések, mégis mindenikükben ugyanaz a jellemrajz.

Csak töredékes szavak és hasonlatok, de mindig ugyanaz a szellem. Tehát a hagyomány töredékes ugyan, de egy egész, egységes élet töredéke. Ezért alig van minket közelebről érintő kérdés: mi volt Jézus önmagában? hogy ezáltal alakja megmaradjon számunkra a maga tisztaságában és egyszerűségében.

Mit nem adnánk, ha Jézus lelkébe mélyebben tekinthetnénk, mint amennyire tudunk, mint amit ő megengedett nekünk. Ez a kívánság nem volt mindig olyan erős, mint éppen napjainkban. Régebben inkább felülről induló spekulatív magyarázatokkal igyekeztek maguknak megnyugvást szerezni. A mai nemzedék azonban megtanulta tisztelni a valóságot, és így a lélekhez is a maga valóságában akar hozzáférközni.

Ezért törekszünk arra, hogy Jézus személyét megszabadítsuk a hit-tani elméletek köréből, és ellessük, áhítatosan kihallgassuk az ő lelkét, benső világát, úgy amint az a valóságban volt. De mintha távol akarna tartani magától. Csak ritkán lebbenti meg a fátylat, amely mögött az ő belső élményei lefolytak. S néha, midőn szavai betekintést engednek az ő gazdag szellemébe, szeretnénk behatolni a végső forrásig és felfedezni szemlévisége titkát, mert hiszen senki sem ismeri őt, dacára azoknak a formuláknak és neveknek, amelyeket reá ruháztak. Igaza van neki: „Senki sem ismeri a fiút, csak az Atya“ (Mt 11, 27). S úgy van velünk is, akik gyermekségünk óta vele nőttünk fel, mint honfitársaival Názáretben: „Honnan veszi ez mindezeket?“ (Mk 6, 2) — kérdezzük.

Jellemző Jézus magatartására, hogy lelkének legmélyebb élményeit nem engedi át a szavaknak. Egviki tanítványa sem tud értesítést adni azokról a meghitt órákról, amelyekben szívét teljesen és tartózkodás nélkül kiöntötte. Ha életében döntő elhatározások előtt állott, a magánvba vonult, a pusztába, a hegyekbe és ott maradt egész éjszaka vagy gvakran napokon keresztül. Hogy ezeket a csendes, szent éjszakákat mivel töltötte, nem tudja senki. Ezek voltak az Atyával való érintkezésének az órái, a nagy, benső élmények pillanatai, amelyekben az Istennel való közössége szorosabbá vált, amelyekben ez a látható világ reá nézve mintegy eltűnt, és lelke bemerült az Isten láthatatlan életébe. Ő, aki tanítványait és követőit is a belső szobájukba küldte imádkozni, maga is ritkán imádkozott másként mint csendes elvonultságban.

Azért áll előttünk alakja olyan napsugarasan, tele derűvel, határozottan és tisztán, mert lelkének tusáit és háborgásait elrejtözve győzte le. Mikor ismét az emberek közé lépett, harcai már mögötte voltak, megívta őket. Szavaiban ugyan még ott érzik a személyes tapasztalat és élmény, de amikor a lélek mélyéről a napvilágra lépnek, akkor már a személyes és egyéni leválnak róluk, mert annak az általános célnak a szolgálatában állanak, amit Jézus hivatástudatának mondhatunk.

Am mindezek ellenére mégis azt kell mondanunk, hogy Jézus az ő tiszta öntudatát és belső tapasztalatát oly élesen és határozottan juttatta kifejezésre életének általunk is látható oldalán, hogy lehetővé válik számunkra behatolnunk az ő lelki életébe.

Az erre való kísérletet életének első nagy fordulópontjánál kell kezdenünk, amikor a nyilvánosság elé lép. Ez az ő megkeresztelkedése a Jordánban, Keresztelő János által. Az evangéliumok tudósítása szerint ehhez a külső eseményhez egy látomás társult. Jézusban kétségtelenül az a nagy, ami egyben őszinteségének és igaz voltának is a biztosítéka, hogy ő nem hivatkozik ezekre a hangokra és látomásokra, amelyeket senki sem ellenőrizhet. De hogy ő maga mégis látta-e, vagy hallotta-e, nem tudhatjuk. Mi volt Jézus élménye a keresztségkor? „Látá az egeket

megnyilatkozni, és a Lelket mint egy galambot ő reá leszállani; és szózat lön az égből: Te vagy az én szerelmes fiam, akiben én gyönyörködöm“ (Mk 1, 10—11). Azt kell mondanunk, hogy ez a hang felelet volt Jézusnak eddigi élete kérdéseire. Eddigi belső élete lezárult. Leke, miután eddig mintegy hullámokon hányatott nem tudva hova, merre, — most biztos talajra ért.

Jézus osztozott kortársaival atyái hitében, de lelkében egyre erősebbé és határozottabbá vált a felismerés, hogy minden Isten kezéből jön. Minden ami látható, egy láthatatlan lét jelentkezése. Minden teremtmény a teremtőt hirdeti. Minden ember gyermeke az Istennek. De akkor nincs-e az anyagban és a dolgokban maga az alkotó, teremtményekben a teremtő, az emberi szellemben a mindenség szelleme, az életben az egyedül élő?

Nem magát az Isten kezét ragadod-e meg mindenben, ami az ő kezéből származik? A szülőkön, a mindennapi kenyéren, a mezők liliomain és saját testünkön, a lelken és az életen, embertársainkon és cselekvéseinken, munkám sikerén, esőn és napfényen s mindeneken keresztül ami van és történik, nem maga Isten tekint-e rám, és kérdezi: Embernek fia, nem látsz-e és hallasz-e engem? Amit látsz, én vagyok, amit hallasz, én vagyok, amit élsz, én vagyok. Amit világnak mondasz, én vagyok. En vagyok mindig és mindenütt körülöttem, és te bennem élsz és én élek tebenned.

Ez a hang szólt mind észrevehetőbben Jézusban. Kezdett Istenben élni, Istent élte. Ez ugyan nem ment egyszerre, de Isten egyre bizonyosabban gyökerezett lelkébe. Végül ez jutott teljes világosságra a Jordán mellett. Jézus emlékében úgy élt ez mint Isten lelkétől való megragadtatás. Ez volt születésének órája, amelybe a sötétségből a világosságra jutott. Ezekben a pilanatokban lett az ember-Jézus az Atya fiává.

Hogy ő nyilvános fellépése előtt valami nagy dolgot élt át, talán a legnagyobbat, ami ennél fogva lelkét azonnal a legmélyebben megrázta, azt a keresztséget közvetlenül követő megkísértés bizonyítja. Belső életének egyensúlyát még ezután kellett visszakapnia és a reázúduló gondolatok tusái között megtalálnia az utat és célt, mielőtt követné a kapott hívást.

„Te vagy az én szerelmes Fiam!“ — ez a szózat visszhangzott benne a pusztában, ahol életét nehéz körülmények között, mintegy a véletlenre bízva, élte. De hogyan éhezhetik az Atyának fia? Nem volt-e joga megpróbálnia, hogy az Atya valóban benne van-e? Nem kellett volna-e meghallgatnia, ha az ő Fia ezt kéri tőle: ezek a kövek változnak kenyerekké? Hiszen künn a világban is az volt a nagy kérdés, ami a szívekből feltört: mit együnk? A kérdés, amelyért folyt minden munka és küzdelem, s amely gúzsba kötötte a szellemi életet. Nem kellett volna véget vetni az örök sóvárgásnak s az embereket szabaddá tenni a magasabb dolgok számára? Itt van a kenyér, amennyi csak kell, Isten küldi nektek általam. Az lesz Isten országa, hogy az emberek jólakjanak és gondtalanul éljenek. Így jövendölte a próféta is.

De Jézus felismerte e gondolat kísértő voltát. Ennek engedni, annyira volna, mint megtagadni Istent, akit ő élt. Ha eljön Isten országa, maguknak az embereknek kell felismernök, hogy nem csak kenyérrel él az ember, hanem Isten jóságából. Ez az, ami teremti és fenntartja az életet s nem a kenyér. Minden külső eszköz, ami az életet táplálja, csak azáltal teszi, mert az Ő ereje van benne, mert ő ezt úgy akarja.

Kenyér nélkül is, szükségek közepette is, Isten kezében van az élet. Csupán csak általa, az egyedül élő által él az ember. Így tapasztalta Jézus az Istent és tapasztalata által győzedelmeskedett a kísértésen.

A kísértő szava így folytatta: Te vagy, akinek bizonyóságot kell tenned az Istenben való feltétlen bizalomról. Ennek eredményét azonban meg is mutathatod. Rajtad kell, hogy megtanulják: igen, félelem nélkül bízhatja magát mindenki Isten kezére. Ő nem enged elesni és aláhanyagolni: ha leugrasz a templom tetejéről, nem fogsz megsérülni. Mindenestől Isten kezében vagy. Mennyire meg fogod nyerni az embe-
reket, ha ismételten ilyeneket mutatsz nekik! S a te hivatásod nem az, hogy megnyerd őket Istennek?!

Jézus ezen is úrrá lett. Engedni neki, annyit jelentett volna, mint próbára tenni Istent. Az ő Atyja azonban nem azt parancsolta neki, külső, hatalmas cselekedetekben és csodákban mutassa meg őt, hanem egyszerűen azt, hogy élje az életet, amit neki adott.

Jézus csak az ő Atyja kezeire akart nézni. Ha látta, hogy ő munkálkodik: eljöttnek érezte az időt, hogy ő is munkálkodik. Az Istent, akit ő saját emberségében hordozott, testében és lelkében, szívében és agyában, azt akarta élni.

A régi nemzeti istenfogalom és az Atya harcoltak egymással a lelkében. És az Atya kiszorította végérvényesen a másik fogalmat lelkéből. És ő gyorsan végzett a kísértéssel: „távozz tőlem Sátán!“ Alig érintette lelkét, csak mint a harag felhője vonult át rajta.

Mostantól szilárd és biztos az ő Istenében, minden dolgok alapjában és életében. Lelke mélyen beleágyazódott és többé semmi vihar sem téphette ki belőle gyökereit. Isten valóságos voltáról az ő teremtoi s egyszersmind atyai gondviselése győzte meg, amint azt naponként tapasztalta. Sokkal kevesebb szolgálatot tett neki e tekintetben a történelem. Az élő Istent abban találta meg, ami van, és nem abban, ami volt.

Amikor így szólt: Isten az én Atyám, ez nem csak az ő lelkében végbement változást jelentette, nem csak új hitet, hanem új látásmódot, világszemléletet is egyben. Ezért nem aggódott a holnaptól. Neki sokkal erősebb biztosítékai voltak a világ fenntartásáról mint a természeti erők és törvények mechanizmusa. S ez az ő Atyjának személyes akarata volt. Ő ha a virág kelyhébe nézett, Isten arcába nézett. Ha az őgi madarak röptét figyelte, úgy köszöntötte azt, mint az isteni élet kijelentését. Innen az ő feltétlen, gondot nem ismerő bizalma. Nem ismert semmi félcimet, aggodalmat testéért vagy életéért. Amit hallgatóinak mondott: étel, ital, ruházat, mindebben részetek lesz, mert a ti mennyei Atyátok tudja, hogy mindezekre szükségetek van. Ez a bizonyosság számára önként értetődő volt és előfeltétele az ő egész életfolytatásának.

Jézus az embert is Istenből kiindulva élte meg. Ezért Isten szemével nézte. A teremtő szemével, aki az embert saját képére teremtette. Ezt a nemes-levelet, melyet a törvénytudók és teológusok az ember elleni vádiratok és bűnvádak kötegeibe csomóztak, ezt kutatta ki és tette első helyre. Azóta mindenkinek, aki valamivel vádolja az embert, először ezt kell olvasnia. Jézus mély meggyőződéssel hitt az ember igaz, érintetlen és mocsoktalan énjében. Meglátta az ember fejéről lezuhant koronát, felvette és visszahelyezte s ezzel visszaadta az ember méltóságát és öntudatát.

S mindezt azért, mert szerette az embereket. A mások személyiségét úgy vette fel magába, mint a saját magáét anélkül, hogy ön-

magát feladta volna. Azért számára a szeretet nem volt teher, nem feladat vagy kötelesség, sőt inkább mint a levegő, amely nélkül nem lélegezhetett. Ez adott neki erőt és bátorságot ahhoz, hogy az embereket Isten szemével nézze, az Atya szemével, aki szereti az ő embergyermekait.

Jézus úgy élte az embereket, mint akik szeretetre szorulnak. És ez a szeretet volt az ő hivatástudatának szükséges feltétele, kísérője. Mert ez adta meg az emberekért végzett munkájának jogosultságát és igazolását. Egyedül csak ez adta meg azt a bizonyosságot, hogy munkáját valóban az emberekért, az ő javukra végzi.

A kérdésünk marad, talán megválaszolatlanul: hogyan látjuk ma Jézust? Az előadás nem akart egyebet, mint az ő életének tiszta, mély vizéből, amely az örökkévalóság csendjébe rejtőzve folyt, mai életünk törékeny poharába felfogni néhány cseppet. Tudjuk, hogy a tengert marékkal ki nem meríthetjük. De azért merítünk, hogy legyen nekünk legalább egy marékkal, amivel lelkünk szomját eloltsuk s erőt nyerjünk a jelenre és jövőre.

KEDEI MÓZES

AZ EGYÉNI MEGÚJULÁS SZÜKSÉGE

A történelem jégverésének szenvedő alanyai vagyunk, egy összeomlott rendszer romjain állva számbavesszük, megvizsgáljuk és értékeljük életünket. Egyházunk is érezte, hogy őszinte önvizsgálat nélkül, a mintegy két emberöltőt átfogó könyörtelen elvomás értékelése nélkül nem lehetséges a megújulás sem egyéni, sem közösségi vonatkozásban. A megtörtént dolgokat meg nem történtté tenni nem lehet, de a jövőre nézve tanulsággul szolgálhatnak. A diktatúra évei felmérhetetlen rombolást végeztek tudatunkban, lelkünkben, nyoma ott maradt sejtjeinkben, gondolkozásunkban és életformánkban. Hasonlók vagyunk ahhoz az emberhez, akit kiengednek a börtönből, s ezzel elnyeri fizikai szabadságát, de lelkén még ott hordozza a rabság bilincseit. Az egyén hajlandó a felelősségét a körülményekre háritani, mondván: én sem úszhattam az árral szemben. Megújulás csak úgy van egy közösségben, ha előbb az egyének elvégzik az önvizsgálat, számvetés, értékelés munkáját.

Az elnyomás évei alatt életünk tele volt szorongással, félelemmel, testi és lelki nyomorúsággal. Már-már az volt az érzésünk, hogy hűzzánk a napsugarak is csak szögesdróthálón és vámvizsgálaton át érkezhettek. Egyházunk elveszítette földjeit, épületeinek jelentős részét, amelyek az anyagi fedezetet jelentették. Az ördögi hatalom ezzel nem elégedett meg, közösségünk élő kereteit, nemzeti létünk erős várait akarta szétrombolni, megsemmisíteni. Egyre kevesebben maradtak azok, akik tartották a lelket bennünk, akiknek lelkében égett még a remény lámpása. A félelem fogaink mögött zárta a tiltakozást, a lázadást, az igazság ki-

mondását. Sokan, nagyon sokan belső száműzetésben éltünk, más vágyánon haladt a szó és máson a gondolat. Olyan volt az elmúlt 45 esztendő egyházunk életében, mint egy sötét alagút, ahol nincs napfény, nincsenek csillagok, csak szellembénítő és lelketnyomorító sötétség. Rousseau mondotta: „Az ember szabadnak születik, s mégis mindenütt láncokat visel“. Ez a megállapítás többszörösen igaz volt ránk. A levegőnél is jobban hiányzott a szabadság. A szabadság Isten pecsétje az emberen, az ember legszentebb tulajdona, nélküle nem juthatnak érvérvre a bennünk lévő tehetségek és képességek, nélküle elviselhetetlen az élet. Isten, ember és életeellenes mindenfajta elnyomás. — mindig magamban hordoztam ezt az érzést és gondolatot, sokszor ki is mondtam, az emberek felém villanó tekintetéből láttam, hogy egy hullámhosszon vagyunk. Ránk nézve is igaz lett a mondás: „amikor lecsöttebb az éjszaka, akkor van legközelebb a hajnal“. A szabadság ajtaja kinyílt, ha nem is teljesen, s mi mint elhagyott csatatéren számbavesszük veszteségeinket, megcsönkített életünket, s keressük az utat, mely egy új életre vezet.

A szabadság kapcsán felvetődik az egyénnek a hatalomhoz való viszonya. A próféták az Isten és ember ellen fordult hatalommal nyíltan szembeszálltak. Jézus a hatalommal nem sokat foglalkozott, tudomásul vette, mint az emberi élet külső keretét, Pál apostol a keresztény misszió érdekében jelentős engedményt tesz. Azonban sem Jézus, sem Pál apostol nem kerülte el a hatalommal való szembekerülést, mindketten inkább vállalták a halált, minthogy lelkiismeretükön erőszakot tegyenek.

A megváltozott új történelmi helyzetben elődázhatatlan az önvizsgálat megkezdése, az egyéni magatartás értékelése. Szembe kell néznünk az egyén felelősség kérdésével. Kérdezzük meg magunkat a mi „belső szobánkban“ hogy mennivre vagyunk felelősek azért a nyomorúságért, testi és lelki szenvedésért, ami minket ért. Unitárius címerünkben ott van a galamb, mint a szelídség a kígyó mint az okosság jelképe. Zaklatott, üldözésekkel, szenvedésekkel terhes történelmünk magvarázsa választott jelképünket. Ahhoz, hogy megtudjunk maradni a történelem örlő malmában, szelídeknek és okosaknak kellett lennünk. A szelídség és okosság egyházi értékeink átmentésének eszközei voltak. A kígyó nem csak az okosság, de a hűségnek is jelképe. Az egyénnek önmagához való hűsége kapcsán fel kell tennünk a kérdést: meddig igazolható az átmentéssel a legelemibb emberi jóságok megtagadása, az egyén és a közösség szabadságát sárbatipró hatalom iránti engedelmesség. Minden lelkész és minden egyházi személy szembetalálja magát a nagy erkölcsi dilemmával: hol van a határ, amelyen túl az engedelmesség önmagunk feladása, erkölcsi mívoltunk beáróazása, lelkiismeretünk elárulása? Az érvelés „ahogy lehet“, hol csap át önnusztításba, önárulásba, a hatalom elvtelen, feltétlen kiszolgálásába? A ránk gombolt vasingben milyen magatartás volt becsületes és célszerű?

Voltak akik hosszú éveket szenvedtek a sztalinista börtönökben, mert az elnyomó rendszer veszélyt sejtett bennük. Az egyházaknak rehabilitálnia kell őket, mert ők mentették meg az egyház becsületét a legnehezebb időkben. Voltak akik a sorok közé rejtették lázadásukat, csak látszólag hajoltak meg, de meghajolva is egyenesek maradtak, és voltak olyanok, akik az okosságot és az átmentést tág lelkiismerettel értelmezték.

Mit jelent az Isten és ember szolgálatában álló lelkész számára a beszéd? Ha nem több mint a kenyérkereset eszköze, akkor ez a tény a lelkészt nagyon lefokozza. Az erre a kérdésre adott választól függ, hogy minek tekintjük a lelkészi munkát, foglalkozásnak vagy hivatásnak. Jézusnál a szó és a gondolat, a beszéd és a cselekedet teljesen fedte egymást. Jézus számára a beszéd halálosan komoly dolog, mellyel nem lehet játszani, mert minden szó épít vagy rombol. Szavainkhoz, amelyeket kimondunk, hozzátapad a lelkünk, jellemünk, világszemléletünk, az életünk. A beszéd ott nyeri el igazi jelentését, ahol a kimondott szóért az élet minden helyzetében vállalják a felelősséget. Bánhat-e úgy a lelkész a beszéddel, mint a színész, aki a kimondott szóért nem vállal felelősséget? Semmiképpen sem. Hazug és tisztátalan beszéddel az evangéliumot hirdetni nem lehet. Ézsaiás szerint a tisztátalan hamis beszéd elveszíti az egyént és a népet egyaránt. „Jaj nekem, mert tisztátalan ajkú vagyok és tisztátalan nép közt lakom“. Beszédünkért, mely az elmúlt idők viharverései között bepiszkolódott, hitelét veszítette és fedezet nélkül maradt, őszinte vizsgálatot kell tartanunk, nem kemény a kifejezés, ha azt mondom bűnbánatot. Önmagunk megtisztítását a beszéden kell kezdenünk, el kell takarítsuk róla a szennyet és a sárt, hogy ismét ragyogjon, hogy ismét hitele legyen.

Mi Jézusban az embert tiszteljük, aki meg tudott halni eszményeiért, ő a mi eszményképünk. De vajon amiért mi Jézust embernek tartjuk, inkább követjük-e, mint a más felekezetekhez tartozók? Közlebb állunk-e hozzá, mint testvérünkhöz és barátunkhoz, jobban megértjük-e mint mások? Megtudjuk-e, meg akarjuk-e valósítani azt az életeszményt, amit ő valósított meg? Az még nem minősít senkit, hogy az ő hitfelfogása észszerű, mert ennek a gyakorlat, a próbája az, hogy mennyivel tesz minket jobbá, tökéletesebbé, erkölcsösebbé, mint másokat a maguk kevésbé tiszta hitfelfogása. Hitfelfogásunk erkölcsileg súlyos kötelezettségeket ró ránk. Számunkra nincs támogató mankó az élet gyarlóságai között, a magunk lábán kell megállnunk. Ez kétségtelen önértéssel és büszkeséggel tölt el, de ez még nem elég. Nálunk nem elég „a sola fidei“, mi Jakab apostollal valljuk, hogy a hit, ha cselekedeteci nincsenek, semmit nem ér. A cselekedetek nélküli hit olyan, mint a test lélek nélkül, halott.

Az unitárius lelkész, esperes, teológiai tanár, püspök magát Isten munkatársának tekinti. Mit jelent ez? Azt, hogy Isten elhívott minket a világnak Istenországárá váló formálásában. Pál apostol Isten munkatársaira, a későbbi tanítványokra mondotta: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagyok, és Isten lelke bennetek lakik? Ha valaki az Isten templomát beszennyezi, azt elveszti az Isten, mert az Isten temploma szent és az a templom ti vagytok“. Pál apostol jelzi, hogy Isten munkatársai számára az erkölcsi magas, életük szigorú elbírálás alá esik. A lelkész akkor lesz valóban Isten munkatársa, amikor élete szavak nélkül is beszél, tanít, példát mutat, amikor élete látható evangélium lesz a rábizottak számára. Ha a lelkész még azt az erkölcsi mércét sem éri el, mint hívei, akkor építeni nem tud csak rombolni és mérgezni. Meg kell tisztítanunk magunkat, hogy erkölcsileg megtisztulva állhassunk Isten aratásába, mint az ő munkatársai.

Meg kell újulnunk a mi munkánkban, hogy meg tudjunk felelni az új idők új feladatainak. Meg kell újuljunk szószéki és szertartási szolgálatunkban, mely lelkészi szolgálatunk legfontosabb része. Ez a mi munkánk lényege, tartalma. Minden egyéb csak azért van, hogy ennek eredményességét előmozdítsa. Lehet valaki jó adminisztrátor, jó gyakorlati

érzékkel megáldva, vállalt hivatását betölteni nem tudja, ha szószéki szolgálata nem üti meg a kívánt mértéket. A legfontosabb követelmény a lelkész szószéki szolgálatával kapcsolatban az, hogy az a hitnek és az Istenben való feltétlen bizalomnak kifejezője legyen. Jézusban az Istenben való hit életerővé lett. Egész életét áthatotta és betöltötte a boldogító istenélmény. Ez adott erőt prófétai hivatásának betöltéséhez, az elkerülhetetlen, megfélemlítő órák vállalásához. Egyházi beszédeinken át kell sugározni a hit erejét, minden egyházi beszéd mögött ott kell lennie a személyes hitnek és istenélménynek.

Csak az a lelkész tud építő szószéki szolgálatot végezni, akiben megvan az érzékenység, a lelki diszponáltság és képesség a hit kisugárzására. Nagy vesztésé volna, ha szószéki szolgálatunkban meggyengülne a hit eleme, mert éppen a legnagyobb erőt veszítenénk el, beszédeink üressékké és súlytalanokká válnának. Pál apostolnak a korinthusi gyülekezethez intézett üzenete nekünk is szól: „Önmagatokat tegyétek próbára, hogy igazán hisztek-e.“ Szószéki szolgálatunk célja, hogy az Isten után végvő ember megérezze Isten jelenlétét és be tudjon teljesedni a vallásos érzés melegével, melynek birtokában érezni fogja az Istennel való közösséget. Istentől bizonyosságot tenni, vallásos hitünk fényében válaszolni az élet nagy kérdéseire, helyes életirányt mutatni a ráncbízottaknak. Közös feladatunk szószéki szolgálatunk tartalmi és formai megújítása.

A megváltozott történelmi idők lehetővé és szükségessé tették, hogy a lelkészi szolgálat egyik legfontosabb, de az állam által megszorított területét: a vallás-erkölcsi nevelést felülvizsgáljuk és új alapokra helyezzük. Egy összeomlott istentagadó rendszer romjain állunk, és megrendülve látjuk azt a mérhetetlen rombolást, amit az egymás után felnövő nemzedékek lelkében végzett. Az elvett, az eltiltott Isten helyett nem adott semmilyen pozitív életeszmenyt az ifjúságnak. Az utóbbi 45 évben az iskolát és a templomot, a vallást és a tudományt erőszakosan szétválasztotta, az iskolákra tiltótáblákat helyeztek, kizárták belőle Istent a vallást. A tiltótáblák összetörtek, s most egyház és iskola, lelkész és tanár közösen vallhatja, hogy az egészséges, a teljes emberi élet csak a vallás, erkölcs és tudomány hármasságában élhető meg. Az 1990-es esztendőben az iskolák kapui megnyíltak a lelkészek előtt. Az öröm és megelégedés mellett az új helyzet kérdéseket is felvet: az iskolában egyes felekezetek lelkészei nem követnek-e el lelkiismereti kényszert más felekezetű emberekkel szemben? Nem befolyásolja-e károsan a gyermeknek a valláshoz, egyházhoz való viszonyulását, ha a vallás-erkölcsi oktatást kötelezővé tesszük az iskolában? Eredményesebb-e az iskolában végzett vallás-erkölcsi oktatás, mint az egyház kebelében folyó? Ezekre a kérdésekre majd az idő és a gyakorlat fogja megadni a helyes válaszokat. Nagy gondot okoz a lelkészeknek az, hogy nincs a kezükben egy kézikönyv. Ennek megírására Egyházi Vezetőségünk pályázatot hirdetett, nem sok eredménnyel. Olyan összeget kellene megjelölni jutalomképpen, mely anyagiilag is ösztönzi az arra vállalkozó lelkészeket. Nem várhatjuk el, hogy valaki ingyen csinálja meg ezt a nagy munkát. A többi vallásfelekezetekhez viszonyítva nagy gondot okoz nekünk a szemléltető anyag hiánya. Itt nem lehet eléggé hangsúlyozni a vallásos tárgyú filmekkel kapcsolatban az óvatosságot, mivel ezek csaknem teljes egészében dogmakeresztény felfogás szerint készültek, bemutatásukkal többet árthatunk, mint amennyit használunk. Vallás-erkölcsi nevelésünk célja: felmutatni a jézusi életeszmenyt, mint követendő példát, s általa olyan öntudatos unitárius életfelfogáshoz segíteni az ifjú nemzedéket, amellyel Isten és emberszol-

gálatát eredményesen végezheti. Közös feladat a megfelelő anyag összeállítás és a helyes módszer megtalálása.

Az új idők megújulást kívánnak a pásztorációs munkában is. A diktatúra éveiben már-már elviselhetetlen súlyként nehezedett ránk a minket megsemmisíteni akaró nacionalizmus. Az új időktől nemzeti sérelmeink orvoslását, a nemzeti elnyomás megszűnését vártuk, sajnos ez nem történt meg. Gazdaságilag a családok nagyon nehéz helyzetbe kerültek, nagy az elkeseredés. E két tényező sok családot arra indít, hogy elhagyja szülőföldjét. A szekták kemény hadjáratot indítottak létszámuk gvarapításáért. Ezek mind olyan tényezők, amelyek valós veszélyt jelentenek, s a lélekszám jelentős csökkenését okozhatják. A társadalom átalakítása nem fájdalommentes, a családoknak súlyos gondokkal, nehézségekkel kell megküzdeniök, ezek megoldásában segítségükre kell legyünk. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a lelkiismeretes, fokozott pásztorációs munka egyben egvházmentő munka is. Családjaink, egyháztagjaink megtartásával jövőnket mentjük meg, ezek elvesztésével jövőnket veszítjük el.

Az új idők sok szempontból új hozzáállást, új módszerek megtalálását követelik, viszont a lényegen nem változtatnak, mely két szóban így foglalható össze: dolgozni kell. Szavainknak legyen aranyfedezete a munka, a lelkeszi szolgálat minden síkján. Meg kell újulnunk hitben, gondolkodásban, beszédben, erkölcsben, életformában s a munkához való viszonyulásban. Meg kell újuljon az egyház a maga teljes személyzetében, hogy az új idők új kihívásainak eleget tudjon tenni, hogy be tudja tölteni azt a szép és nemes hivatást, amit az Isten bízott rá, s hogy meg tudjon maradni az igaz emberi eszmények szolgálatában.

VARGHA JENŐ LÁSZLO

A CSOPORT-PSZICHOTERÁPIÁK FŐ IRÁNYZATAI

Az eddig bemutatott pszichoterápiás módszerek (pszichoanalízis, viselkedésterápia, személyközpontú beszélgetés, egzisztencialista analízis) közös eleme az, hogy valamennyien egyéni eljárások, azaz a gyógyító munka során a terapeuta egyetlen személyre fejt ki gyógyító hatást. A diádikus (kétszemélyes) terápiás helyzet legalább két szempontból hátrányos a kezelésben. Egyrészt nem gazdaságos, mivel egyetlen kezelést igénylő személy elég hosszú ideig lefoglal egv pszichoterápiában képzett szakembert (pl. ülésenként kb. egy órára, heti 1—2, sőt akár 4—5 alkalommal), hosszú hónapokon vagy akár éveken keresztül is. Ennek következményeképpen a beavatkozás igen költséges, illetve a viszonylag kis számú pszichoterapeuta a kezelés iránti igényeknek csak jelentéktelen töredékét tudja kielégíteni. Másrészt az egyéni terápia bizonyos szempontból mesterkéltnek is tűnhet, tekintetbe véve, hogy a mindennapi életben az emberek különböző csoportok (család, baráti kör, munkahelyi közösség) tagjaiként élnek, és azoknak az interakcióknak a megjelenítése vagy reprodukálása, melyek ezekben zajlanak, csak kismértékben válik

jezni. A 12-nél több tagot számláló csoportok könnyen szakadnak 2—3 kisebb csoportra, melyek külön beszélgetést folytatnak és a terapeuta számára is nehezebb ellenőrzés alatt tartani a történések dinamikáját. Ugyanakkor a túl nagy csoportban könnyebben meghúzódhatnak a gátlásos, zárkózott emberek „eltűnhetnek“ és kivonhatják magukat a közös tevékenység (beszélgetés) alól. Célszerű, hogy a csoportot két terapeuta vezesse, mert egyetlen személy számára túl fárasztó az egész csoport indulatát-tételét elviselni. A keitős vezetés ugyanakkor lehetővé teszi a terápiás funkciók megosztását a két terapeuta között; az egyik leggyakrabban használt megosztás az, amelyik értelmében az egyik terapeuta aktivizáló, provokáló szerepet tölt be, míg a másik a feltárt feszültségek értelmezésére koncentrálna. Egyes szerzők célszerűnek érzik, hogy a terapeuták különböző neműek legyenek, szerintük ugyanis így lehet reprodukálni a gyermekkori családi otthon körülményeit.

A pszichoterápiás csoportok vezetésében néhány alapelvet kell szem előtt tartani. Lényeges mindenekelőtt elkerülni azt, hogy a résztvevők kérdéseiket, mondanivalójukat a csoportvezetőkhez intézzék. A beszélgetés valóban csoportos kell legyen, nem pedig párhuzamos párbeszéd halmaza. Ezért a terapeuták a hozzájuk intézett kérdéseket vissza kell fordítsák a csoport felé, ugyanis a végső válaszokat a csoport kell megfogalmazza, nem a vezetők. Általában célszerű, ha a vezetők a minimálisra korlátozzák beavatkozásaikat, és ha hagyják, hogy a csoport maga oldja meg a felmerülő problémákat (pl. a beszélgetés kisajátítását egyik vagy másik résztvevő által, vagy eltolását valamilyen elméleti vita irányába stb.).

A csoporthelyzet számos terápiás hatótényezőt mozgósít, lényegesen többet, mint az egyéni kezeléseket. Íme csak néhány a legfontosabbak közül, Hidas és Lust alapján:

Információt, tanácsot a vezető a nem didaktikus módszerrel dolgozó csoportokban is ad. Intervencióiban felvilágosítást nyújt a pszichikus egyensúlyt biztosító tényezőkről, a pszichogén zavarok kialakulásának belső mechanizmusairól, a gyógyulást elsőségtől hatásokról.

A remény keltése és fenntartása minden pszichoterápiában döntő. A csoportban a mások javulásának észlelése erre pozitív hatást gyakorolhat.

Egyetemesség névvel illetik a szerzők azt a gyógyítói tényezőt, mely abból a felismerésből fakad, hogy a személy nincsen egyedül problémáival, félelmeivel, hogy mások is hasonló gondokkal küszködnek.

Az altruista cselekedetek gyakran fokozzák a gyógyító erőket a terápiában. Az a tény, hogy a csoport tagjai segítik, bátorítják egymást, hogy megosztják problémáikat, annak tapasztalása, hogy másoknak szükségük van rájuk, hogy fontosak, javítja önértékelésüket.

Az elsődleges családcsoport korrekatív felidézése azért válik lehetségessé, mert a csoport sok tekintetben hasonlít egy családhoz. Ezen belül mód nyílik a primer családban gyűjtött negatív tapasztalatok korrekciójára.

A csoport megfelelő közege a szociális tanulásnak, közegeiben a páciensek információkat gyűjthetnek kommunikációs szokásaikról, társas viselkedésükről stb. A csoportban is kimutatható utánzás lehetőséget nyújt a páciensnek, hogy újfajta viselkedéssel kísérletezzék.

A belátás során a páciens megérti az összefüggések különböző szintjein azt, hogy mi, hogyan és miért történik vele, megérti saját motívumait, megismeri azt a helyet, amelyet valamilyen esemény vagy jelenség tulajdon lelki világában elfoglal.

A csoportkohézió tulajdonképpen az egyéni terápiában kialakuló gyógykezelő-páciens kapcsolat megfelelője. Minél erősebb a kohézió, annál nagyobb a csoporttagok befolyásolhatósága, annál inkább hajlandók megváltoztatni a csoportformák és értékek irányába.

A katarzisz az emlékek felidézése nyomán jelentkező kisebb-nagyobb érzelmi kisülések formájában van jelen a csoport-pszichoterápiában. Moreno pl. csak abban az esetben beszél katarziszról, ha az érzelmek és indulatok mozgósítását belátás és személyiség-változás kíséri.

A felsorolt hatótényezők a különböző módszerek által különböző mértékben mozgósíthatók. Így például a csoportban végzett autogén tréning elsősorban a tanulást hasznosítja, míg a pszichodrámaiban a katarzisz kerül előtérbe.

A továbbiakban a legfontosabb csoport-pszichoterápiás módszereket mutatjuk be vázlatosan.

A csoporthipnózis jelentős időt takarít meg és ezen kívül lehetővé teszi a csoport egyik tagjánál jelentkező hipnotikus jelenségek kiterjesztését a többi tagra is. Csoportos teszteléssel célszerű kiválasztani a szuggeszióra legfogékonyabb személyt és azt kiültetni a csoport elé, majd a csoportos indukciót megelőzően rajta demonstrálni a kezelés menetét. Ezután általában az egész csoport hipnózisba kerül. Maga az indukció egyébként általános képek, jó közérzet, kellemes élmény szuggesziójából indul ki. Célszerű a verbálisan segített vagy szabad képzeletáramlást zenével alátámasztani.

A regulatív zeneterápia passzív zenehallgatáson alapul. Kidolgozása Schwabe lipcsei pszichiáter érdeme. A csoport kényelmes testhelyzetben meghatározott zenei darabokat hallgat meg. A résztvevők előbb a zenére, majd testi módosulásaira és végül gondolataikra, érzelmeik hullámszáására, pozitív és negatív reakciókra koncentrálnak. Az élményfázist a tapasztaltak csoportos megbeszélése követi. Egy-egy terápiás ülés 45—60 percig tart és elsősorban a neurotikus, valamint a pszichoanalitikus panaszok orvoslásában hatékony.

A pszichodráma elválaszthatatlanul kapcsolódik Moreno nevéhez. Egyaránt hatékony eszköze az önismeretnek és a gyógyításnak. A pszichodráma alapvetően abban különbözik más terápiás módszerektől, hogy „lejátssza, dramatizálja az élményt, és cselekvéses megjelenítés révén idéz fel homályba került indítékokat“. Az alapvető hatásmechanizmust a katarzisz képezi, az indulati megtisztulás. Ez viszont cselekvést feltételez, vagyis nem a nézőnek, hanem a résztvevőnek jut osztályrészül. A 10—15 résztvevő jelenlétében zajló pszichodráma ülések sajátos szakaszokra bonthatók. A bemelegítés fázisában a csoport konfliktushelyzetről, problémás kapcsolatokról, pillanatnyi feszültségekről beszélget. Ennek a célja megtalálni az adott konfliktuson belül a dramatizálható elemet. Ezt követi a tulajdonképpeni játék mozzanata, melynek során a főszereplő (protagonista) a terapeuta (játékmeister) segítségével és általában több résztvevő bevonásával megjeleníti a számára nehézséget vagy feszültséget jelentő helyzetet. A dramatizálás során lényeges szerephez jut a spontaneitás, mivel tulajdonképpen minden szereplő saját magát „hozza“ a játékba. Innen fakad a dráma önismereti értéke: a szereplő megismeri magát, azt a módot, ahogy konkrét helyzetben reagál. Az itt és most helyzetben keletkező érzelmi feszültség gyakran a fennálló probléma kreatív megoldásához vezet. A tulajdonképpeni terápiás szakasz azonban a harmadik, a megbeszélése és a visszajelentése. A játékban részt nem vett csoporttagok, a nézők is megszólalnak, kommentálják és értékelik a látot-

lehetővé a kezelés kétszemélyes feltételei között. Nehéz, ha ugyan nem lehetetlen, a diádikus helyzetben lemodellezni például azokat a nehézségeket, melyekkel a páciens akkor szembesül, amikor csoporthelyzetbe kerül. A csoport-pszichoterápiák vagy csoportterápiák ezeket a fogyatékoságokat igyekeznek kiküszöbölni a pszichológiai eszközökkel végzett gyógyító munkából. Eredetileg valóban az anyagi megfontolások hívták létre őket, időközben azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a csoport olyan sajátos terápiás hatótényezőket mozgósít, melyek egyetlen egyéni terápiaforma körülményei között nem lennének előállíthatók és felhasználhatók. Ezeknek a felismeréséhez és a csoportmódszerek differenciálódásához, módszertani sokszínűségük kialakulásához azonban egyrészt alkalmazásuk elterjedése, másrészt pedig a csoportok dinamikáját tanulmányozó szociálpszichológiai kutatások felfedezése voltak szükségesek.

A csoportos kezeléseket a pszichoterápiába hagyományosan Pratt bostoni tudógyógyász nevéhez kapcsolják, aki 1905-től kezdődően szervezett mintegy 50 tuberkulotikus beteg részvételével zajló üléseket, a páciensek szorongásának és hipokondriás hajlamának csökkentése céljából. Ezek keretén belül az orvos szuggesztív előadásokat tartott a betegség természetéről, kezeléséről stb., melyek során a betegek kérdéseket tehettek fel és megvitathatták egymás között a felmerülő problémákat. Pratt a csoportot sajátos terápiás közegként használta, anélkül, hogy megfogalmazott koncepciót dolgozott volna ki a csoportdinamika szabályozásáról. Lényegileg a rangsor, a versengés és az összetartozás érzésének fokozásához járult hozzá az a szokás, hogy a legjobban együttműködő és az orvosi előírásokat legjobban betartó betegek az orvos közelében foglalhattak helyet.

A csoportos kezeléseket még régebbi előfutáraként tekinthetjük az osztrák származású Franz Anton Mesmer is, aki, „állati magnetizmusnak“ nevezett, lényegileg hipnotikus szuggesztión alapuló beavatkozásait általában betegcsoportokra gyakorolta, a XVIII. sz. második felében. Mesmer azonban csak a csoporttagok egymásra gyakorolt szuggesztív hatását hasznosította, amíg a résztvevők passzív szerephez jutottak. Vagy még meszebbre menve, nem nehéz felfedezni a csoport-pszichoterápiák gyökereit a primitív kultúrákban alkalmazott beavatási szertartásokban vagy a közösségben végzett sámánisztikus gyógyításokban is. Ugyanakkor azonban fontos megjegyezni azt is, hogy a modern csoportterápiák más hatásmechanizmusokat érvényesítenek, bár a csoportkohézió, az együvé tartozás esetünkben is fontos szerepet játszik.

Magát a csoport-pszichoterápia kifejezést először Jacob Lévy Moreno használta 1932-ben, és ő is dolgozza ki az első sajátos csoportterápiás nézőpontot, mely az emberek egymásra gyakorolt hatását a csoport mikroszociológiáját tartja alapvetőnek. A Moreno által megfogalmazott elvek ma is érvényesek: „1) Minden csoportnak van egy hivatalos és egy szociometriai bázisa, egy tudatos és egy tudattalan struktúrája. 2) Minden csoport meghatározott szociogenetikus törvények szerint fejlődik. 3) Az egyének és a csoportok közötti vonzások és taszítások meghatározott szoció-dinamikus törvényeket követnek. 4) Vannak népszerű, nagyhatalmú és vannak elszigetelt vezetők; ennek megfelelően, vannak vezető-központú és vezető nélküli csoportok. 5) Minden csoportnak van egy bizonyos kohéziója; a terápia feladata, hogy a beteg-csoportot a kohézió alacsonyabb fokáról magasabbra emelje“.

A harmincas években jelent meg az önsegélyező csoportok úttörője, a Névtelen Alkoholisták (Alcoholics Anonymous) szervezete. Ezt volt alkohol-

betegek hozták létre, azzal a céllal, hogy ők vegyék kezükbe volt sors-társaik kezelését. Csoportjaikban, melyet formálisan képzett terapeuták segítségével szerveztek, a testvériség szelleme uralkodik és arra törekednek, hogy a tagok egyenlővé váljanak. A Névtelen Alkoholisták mintájára számos hasonló alapokon működő, más betegeket csoportosító, önszervező szervezet jött létre.

A csoport-pszichoterápiák elterjedése főleg a második világháború után öltött robbanásszerű méreteket, elsősorban az Egyesült Államokban. Ennek következményeképpen 1950-ben a New-York-i kórházak felében már hivatalosan alkalmazták őket, elsősorban gazdasági okokból. Fokozatosan gyakorlatilag minden terápiás irányzat kidolgozta a maga csoportmódszerét (vagy módszereit). Mi sem jellemzőbb erre, mint az a tény, hogy míg a század első felében, amint azt Moreno is megjegyzi, a csoport-pszichoterápia legnagyobb ellenzője Freud volt, a pszichoanalízis atyja, ma már több csoportos módszer viseli magán a pszichoanalízis védjegyét.

Napjainkban számos csoport-pszichoterápiás eljárás használatos, ezek között igen lényeges különbségek vannak a kezelés időtartamának, a résztvevők számának, a terapeuta direktivitásának vagy a kifejtett tevékenység természetének tekintetében. Ilyen körülmények között a módszerek osztályozása áttekinthetőségük elengedhetetlen feltételévé válik. Az alábbiakban Kurt Höck német pszichiáter osztályozását mutatjuk be.

A csoport-pszichoterápia formái és módszerei

Kezelési forma	Kezelési módszerek
1. szuggesztív	csoporthipnózis, csoportos autogén tréning, csoportban végzett relaxációs, regulatív zeneterápia
2. informatív	csoportelőadások, témacentrikus beszélgetőcsoportok, a vezetőképzés csoportmódszerei
3. aktiváló	munkaterápia, terápiás közösség, sport- és játékcsoportok, aktív zeneterápia, csoportos gimnasztika, kommunikatív mozgásterápia, táncos mozgásterápia
4. cselekvő	szimbolikus tánc, pantomim, mesejáték, konfliktusjáték, bábjáték, pszichodráma
5. dinamikus	csoportanalízis, pszichoanalitikus csoportpszichoterápia, dinamikus csoport pszichoterápia, Bálint csoport, „érzékenység-tréning“, sajátélmény-csoport. (Höck, 1978 nyomán).

A Höck által osztályozott módszerek javarésze az ún. kiscsoportos eljárások kategóriájához tartozik, azaz 6—15 személlyel és 1—2 gyógykezelővel dolgoznak. Guggenbuhl-Craig szerint azonban a terápiás kiscsoportok optimális létszáma 6 és 12 között mozog. A túl kicsi csoport nem elég dinamikus, a tagok túlságosan hajlamosak arra, hogy közvetlenül a vezetőhöz (terapeutához) forduljanak ahelyett, hogy egymás között beszéljenek és, nem utolsósorban, a hatnál kisebb létszám nem biztosít kellő biztonságérzetet a résztvevők számára, különösen akkor, amikor a kórház, az orvosok vagy egyenesen a vezető iránti agressziójukat kívánnák kife-

takat. Ebben a szakaszban történik meg a feszültség feloldása és egészül ki az indulati elvezetés azzal, amit Moreno integrációs katarzishoz nevez. Szintén a megbeszélés szakaszában fogalmazódik meg a protagonistában a változás igényének élménye. A drámaülés utolsó, lezáró (megnyugtató) szakasza a felidézett feszültségek végső elsimítását célozza.

A csoportanalízis a pszichoanalízisben gyökerezik, bár megteremtője Foulkes, a freudi alapokat kiegészítette az alaklélektanból és saját, az emberről mint szociális lényről alkotott felfogásából kölcsönzött elvekkel. Foulkes szerint a csoportot mint egészet érzékeljük és nem mint a tagok összegét, és ezért a csoportnak mint egésznek a megértése meg kell előzze azoknak a részfolyamatoknak a megértését, melyek a csoportban zajlanak. Az ember társas természete egy olyan alapvető tény, mely semmi másra nem redukálható. Foulkes szerint létezik egy társas vagy személyközi tudattalan, mely megelőzi az egyéni tudattalan kialakulását. Ezeknek az előfeltételeseknek az egyenes következménye az, hogy az emberi fejlődés, akár csak a lelki zavarok kialakulása és gyógyítása, az emberi kapcsolatok közegében valósulnak meg. A terápiás változás a csoportban, a csoport segítségével valósulhat meg, éppen ezért köztes célként létre kell hozni és fenn kell tartani a csoportot. A csoport képes kell legyen arra, hogy létrehozza, megerősítse és mozgósítsa a csoport-tudattalant. Ez általában nagyon gyorsan megtörténik. A csoportban „szabadon lebegő” beszélgetés zajlik, melynek keretén belül minden résztvevő hozzászólását úgy tekintik, mint a közös kontextushoz fűzött asszociációját. A tagok által kifejezett gondolatokat és kommentárokat tudattalan értelmezésekenként kezelik. Éppen ezért sokkal kevesebb szükség van arra, hogy a terapeuta maga értelmezze mint a pszichoanalízisben. A szabad beszélgetések során állandóan jelen van a résztvevők múltja, és megtörténik ezek feldolgozása is az itt és most intenzív élményben. A csoportülések elég erős szorongást indukálnak ahhoz, hogy a valódi érzelmek a felszínre törjenek és tudatossá váljanak. Ennek következtében mindkét terápiás váltáshoz elengedhetetlen tengely, a kognitív és az érzelmi, egyaránt aktivizálódik. A csoportanalízis képviselői szerint a lelki zavarok csak igen kis hányada esetében szükséges az egyéni terápia, a többi a csoportanalízissel kezelhető.

A Bálint csoportok különleges érdeklődésre tarthatnak igényt a lelkesek részéről. A magyar származású, Angliában letelepedett Bálint Mihály dolgozta ki módszertanukat és eredetileg körorvosok hasznára hozta létre őket. Az eddig bemutatott csoportos módszerektől alapvetően különböznek, ugyanis nem tulajdonképpen vett terápiás csoportok. A mai gyakorlat szerint 8—15, rendszeresen összegyűlő orvos, pszichológus, pedagógus, lelkész vagy más emberekkel foglalkozó szakember részvételével zajlanak. Az ülések 1—2 órát tartanak és mindegyik alkalommal egy problémás, folyamatban levő eset kerül megbeszélésre. A kezelést végző személy vagy lelki gondozó részletesen ismerteti a beteg, illetve gondozott esetében összefüggő információkat, majd a többi résztvevő mondja el érzéseit, benyomásait az elhangzottakkal kapcsolatban. Kérdések hangzanak el, melyek a minél teljesebb megértést célozzák. A Bálint csoportok lényegileg az orvos (vagy más gyógyító, segítő személy) és a beteg (tanítvány, hívő stb.) közötti viszonyt állítják az érdeklődés középpontjába, ezt próbálják diagnosztizálni. A csoportos beszélgetés eredményeit az orvos nemcsak a hatékonyabb kezelés, hanem jobb önismeret és a szakmai fejlődés szolgálatába is állítja.

200 EVES AZ ALSÓBOLDOGFALVI UNITÁRIUS TEMPLOM

A falu latin nevével — „Villa S. Mariae“ — az 1332 évi pápai tizedjegyzékben találkozunk.¹ Orbán Balázs ebből a latin névből származtatja a későbbi Alsóboldogasszonyfalva elnevezést.² Az 1566 évi lófő szekelek jegyzékében mint „Also bodogh Azzonij falwa“³, 1567-ben a szekelek 25 dénáros adójának összeírásában „Also Bodogazzonijfalwa“ szerepel. A falu nevét „Alsóboldogfalvára“ a 20. század elején rövidítették.

Alsóboldogfalva a Nagyküllő jobb partján terül el, tőle keletre Székelykeresztúr, délkeletre Fiatfalva, nyugatra Újszékely, északnyugatra Székelyszenterzsébet. A település az alszeg felől kezdődött, erre utal az is, hogy valamikor a Küllő dombvonulatának alsó lankáján állott négy templom: unitárius, református, ortodox és görög katolikus. Jelenleg régi helyén csupán az unitárius templom áll; a reformátusok templomukat 1923-ban lebontották és a falu közepén építették újra. Az elnéptelenedett és nem használt görög katolikus templom 1940-ben összeomlott. Az ortodox templomot 1989-ben a székelykeresztúri ortodox pap lebontatta; napjainkban folyik újraépítése, noha Alsóboldogfalva lakossága (kb 800 fő) magyar; 3/5 része az unitárius, 2/5 része a református felekezethez tartozik. A falu lakóinak foglalkozása nagy részben földművelés volt az 1970-es évekig, amikor Székelykeresztúr iparosodása sok fiatalt elszakított a falutól, ezek nagy hányada hazulról ingázik. Alsóboldogfalva közigazgatásilag Hargita megyében az újszékelyi polgármesteri hivatal hatáskörébe tartozik.

Az unitárius egyházközség XVIII. század előtti történetét csak vázlatosan ismerjük. Az 1770-es évben ugyanis a falu nagy részével együtt leégett a paplakás s valószínű a templom is; ekkor semmisülhetett meg az egyházközség régi iratanyaga.⁴ Az egyházközség megalakulásának ideje nem állapítható meg pontosan, feltehetően egykorú az unitárius reformációval. A reformáció utáni első adatunk az, hogy 1630-ban Korondi Molnos Miklós az unitáriusok lelkésze. Alsóboldogfalva filiája volt Újszékely, mely már 1766-ban kérelmezi, hogy önálló anyaegyházközség lehessen, ezt azonban csak 1815-ben sikerült elérnie.

Az egyházközség régi, középkori eredetű templomáról a keresztúrköri egyházközségek vagyonevltára 1773-ban a következőket jegyezte fel: „Vagyon egy nagy kő templom igen régi, hol valami rosz kő, hol fa czinterem körülötte. A czinteremen kívül a dombon egy fa harangláb, mellyben vagyon két harang“.⁵

A mostani templom építéséhez 1791-ben kezdtek hozzá Márkos Péter lelkész (1786—1796), Bán Ferenc (1789—1796) és Gagy István (1796—1799) gondnokok idejében és 1796-ban végezték be. A tornyot kezdetben csak a templom faláig húzták fel, építése 1803-ban ért véget. A templomot cseréppel, a tornyot zsindellyel fedték be. A harangok az építés alatt a templom előtt lévő haranglábban voltak elhelyezve. Az 1804 évi esperesi vizsgálószéki jegyzőkönyv kiemeli Gyarmathy Dániel kurátort és

Bán János egyházfit, akik öt éven át míg tisztességükben voltak a torony építésén fáradoztak.

A templom „keletelt fekvése, néhány helyén maradt és másodlagosan beépített gótikus részlete azonban mutatja, hogy átépítetten is középkori eredetű templommal van dolgunk“.

„A nyugati homlokzat előtt álló torony alsó harmadát erős övpárkány választja el a keskenyebb felső szakasztól. Félköríves bejárata fölött, az övpárkány alatt egy lőrészzerű ablaknyílásban a külső falsíkban kőből faragott kis csúcsíves ablaknyílás van. Ugyanezen a szinten, a falzókövek közül szembetűnik egy nagy, egyik oldalán simára faragott kőhasáb, mellette ugyanolyan mészkőből egy élén derékszögben vályúzott kötömb is. A másodlagosan elhelyezett kövek eredeti rendeltetését nem ismerjük.“

„A hajó nyugati falát, észak és dél irányba kilépő támpillérek erősítik, ezek éppúgy nem gótikus jellegűek, mint a sokszögzáródás négy támpillére. A portikussal védett déli bejárat vakolattal elfedett, félköríves lezárású kő ajtókerete ma felismerhetetlen tagozású, a vakolatból újrarahúzott keretelés a szárazon 75 cm magasban ferde metszésről indul, az átmeneti vagy késő gótikus ajtókeretek kiképzésére emlékeztetve. A szentély sokszögzáródása nem gótikus jellegű. A hajó északi falán, közvetlenül a nyugati tám mellett magas elhelyezésű ablak nyílik a karzatról. Az északi fal keleti saroktámjának lábazati részéből egy félhengeres törzsű, lefelé szűkülő formát mutató kő domborodik ki, a felületét befogó vakolás rétege alatt egy kúp alakú gyámkő sejthető.“

„Ezek a bizonyítalanul megítélhető faragványok azért fontosak, mert a templomban lévő két kivételes fontosságú faragvány kiegészítői, a szószék ugyanis két boltzárókőre van ráépítve. A nagyobb és tagozottabb zárókő kúposan szélesedő, tárcsája orrtagos törzséről három, most szabadon látható és három, most a szószék falával eltakart bordaíndítás felülete emelkedik ki, ezek korai formájú, kétoldalt vályúzott bordák. Az alól elhelyezett másik zárókőnek nincs kiszélesedő pereme, kúpos törzséről négy borda indul, ebből mostani helyzetében kettő van szabadon. A zárókövek és a bordaíndítások azonos méretűek a székejszenterzsébeti két zárókővel, a hasonlóság alapján elképzelhető, hogy ezek felületére is szimbolikus ábrázolásokat, esetleg évszámos feliratot faragtak. A zárókövekről indított bordák alapján rekonstruálható a szentély is, amelyhez tartoztak. A nagyobbik zárókő a sokszögű boltmezőben, a kisebbik az előtte levő keresztboltozatos szakaszban állott. A szenterzsébeti zárókő alapján feltehetően a régi szentély is a XV. század első negyedében épült. A mai nem azonos vele. Ezzel szemben előfordulhat, hogy a hajó a XVIII. század végén nyert külseje ellenére is középkori eredetű. Egy elkövetkező falkutatás során tisztázható majd mind a torony, mind a hajó építéstörténete.“⁶

A templom építésének megbízható adatát őrzi az a mennyezetfelirat, melyet az 1801-ben tartott Püspöki Vízitáció alakalmával jegyeztek fel: BIZONY AZ ÚR VAGYON EZ HELYEN, NINTSEN ITT EGYÉB, HANEM AZ ISTEN HÁZA. I. Moz. 28, 16—17. — KEZDETT EZ ÉPÜLNI AZ ALSÓ BA. FALVI UNIT: ECCLESIA KÖLTSÉGES FÁRATTSÁGA S MÁS JOLTEVŐK KEGYESSÉGEK ÁLTAL A.L-ÜL, MEGFEDETETT BÁN FERENCZ CURÁTORSÁGÁBAN. MENNYEZETE PEDIG KÉSZÜLT A. 1796. GAGYI ISTVÁN CURÁTORSÁGÁBAN. T. KONCZ MÁRTON URAM PAPSÁGÁBAN. — VALAKI EZ HELYEN IMÁDKOZIK, HALLGASD MEG ÉS KEGYELMEZZ MEG ÚR ISTEN. 2. Cronic. 6, 21.

A torony déli oldalán ez a felírás volt: INNEN INVITÁLNAK A SZENT IMÁDSÁGRA, SZENT ÖRÖMMEL BUZGÓ HÁLÁDATOSSÁGRA. ITT ADJÁK TUDTODRA EGY SZOMORÚ HANGAL, MIKOR HÍVATOL A HALOTTAS HARANGAL: HOGY MEGHALT VALAKI, GYÜLÖT IS HUZTAK MÁR: TE IS KÉSZÜLJ MERT A HALOTTAS GYÜLÖ VÁR.

A torony zsindeley fedelét 1853-ban kicserélték cseréppel, ami 233 forintba és 8 krajcárba került. A szöszék a templommal egy idős és polikános hangvetőjén ez olvasható: KÉSZÜLT EZEN KORONA ISTEN DITSŐSÉGÉRE (1800) AZ ABAFALVI UNIT EKKLÁBAN LEVŐ KEGYES ASSZONYOK KÖLTSÉGEKEN — TSINÁLTA SEGESVÁRI GOOS JÁNOS GYARMATI DÁNIEL KURÁTORSÁGÁBAN.

A templomi padokon ez a felírás volt: IDŐSEBB GYARMATHY DÁNIEL KURÁTORSÁGÁBAN T. BROTÁR FERENC PAPSÁGÁBAN ÉS DEMETER ISTVÁN MESTERSEGE ALATT KÉSZÜLTEK EZEN SZÉKEK 1818 ESZTENDŐBEN. Ezen felírás az 1903 évben végzett renoválás alkalmával festéssel eltüntetődött.

A templom történetére figyelmet érdemlő feljegyzést hagyott ránk Geréb Sándor lelkész: „A cinterem, majdnem mindenütt tele van kövel, törmelékkal, sőt, amikor 1901 évben a cintermet bekerítettük deszka kerítéssel, a sásfák helyét a legtöbb helyen mésszel rakott, föld alatti kőfalba kellett csákánnyal bevágni”.⁷ A feljegyzést Pál Dénes későbbi lelkész a következő adattal egészíti ki 1966-ban: „amikor a betonkerítés oszlopait állítottuk fel, olyan helyek is voltak egy-egy sas helyén, ahonnan két-három elkorhadt koponyacsont került napvilágra”. Bizonyos tehát, hogy hajdan a templomot vastag kőkerítés övezte, és ebben a zárt cinteremben temetkeztek az egyházközség hívei.

Az 1791 előtti harangokról a keresztúrköri egyházközségek vagyonleltára 1773-ban a következőket jegyezte fel: „A czinteremen kívül a dombon egy fa harangláb, mellyben vagyon két harang. A nagyobbikon vagyon ilyen irás: AZ ALSÓ BOLDOG ASSZONYFALVI UNITARIA ECCLESIA. Per. Jos. fusa e. S.I.A. öntötte. Ao. 1762. A küssebbiken: Anno 1760.”⁸

Az 1760-ból való harangot 1811-ben, az 1762-ből való kisebbet 1813-ban, majd 1852-ben újraöntették. Egyiknek feliratát levéltári iratainkból ismerjük: AZ ALSÓBOLDOGASSZONYFALVI UNIT. ECCLA ÖNTETTE MAGA KÖLTSÉGÉVEL ISTEN DITSŐSÉGÉRE 1813-ban CIKE ANDRÁS PAPSÁGÁBAN ÉS GYARMATI DÁNIEL CURÁTOR-SÁGÁBAN SEGESVÁRI HARANGÖNTŐ BAUMGARTNER JÁNOS ÁLTAL.

1821-ben az egyházközség vásárolt egy öt változatú orgonát 262 forint értékben. Huszonkét évi áldásos munkásság után 1822-ben Gyarmathy Dániel betegsége miatt lemondott kurátorságáról. Elmondhatjuk róla, hogy felbecsülhetetlen értékű munkát hagyott maga mögött.

Templomunk a mai formáját tulajdonképpen csak 1862-ben kapja meg, amikor befalazzák a templomtornácot.

1880-ban a lelkészi lakás lakhatatlanná válik és a templom kijavítása mellett a papilak építését is szorgalmazza az Esperesi Vizsgálószék. A meghagyást 1882-ben teljesítik, amikor a hívek kegyes adományából és áldozatkészségéből egy az akkori kornak megfelelő papilakot épített az egyházközség, Geréb János lelkészsége és Gyarmathy Sándor kurátorsága idején. A templomon javításokat eszközöltek 1887, 1896 és 1901-ben. A legnagyobb méretű renováláshoz 1903-an kezdtek hozzá,

amikor is lebádogozták a tornyot és felszerelték rá a villámhárítót. Ugyanakkor a templomot körös-körül megkötötték vaspánttal, a belsejét ki-meszelték, a bútorzatot átfestették, új alsó és felső padlást csináltattak, valamint kicserélték az ajtókat és ablakokat. E hatalmas munkát a hívek közmunkáján kívül 3228 koronába került, ami az akkori viszonyok között nagy összeg volt. 1910-ben a torony távolodni kezdett a templom-tól, ami az 1916-os földrengés alkalmával még jobban kihangsúlyozódott. A világháború miatt e nagyfokú javításra csak 1932-ben kerülhetett sor, amikor körbeárkolták a templomot 13 000 lej értékben.

További javítások történtek templomunkon 1946-ban, majd 1955-ben Pál Dénes lelkész és Tüzér Gagyi János gondnok vezetésével. 1963-ban 17 egyháztag önkéntes adományából bevezetik a templomba a vil-lanyt. 1965-ben Gagyi Domokos tüzér, valamint Gábor Mihály gondnokok iránvításával a templom köré új kerítést építenek 20 000 lej készpénz és 10 000 lej közmunka befektetéssel. 1968-ban a püspöki vizitációra készülve Pál Dénes lelkész és Gábor Mihály gondnok vezetésével, a hívek adományából, újból kijavították a templomot, a kiadás összege meg-haladta a 30 000 lejt.

Fentebb megemlékeztünk harangjainkról, sajnos azokat 1916-ban el-rekvirálták és az egyházközség harangok nélkül maradt. 1921-ben a hívek, valamint a keblitanács megbízásából Kelemen Sándor lelkész és Bán Lajos vadász megvásároltak egy 147 kg kisharangot 10 000 lej értékben, majd 1923-ban egy 292 kg-osat 31 903 lejért, mely harangok ma is díszei templomuk tornyának és szép és messzezsengő hangjukkal templomba hívják a híveket.

1924-ben merült fel a régi orgona kicserélésének gondolata, amit egy névtelen adakozó indított el 9 lej értékű adománnyal. Ez lett az elindítója az orgonaalapnak, mely az évek során szépen gyarapodott és elérte a 80 000 lejt. Ez az összeg sajnos 1935-ben a konverzió következtében 17 859 lejre csökkent. A nagy álom 1939-ben vált valóra, amikor sikerült a temesvári Wegenstein orgonakészítő cégtől 100 000 lejért meg-vásárolni a templomunkat ma is díszítő orgonát. Mindez történt Pál Dénes lelkész és Bán Mózes újszeri gondnoksága idején.

A templom piacán levő úrasztalát 1889-ben Péter Ferencz székely-keresztúri tanítóképezdei tanár készítette 35 forintért.

Az 1773 évi vagyonleltárban a következő kegyszerek szerepeltek:

„Vagyon két ezüst pohár. Az edgjük alóll fellyül viragos arannyas. A másik hosszabb virágos, az oldalán levő három karikákban ilyen irás vagyon: *Boldog aszszonyfalvi Eklesiajé Unitariae Anno 1745*. Vagyon egy ejteles fedeles gombos on kanna; vagyon ilyen iras rajta: *Alsó Boldog-aszszonyfalvi Unit Ecclesiajé*. Vagyon más on kanna fél kupás, virágos az oldala, nintsen irás rajta. Vagyon két on tángyér, a küssebbiken van ezen két betű: R.K.”⁴⁹

Kegyszereink mind adományokból kerültek az egyházközség birto-kába, sajnos róluk semmiféle feljegyzés nincs. A boros ónkannán ez olvas-ható: A BOLDOGASSZONYFALVI UNITAR EKLÉSIAÉ. 1748. A kiseb-bik ónkannán felírás nincs, de az is régi lehet, mert az 1801 évi leltárban már szerepel. A férfiak úrvacsorai poharán ez olvasható: BOLDOG-ASSZONYFALVI EKLÉSIAÉ ANNO 1745. Egy másik úrvacsorai po-harunkon az áll: LEGYEN MEG A TE AKARATOD (MT. 6,10), Gagyi Sándorné emlékére ALSOBOLDOGFALVA 1960 nov. 23. E kelyhet fe-

lesége emlékére adományozta Gagyi Sándor. Ezeken kívül az egyház-község birtokában még van a nők által használt úrvacsorai kehely és egy keresztelési ezüst pohár. Az úrvacsorai tányér felirata: JÉZUS KRISZTUS ISTENNEK SZENT FIA IRGALMAZZ NEKÜNK. A tányér alsó lapján ez olvasható: A BOLDOGASSZONYFALVI UNITÁRIUS SZENT EKLESIA SZÁMÁRA TSINÁLTATTA MAURER SÁNDORNÉ, P. HORVÁTH SUSANNA. 1828 U.R.

Egyházközségünk négy alkalommal részesült püspöki vizitációban: 1801-ben Lázár István, 1839-ben Székely Miklós, 1969-ben Dr. Kiss Elek és 1982-ben Dr. Kovács Lajos idejében.

1971. november 1-én érkeztem az alsóboldogfalvi egyházközségbe, mint ideiglenesen kinevezett segédlelkész. Megérkezésem pillanatában bizony a látvány nem volt felemelő. Az épületek meggyengült, elhanyagolt állapota sok fájó gondolatot ébresztett bennem. Akkor értettem meg, hogy a mi generációnk az ún. áldozati generáció, úgy a szociálpolitikai, mint az egyházi életben, és hogy mi vagyunk hivatottak a megrongálódott épületeket kijavítani, esetleg újjraépíteni.

A karácsony első-napján megtartott közgyűlés két nagyfontosságú határozatot hozott: meghívott rendes lelkészévé, és kimondta egy új papilak felépítését. Mindez Bán Mózes gondnoksága idején történt az új keblitanácsosi választás előtt. Hála legyen a jó Istennek, hogy a választáson egyházközségünk élére id. Gyarmathy Sándor került, aki nagy hitről és egyházszeretetről téven tanúbizonyságot, az építkezési munkálatokat a legnagyobb hozzáértéssel és szervezőkészséggel vezette le. A régi papilak lebontására 1973. április 21-én került sor, és 1975 őszi hálaadás ünnepén, abban az évben egy leánygyermekkel megszorodott lelkészi család beköltözhetett az új lakásba mely díszre lett az egyházközségnek és büszkesége minden boldogfalvi unitáriusnak. Az építkezési munkálatok 214 172 lejbe kerültek, amiből 153 297 lej készpénzadománnyal, 58 775 lej közmunka, 21 000 lej anyagadománnyal. Az adakozók sorából Gagyi Jánost kell megemlítenem, aki 5 000 lejt adományozott az építkezésre.

A továbbiakban még két alkalommal végeztünk a templom javítását, először Gagyi Dénes gondnoksága idején 1979 szeptemberében 63 518 lej értékben, majd 1987-ben Gagyi Lajos gondnoksága idején 21 314 lej értékben.

A javítások után templomunk szállítására megindultak az adományok. Első adomány Gagyi Domokos tüzér részéről érkezett 1 500 lej értékben egy esztergált csillár, ezután a konfirmálók adományoztak egy faragottat 3 000 lej értékben, majd ezt követően Gagyi Lajos gondnok és családja adományozott egy újabb esztergált csillárt ugyancsak 1 500 lej értékben. A templomban levő három szőnyeg közül kettő László Dávidné adománya, melynek összege 2 300 lej. Továbbá meg kell emlékezni a konfirmálókról, akik már több mint 60 énekeskönyvet adományoztak templomi használatra. Gagyi Dénes volt gondnok unokája emlékére adományozott egy keresztelési anyakönyvet, Bán Sándor egy esketési anyakönyvet, Gyarmathy Gábor egy aranykönyvet és Deák Dénes egy jegyzőkönyvet. Mindenik könyv értéke 500 lej. Az elmúlt 20 év aranykönyvi adományai meghaladják a 400 000 lejt.

A továbbiakban közöljük az egyházközség lelkészeinek, kántortanítóinak és gondnokainak névsorát a legrégebb időktől napjainkig.

LELKÉSZEK

K. Molnos Miklós 1630, Szentlászlói Miklós 1652—1668, Oklándi Ferenc 1683—1693, Árkosi Mihály Ferenc 1711—1760, Bihari... 1715, Solymosi István 1718—1721, Árkosi András 1727, Újfalvi Ferenc 1730, Tana János 1744—1746, Kisgyörgy József 1746—1749, Bíró János 1749—1760, Ajtai Faragó András 1761, Újszékelyi B(uzogány) Sámuel 1764—1765, Karácsonfalvi Tóth János 1765—1769, Bíró János 1769, Kissolymosi Simó József 1775—1778, Bölöni Bakó István 1778—1786, Kissolymosi Márkos Péter 1786—1796, Nagysolymosi Kontz Márton 1796—1801, Árkosi Barabás Ferenc 1801—1804, Nagy Pál 1804—1805, Kissolymosi Kereső István 1805—1807, Kissolymosi Márkos András 1807—1809, Homoródalmási Cziike András 1809—1818, Brotár Ferenc 1818—1821, Kissolymosi Márkos Elek 1821—1848, László Antal 1849—1856, Gvidó Mózes 1856—1875, Homoródszentpáli Geréb Sándor 1875—1914, Kelemen Sándor 1914—1923, Boldogfalvi Máthé Mihály 1923—1926, Benczédi Pál 1926—1934, Pál Dénes 1935—1971, Rázmány Csaba 1971—

KÁNTOR-TANÍTÓK

Szél Sámuel 1805—13, (lévita), Bíró János 1813—1815, Demeter István 1815—1826, Bákai Simon 1826—44, László Antal 1844—49 (később lelkész), Deák József 1849—1856, Pálffy József 1856—1866, Boros György 1866, Deák József 1866—75, Kiss András 1875—1878, Zsakó János 1878—1884, Benczédi Mózes 1885—1890, id. Bán János — Gagyi József 1890—1895, Lőrincz András 1895—1922, Papp Sámuel 1922—1953, Pál Dénes 1953, Bán Sándor 1954-től napjainkig.

GONDNOKOK

Bán Gergely 1746—49, Gvarmathy Sámuel 1749—1752, Gagyi Péter 1753—56, Gyarmathy János 1756—60, Gagyi János 1760—1768, Gyarmati Zsiga 1768—1772, Bán Zsigmond 1772—1780, Bán Péter 1780—1782, Gyarmati János 1782—89, Bán Ferenc 1789—96, Gagyi István, 1796—99, Gvarmathy József 1799—1801, Gyarmati Dániel 1801—1805, Bán Ferenc 1805—1808, Gyarmati Dániel 1808—1824, Bán István 1824—1827, Bán János 1827—29, Gyarmati Sándor 1829—1832, Gvarmathy József 1832—36, Gyarmati Dániel 1836—1842, Bán János 1842—1846, Gyarmati Dániel 1846—50, Gagyi Benjámin 1850—1853, Gvarmathy Gábor 1853—1860, Gvarmathy Mózes 1860—1867, Gvarmathy János 1867—1869, Gyarmati Izsák 1869—1872, Gvarmathy János f. 1872—74, Gyarmati Mózes 1874—76, Bán Péter 1876—79, Gagyi Jakab 1879—81, Gyarmati József 1881—82, Gyarmati Sándor 1882—1884, Gyarmati Gábor 1884—88, Gagyi János 1888—1891, id. Bán János 1891—1892, Gagyi Sándor 1892, Bán Lajos 1893—95, Gvarmathy Gergely 1895—1898, Gyarmati János 1899—1901, Gyarmati András 1902, id. Bán Lőrinc 1903, Gagyi Dénes 1904—1905, Gyarmati József 1905—1911, Gyarmati Domokos 1911—1915, Bán Lajos g. 1915—1918, Gagyi Mózes 1918—1921, Bán Lajos vadász 1921—1924, Gagyi Béni 1924—1927, Bán János 1. 1927—1930, Bán Lőrinc 1930—32, Bán Lajos g. 1932—35, Bán Mózes 1935—1944, Gagyi András 1944—1947, Bán János M. 1947—1950, Gagyi Mózes á. 1950—1953, Gagyi János tüzér 1953—1956, Deák Lajos 1956—59, Gagyi Domokos tüzér 1960—66, Gábor Mihály 1966—69, Bán Mózes 1969—71, Gyarmati Sándor á. 1972—78, Gagyi Dénes 1978—1981, Gagyi Lajos j. 1981.-től napjainkig.

JEGYZETEK

¹ A középkori Udvarhelyszék plébániáira vonatkozó adatokat az 1332—1337 között pápai tizedet fizető plébániák jegyzéke tartalmazza, lásd: *Documente privind istoria României. C. Transilvania. Vol. I—IV. București 1951—1955.*

² *Székely Oklevéltár* (Szerk. Szabó Károly), II. kötet 1520—1571. Kolozsvár, 1876. 199 1.

³ Uo. 219.

⁴ Geréb Sándor: Az alsóboldogfalvi unitárius egyházközség története. Kézirat 1910. Egyházközségi levéltár. (A továbbiakban: EkgLvt)

⁵ Uo.

⁶ Pál Dénes Az alsóboldogfalvi unitárius templom története. Kézirat. 1968. Egyházközségi EkgLvt

⁷ Dr. Vass Miklós (közlő): Unitárius papok a XVII. században. In: *Keresztény Magvető* (továbbiakban *KerMagv* / XXXIX / 1904) 148 1.

⁸ Dávid László: A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. Bukarest 1981. 56—57 1.

ADORJÁNI RUDOLF

(közlő)

A KERESZTÚRKÖRI EGYHÁZKÖZSÉGEK VAGYONLELTÁRA A XVIII. SZÁZAD UTOLSÓ HARMADÁBÓL

VII. KÖZLEMÉNY

M[agyar] Sákod (233—235, 240.)

Anno 1773. 6ta Decembris Celebrata S[ancta] Visitatione in Ecclesia Unitaria Magyar Sákodiensi, Bona universa Mobilia et Immobilia reperita sunt ordine sequenti¹:

Vagyon a' Papság Házán fellyül nap nyugott felé egy Kö Templom igen regi fundatio: körülötte sasokba rakott rakó fából való Czinterem; Ebben vagyon egj fából csinált Harangláb, mellyben vagyon Két Harang: a' nagyobbikon vagyon ilyen iras: *Anno Domini Millesimo. 500. Scxto.*² A' küssebb Harangon vagjon ilyen iras: *Az Isten dütsőségére öntetett. Anno 1765.*

A szöveget gondozta és dr. Molnár István anyagának felhasználásával a jegyzeteket összeállította dr. Gaal György. A textíliák, felszerelési tárgyak, pénz és mértekegységek magyarázata az I. közleményben található.

¹ Az 1773. esztendőben december 6-án a magyarzsákodi unitárius egyházközségben tartott sz. vizitációkor talált összes ingó s ingatlan vagyon a következő:

² Az Úr 1506. esztendejében. Orbán Balázs *A Székelyföld leírásában* (I. köt. 1868. 155. l.) közli a harang köriratának képét és olvasatát. Lapalji jegyzetben említi: „Régen egész Zsákodot és Veczkét mind unitáriusok lakták, a katolikus Horvátok hódították át a katolikus hitre“

Az Úr Asztalára való Portekák

Vagyon egy Ezüst Pohár, a' fenekén van M. Egy ejteles ón Kanna. Egy ón Tángvér melly ujra öntettetett. Két kékes Kendő; Egy Sáhos kékkal szőtt Kender Abrosz, masis egj hasonló. Fél ejteles ón Kanna virágos. Gyólts keszkenő kék fejtővel szőtt. Fejér sellyem Keszkenő, körül kék és veresses szövés. Egy veres sellyemmel szkofiummal varrott Keszkenő. Egj Dersi szönyeg Veressel szőtt gjapotas Abrosz. Gyapot keszkenő körül rojtos. Egj ejteles fa Palatzk. Egy zöld festekes alamisnás Perselly. Egj publicán szín sellyem Ruha. Vagjon egy Singes Láda, késztetett 1765ben. a' mellyben a' meg irt Portekak³ tartatnak.

Allodiaturak⁴

Vagyon Baglyos fűviben két kis Föld; Vicinussa⁵ edgjiknek Alföldi Boldisar és a' Gyepü. A' masik el veszett. A' Papé.

Pap utában ket Hold, edgjiknek vicinussa Rosa Istvan és Magjar Országi Mihály. A' Papé. A' masikis a' Papé.

Sárdi Bükk Lokában egj szekerre való szena fű. Vicinussa egj felől az ország uttya, más felől az alsó Kedeiék.

Baglyosba uj irtás föld metr. 1 1/2. Vicinussa alóll Palatka Ferentz, fellyül Kontz Daniel. A' Papé.

Orv Bükken egj darab ujj irtás, metr. 2. Vicinussa fellyül Kedei Pál, alóll Kontz Daniel. A' Papé.

Ugjan ott más darab föld, metr. 1 1/2. Vicinussa alóll Palatka Ferentz, fellyül Kedei Pál. A' Papé.

Ugjan ott harmadik darab, metr. 1. Vicinussa alóll Palatka Ferentz, fellyül Kedei Pál. A' Papé.

Orv Bükk Eszakában egj darab föld, metr. 1. Vicinussa fellyül egj darab Pallag, alóll Alsó Kedei Janos. A' Papé.

Ugjan ott más darab föld. metr. 1. Vicinussa alóll Pásint Mihály fellyül Miklos Gergelly. A' Papé.

Ugjan ott a' Papé egj borozdás hely, metr. 1. Vicinussa fellyül Kedei Janos, alóll Pasint Mihály, a' Papé.

Vár után egj darab orotvány föld, metr. 2. Vicinussa fellyül Olésza Thamás, alóll Nagy Sigmund. A' Papé.

Oláh Kosárban egj darab Orotvány föld, metr 1 1/2. Vicinussa alóll Kontz Daniel, fellyül Pasint Mihály. A' Papé.

Sás Torokban szena fű egj buglyára való, mellyet Istenes indulattyából conferalt⁶ üdösb Palatka Ferentz in A[nn]o 1766. Vicinussa belől Nagy Sigmund, kívül a' Falu legelő helye. A' Papé. Mind ezek a' Felső Határban vadnak.

Az Alsó Határban. Kut vápa nevü helyben egj föld, metr. 16. Vicinussa fellyül Szél Mihály, alóll felső Kedei Janos. A' Papé.

Ironbán fejiben egj Hold metr. 4. Vicinussa fellyül Molnar István Grof Eszterhazi Ur Jobbagja föld, alóll a' felső Kedei Janos. A' Papé.

Küs Völgy előtt másfél szekerre való szena fű, a' Falu felől való

³ dolgok

⁴ birtokok

⁵ szomszédai

⁶ adományozott

⁷ annyi mint

reszin az arokig van. Vicinussa egj felöl az Ország uttja, alóll a' Falu szena füve. A' Papé.

Vagon Baglyos alatt mint egy két Köblös föld. Vicinussai Rósa István és Pál György. A' Papé.

Signata A[nn]o Die ut Supra per Josephum Simo de Kis Solymos Jurat[um] Notarium m[anu] p[ropr]ia.⁸

Ismét: Az Alsó Határban, Szurdok nevü helyben irtovány föld, capit metr. 3. Vicinussa alóll Nagj Kedei János, fellyül Miklós Gergelly szántó földök.

Ismét: Azon Határban Eröss megett nevezetü helyben egy darab parlag, circiter⁹ fél véka féreje. Vicinussa fellyül Kedei Pál parlag.

Ismét: Ugyan ott az Eröss megett egy darab szántó föld, capit metr. 1. fellyül Vicinussa Oéésza Thamás, alóll Kontz Daniel.

Ismét: Ugyan az Eröss megett egy darab szántó föld, capit metr. 1 1/2. Vicinussa alóll Szél István, fellyül Gulatsi István szántó földök.

Ismét: Ugyan azon Határban, Farkas Verem Bértzin egj darab Szántó föld; Vicinussa alóll Kedei Pál, fellyül Olesza Thamás, capit metr. 2

Ugyan ott Farkas Verem Farán egj nyil szántó föld, metr. 1/2. Vicinussa fellyül Nagj Palatka Ferentz, alól Kedei Pál. Ezekis mind a' Papé.

Notandum. Ti[sz]teletes] Bartha Andrásné Kontz Judit Aszszony mostani M[agyar] Sákodi Papné, Istenéhez s' a M[agyar] Sakodi Unitaria Ecclesiahhoz való buzgó jó indulattjabol conferalt in A[nn]o 1777. ezen Ecclesiaba az Ur Asztalára, virágos, svaboktól keszitetett, szörből és lenből készült Szönyeget. Legjen az Ur előtt kedves Áldozat!

Bordos (243—245)

Anno 1773. Die 6ta Decembris, Visitatio celebratvan a' Bordosi Unitaria Ecclesiaban, az Ecclesianak talaltattanak illyen Mobile és Immobile Bonumai.

Vagyon egy nagy Kö Templom, mellynek Nap kelett felöl való része, melly közönségesen Sanctuariumnak¹¹ mondatik, bólt hajtásos; de igen régi lévén a' Templom, mind a' Templom, mind a' bólt hajtás megrepedezett. Ennek a' végihez van ragasztva s' építette Nap Nyugott felöl egy nagy épp Kö Torony vagyon benne egy nagy Harang. Vagyon illyen irás rajta: GLORIE VENI CUM PACE REX¹²

Az Ur Asztalára való Portekák:

Vagyon egy lábas arannyas ezüst Pohár; a' lábának also fele a' talrán fellvül hollyagos virágos; a' laba közepin való gomb is hollyagos hornyolt, két virágos fül az hollyagos gombtól fel a' Poharhoz ragasztva,

⁸ Aláírva a fenti évben és napon kissolymosi Simo József hites jegyző által, sajátkezűleg.

⁹ körülbelül

¹⁰ megjegyzendő

¹¹ szentélynek

¹² A jegyzőkönyv megpróbálja reprodukálni a felirat írásjeleit, de rossz helyen kezdi el a körirat szövegét. Orbán Balázs (i.m. I. köt. 157. l.) is lerajzolta; s mezejtette a feliratot. „Ezen régi templom újra építettett, de azért mégis van ott egy régiség: nagyobb harangja, melyen ezen körirat van: *O Rex gloriala veni cum pace.* (Ó, dicsőség királya, jöjj el békével!) E felirat majuskel betűi mutatják, hogy ezen harang a 14-ik század közepén öntetett.”

harmadik fülis vólt, de le tört, s' lattzik az helyye; az füleken fellyül, a' lábon való gombnál szellyesebb a' Poharanak feneke, az is hollyagos virágos; azon fellyül a' Pohar szellyes hollyagos virágos, ezen fellyül ke-reken abronts; az abrontson fellyül keskenyebb sima és valami virágok vadnak metzve az ajakán. Ajandekoztatott vólt Kis Kendi Néhai Biró Sámuel Consiliarus¹³ Unitarius Urtól. Vagjon egj fedeles fel ejteles Ön Kanna, vadnak ilyen betük rajta: N.D.M.F.M. 1640. Ezen betük között két Czimer, két Kolts s' egy lakat. Vagjon egj egjenes minden hézagság nélkül való lapos Ön Tangyér. Vagyon egj Fa Palatzk, capit cup. 2.

Vagjon egj Takáts szötte gjólts Abrosz, a' közepin kötéses, és a' kötes két vegin rojtos igen szép Abrosz. Egj bors himes Abrosz most a' Templomban az Ur Asztalán van. Vagjon egj len gólts Kendő a' két vége fejéres s' szellyesen varrott likatos varrásu.

Vagyon a' Pulpituson egj házi gjólts Kenő. Vagjon egj fejér fátyol ezüst szkofiummal, veres es zöld sellyemmel elegjesen körös körül varrott ruha; adta vólt ezt is Kis Kendi Biró Samuel Ur a' Fenn irt ezüst Poharral edjütt.

Vagyon egj nagj szép Len gjólts Ruha, a' négy szegeletoin igen nagj szép virágok arany szkofiummal, veress, kék, sárga, karmasin se'lyemmel elegyesen, igen jelesen varrott. Körül a széllye meg van sínorozva veress és kék sellyemmel és körül és széllyein belől karmasin, kék és sárga sellyemmel vadnak ilyen betük s' Szók varrva: *Nagy Annis készitette az Ur Asztalára. Anno 1773. 3dik Junii.* Havadtői Nagy Joseff Uram házától jött a' Bordosi Unitaria Ecclesianak.

Allodiaturak

A' Felső Forduloban Székel Oldalon egy öt vékás szanto föld, Vicinussa egy felöl Nagy György, más felöl Orban Daniel. Az Ecclesiajé.

Székel uttya mellett metr. 2. Vicinussa fellyül Vajda Sigmond, alól az Ország uttya. Az Ecclesiajé.

Cseb Patakara járó Kaszáló Rét, curr. 1. vicinussa egj felöl Orbán Miklós, más felöl Titt[ulatus]¹⁴ Palffi Dienes Uram. Az Ecclesiajé. 60 pénz Taxája.¹⁵

Székel Lakán az ut mellett metr. 16. Vicinussa az Ország uttya egy felöl, mas felöl Molnár Pál. A' Papé.

Vizes Lakba metr. 4. Vicinussa alól Gróff Lázár Ádám föld, fellül Titt[ulatus] Palffi Dienes Uram föld. A Papé.

Mester Völgyibe metr. 3. Vicinussa belől Titt[ulatus] Palffi Dienes Uram, kívül Orban Andras. A' Mesteré.

Ugjan azon Völgyben metr. 2. Vicinussa egj felöl Nagj Mihály, belől az a' Mester Völgyje Pataka, Ennek a' Patak felől való szellyiben s martokban vagjon egj jó buglyára való Szena fü. A'Mesteré.

Azon Völgyben egy darab kaszáló hely Szolga Péter arka mellett, Curr. 2. Vicinussa Kivül Boga János, belől az árok. A' Mesteré.

Az Alsó Forduloban. A' Falu felett Ravai Ösveny felé egy darab szántó föld metr. 16. Vicinussa alól Vajda István, fellyül Orbán Miklós föld. Az Ecclesiaje.

Ugyan ezen Határban a' Kenderes Kertben kender föld metr. 4. Vicinussa fellyül Titt[ulatus] Palffi Dienes Uram alól Lendvai Imre

¹³ tanácsos

¹⁴ címzett — az illetőnek kijáró pontos cimék b...

¹⁵ a bére

Uram. Ebből három véka féeje a' Papé, egy vékája az árkon hátul a' Mesteré.

A' Falun állól a' Pataknak két martya s' a' mellett edgj darab kaszáló Curr. 3. Vicinussa egy felől a' Kenderes Kert, mas felől a' Patakon innen az hogy felől Orbán István. Az Ecclesiajé. Taxás Szena fü.

A' Csebi Filialis Ecclesiában

Vagyon egy Kis fa Templom, mellyben vagjon egj praedicallo Szé- ketske, egj Asztal, mellyen vagjon egj sáhos abrosz. Vagyon egj fa Ha- rangláb, ebben van egy Kis Harang, vagjon ilyen irás rajta:

NB.¹⁶ Vagjon a' Bordosi Templomban, a Praedicallo Szeken egj tar- ka Szönyeg. Az harang kötelének felső vegin egj darab lántz.

Signata A[nn]o Die ut Supra per Josephum Simo de Kis Solymos Jur[at]um Notar[ium] m[anu] pr[opr]ia.

Copia Literarum Contractualium inter Unitarios et Reformatos Su- per Templo Bordosiensi initarum¹⁷:

Infra scripti¹⁸ adgyunk tudtara a' kiknek illik, futuro pro Testimo- nio quod in hoc Anno praesenti 1777 Die 21^a Augusti¹⁹, midőn volnánk Nemes Udvarhely Székben Ravában a' Parochialis Háznál, jelen léven ottan egy reszről említett Széki Bordosi Providus²⁰ Szabó Mihály, a' Bordosi Unit[aria] Ecclesia[n]k Hütös Curatora tertio se²¹, ugymint: Vajda Andrással és Bendés Istvánnal, nomine praefatae Ecclesiae²²; más részéről pedig Providus Lakó Mihály, a' Bondosi Reformata Fili- alis Ecclesianak²³ Hütös Curatora tertio se, ugymint Nagy Istvánnal és Kováts Péterrel, az említett Reformata Ecclesianak elsőbb Tagjaival, ki- kis mindkét részről kezek be adásokkal minket meg bírálván az alább meg irandó dologban: Jelenti a Reformata Ecclesia tudniillik: A' mi üdö- től fogva az említett Reformata Eccl[esi]a Bondoson kezdődött, soha ora- culumok²⁴ nem völt, hanem házról házra jártanak Isteni tiszteletre, noha ugjan elsőben három vagy négy Gazdákbol állott az említett Ecclesia; De már most Isten kegyelméből szaz számot fellyül haladott a' Bordosi, és körül levő Falukból oda concurrálni²⁵ szokott Reformatus Lelkek[ne]k száma, s' Házakban az Isteni Tiszteletet vegbe nem vihetik. Ennek előtte egj néhány eztendöktől fogva kértek és requiralták²⁶ a' Bordosi Unitaria Eccl[esi]at, azok között Tartsafalvi Titt[ulatus] Pálfi Dienes Uramot, mint az Ecclesiában nagyob Patronust, hogj botsáttanék bé Isteni Szol- galatra, és Just²⁷ engednének a' Bordosi Templomban az üdöben, mikor a' Bondosi Unitarius Atyafiak Papja a' Filiaba Csöbbe szokott menni,

¹⁶ N[ota] B[ene]! — Jól jegyezd meg!

¹⁷ Az unitáriusok és reformátusok közötti szerződéses levél az unitáriusok bor- dosi templomáról

¹⁸ alul írottak

¹⁹ jövőbeli bizonyosággént, hogy a jelenlegi 1777. esztendő augusztusának 21. napján...

²⁰ gondos — a parasztagdának kijáró címzés

²¹ harmadmagával

²² az előbb említett egyházközség nevében

²³ leányegyházközségnek

²⁴ imaházuk

²⁵ összejönni

²⁶ megkeresték

²⁷ jogot, lehetőséget.

Isteni Szolgálatra. Melly kéréseket és kívánságokat meg tekintvén, látván egjszersmind méltó kéréseket a' Reformatus Atyafiak[na]k, tettenek volt ennek előtte való esztendőben ilyen feleletet: Elsöben a' magok Elöljárójok[na]k által adgyák, s ha ugj jovallják, részekről jó szivel meg engedik és közre botsátták a' Templomot. Ezt értvén a' Reformata Ecclesia Tagjai, kérték volt Tisz[tele]t[te]js Várallyai István Uramot, mint ezen Tractusbeli Unitaria Ecclesiak Seniora²⁸, hogy annak idejében Consistorium előtt es Generalis Synoduson²⁹ munkádkodván az említett Reformatata Ecclesiak[na]k kívánságát, mellyet folytatott; de a tavallyi esztendőben Nemes Udvarhely Székben Homorod Sz[ent] Mártonban in Diebus Junii celebralt Synodi Congregatioig nem effectualhatta³⁰ hanem ott a' Generalis Synodus a' Bordosi Reformatata Ecclesia[na]k kívánságát applacidalta³¹, és a' Bondosi Templomban való Just meg engedte ilyen Conditio³² alatt: Imo: Ha szintén succesu temporis³³ a' Bordosi Unitariusok ugj meg kevesedésének is, megis Articularis Connumerationot ne praetendalhassa[na]k³⁴, söt ha tsak egj Halgató lésenis a' parte Unitariom³⁵; a' Templomhoz és azokhoz tartozandokhoz mindenkben, mint most, Just tart Jusson. 2do: A Parochialis Fundusokhoz és ezek[ne]k appertinentiaihoz³⁶. ugj Haranghoz, a' Sz[ent] Communiohoz³⁷ kívántató szentelt Edényekhez, egj szóval az Eccl[esian]ak semmi nével nevezendö Bonumaihoz Just a' Reformatusok ne tarthassa[na]k, mert tsak a' Templom botsáttatik közre; még pedig az is 3tio: Olly Conditioval, hogj valamikor a' Templom és annak keritete körül munkat kelletik tenni, a' Reformatus Atyafiakis, magok tehetségék szerént, az Ecclesiái dolgokra elő állani tartozzanak, ugj mint az Uunitariusok, mellyre a renitensek adigaltassa[na]k a' belső Magistratustol.³⁸ 4to: Minthogj a' keresztényi Szeretet és az I[ste]jn parancsolattya, azt tartya, hogj edjik a' másikat illetlen szokkal ne feriallya³⁹ s' meg ne botránkoztassa; mindenik Religio[na]k Ministerei⁴⁰, az Isten Székiben, tanítás[na]k idején egjik a' másik[na]k Religioja ellen ne debacchalodjék⁴¹, megsérte. ni ne ügjekezdek; mellyet ha akármelyik ex proposito⁴² tselekednék, a' laesa pars a laedens félnek⁴³ belső Magistratussát tempore Visitationis talállya meg, és comperta veritate expositionis, toties quoties az excedalo Minister competenter büntetessék meg⁴⁴.

²⁸ egyházköri unitárius egyházközségek esperesét

²⁹ az (egyházköri) közgyűlésen és a főtanácsban (zsinaton)

³⁰ június napjaiban tartott zsinati gyűlésig nem tehette meg

³¹ tetszéssel fogadta

³² feltételek

³³ az idők folyamán

³⁴ törvény szerinti összeírást ne követelhessenek

³⁵ az unitáriusok részéről

³⁶ a parókiális telkekhez és ezeknek felszereléséhez

³⁷ úrvacsoraosztáshoz

³⁸ az ellenszegülők ítéltessenek el a belső előjáráságtól

³⁹ sértse meg

⁴⁰ vallásának papjai

⁴¹ szidkozódjék

⁴² szándékosan

⁴³ a sértett fél a megsértő félnek

⁴⁴ belső előjáráságot a vizitáció idején keresse meg, és ha rábizonyul az állítás valósága, mindannyiszor a túlkapó pap megfelelőleg büntetessék meg.

Ezen Conditiokat a' Reformata Ecclesia meg értvén, acceptalta vólt cum consentu Superiorum⁴⁵, még ennek előtte egy esztendővel, s' leg ottan a' Templomban az Unitarius Atyafiaktól bé botsattattak, s' nékiek ahoz való Just engedtenek effective⁴⁶; de néminemü akadallyok miatt a' két felek között inealt Compositionnak experialása⁴⁷ e' mai napig el haladott; hanem most nekünk kezeket bé adván sub praescriptis Conditionibus⁴⁸, s' azok[na]k sub poena Decretalis Calumniae⁴⁹ megtartására és állására obligalak a' Contrahens⁵⁰ felek magokat es Maradékjokat.

Melly dolog hogy mi előttünk e' szerént ment legyen végben adjuk ez tulajdon Subscription⁵¹ és szokott Petsetünk alatt kült Testim n'ali-sunkot, igaz Hitünk sz[e]r[i]nt. Datum AInno, Die, Locoque in praenotatis.⁵²

Matthias Tana de N[agy] Bölön
nobilis m[anu] p[rop]ria
L.S.

Beniamin Kontz de Nagj Solymos
nobilis m[anu] p[rop]ria
L.S.

Vizaknai Petki Nagj S'gmond
Nemes Szemely m[anu] p[rop]ria
L.S.

Melly Contractualis, hogy ex ipsis Originalibus, sine omni auctione, diminutione et variatione, de verbo ad verbum le irattatott, ide protocol-laltatván, arról fide mea mediante at'estalok; szokott Petsetem s' Subscription alatt. Datum in Bordos apud aedes Parochiales, tempore S[anctae] Visitationis. Die 19na Novembr[is] AInno 1779.⁵³

Josephus Simo Solymosi Juratus S[anctae] Sedis Notarius m[anu] p[rop]ria L.S.

Rava (253—257)

Anno 1773. Die 7ma Decembris, Occasione Visitationis in Ecclesia Unitaria Ravaiensi celebratae, Bona Ecclesiae, Mobilia et Immcabilia reperta sunt ordine sequenti.

Vagyon egy Kö Templom igen regi, körülötte fa Czinterem. Ezen Templomnak a' Nap nyugoti vegihez ragasztva egy igen szép magass Kö Torony, mellyet épített a' Ravai Unitaria Ecclesia az 1723^k esztendőben. Ezen Toronyban vagjon két Harang, a' nagyobbikon vagyon ilyen irás: *Renovata. in usum. Eccl[esi]ae. Lavains[ae]. Pastore. E[x]istente. Aenea. Dersi. Curatore. Stephano. Keskes. Anno. I. 7 18.*⁵⁴ A Kússebbiken vagyon ilyen irás: *Verbum. Domini. Manet. in. aeternum.*⁵⁵ Anno 1. 7. 18.

⁴⁵ a felettesek jóváhagyásával elfogadta volt

⁴⁶ ténylegesen

⁴⁷ megkötött egyezésnek írásban rögzítése

⁴⁸ a fentírt feltételek között

⁴⁹ az alaptalan pereskedés bírságának terhe alatti

⁵⁰ kötelezték a szerződő

⁵¹ aláírásunk

⁵² Kelt a fent megjelölt évben, napon és helyen

⁵³ Mely szerződéses (levél), hogy az eredetijéből bármely hozzátoldás, rövidítés és változtatás nélkül szóról szóra leiratott, ide jegyeztetvén, arról hitem szerint tanúskodom, szokott pecsétem s aláírásom alatt. Kelt Bordoson a parókia épületében a sz. vizitáció idején. Az 1779. esztendő novemberének 19. napján.

⁵⁴ Megújítva a ravai egyházközség használatára Dersi Aeneas (András?) lelkész és Ke[t]skés István idejében. Az 1718. évben

⁵⁵ Az Úr szava örökre megmarad.

Az Ur Ásztalára való Portekák

Vagyon egj lábas Pohár, a lábán a' Pohárja alatt gombos abrontos, az alsó szelin, gombján felső szádán, arannyas ezüst Pohár; vagjon ilyen iras fenn a' száda alatt kívül: *Ez a' Pohár csináltatott az egy igaz Istennek, a Jezus Crstus által igazán való Tiszteletére: Sepsi Szent Györgyi. Beke Daniel Pap által. Anno Domini 1633.* Az oldala viragos arannyas karikában vagjon egj ember Kép forma, azon alóll egy pennat tartó csonka Kéz; ezeknek felette egj fellyül való ilyen irás: *Daniel Beke 1633*⁵⁶. Vagyon egj fedeles másfél ejteles Kanna, nints semmi irás rajta. Vagjon egj egjenes laposságú On Tangyér, edgjik felin van ez a Két betü: S.L. s' egj Czirkalom forma; a' más felin ilyen betük: TM. Vagjon egj sahos, a' vegin rojtos Abrosz; más sahos a vegin rojtos Abrosz. Egy a' négj szegeletein fejelesen kék sellyemmel elegyesen varrott gjólts asztal Keszenő. Egy a' két vegin csipkés vekony gjólts Kendő. Egj sáhos egészszen körül retzés kötéses Ruha. Egy két ejteles fa Palatzk. Egj rézből öntött gjöngj házas nyelű Kés. Egj keresztelő on Pohár.

Vagjon az Ecclesianak két Asztala, edgjik a' Papság Házánál, másik van a' Cantornál, ugjan a' Papság Házánál vagjon két Pad asztal mellett, két karos Fogas; ónba rakott három üveg ablakok.

Nb. Vagjon a' Templomban az Ur Asztalán egj sáhos Abrosz, A' Ládában is egy viseltes, az edények alá tétetik. Vagjon az Ecclesianak két Libellusa.⁵⁷ Vagjon egy Láda nagyobb egj singesnél, ilyen irással: 1754.

Allodiaturak

Az Alsó Határban. A' Falunak az alsó végén az első Lábban, vagyon egj szantó föld, metr. 2. Vicinussa fellyül Jakab Miklos, alóll a' Kozma Fiak.

Forrás Dombnál metr. circit[e]r másfél. Vicinussa fellyül Marosi Istvan allól Nagy Isák György.

Rópóban metr. 2. Vicinussa fellyül Hanko István; alól a' Birtalan Posteritassi.⁵⁸

Vajasnében metr. 2. Vicinussa kívül az Henter István Ur földé féle; belől Ketskés István földé.

A' Kender Szer felett, metr. 1. Vicinussa belől Jakab Miklos; Kivül a' Balási föld.

Vagjon ezeken kívül egj darab Kender föld, metr. 3. Vicinussa belől a' Patak felől Nagy Isák György, kívül egy darabjának az Ország

⁵⁶ E poharat Orbán Balázs is említi (i.m. I. köt. 157. l.), a következőket írva: „Rava régen is unitárius volt, és most is egészen az; itt tartatott 1812-ben azon unitárius synodus, melyen Körmöczi János püspökké választatott. A ravai unitárius megye birtokában van Beke Dániel püspök úrasztali pohara e felirattal: *Csináltatott Sepsi Szt.-Györgyi Beke Dániel pap által 1633-ban*; tehát püspökké választása előtt 3 évvel ravai pap volt.” A feliratot talán leghitelesebben Végh Mihály közli: (*A ravai unitárius egyház története*. Keresztény Magvető, XXV. évf. (1980), 5. füzet 291. l.): EZ . POHAR . CZINALTATOT . AZ EGI . IGAZ ISTENNEK . AZ IESUS . KRISTUS . ALTAL . IGAZAN . VALO . X . TIZTELETIRE: SEPSI . SZENT . GEORGI . BEKE . DANIEL . PAP . ALTAL . ANNO . DOMINI . 1633 . X .

⁵⁷ könyvecskéje

⁵⁸ utódai

uttya; egy részinek pedig Ketskés István kender földje. Ezen kender földnek egj részit legalta örökkösön a' Papoknak Nehai Nagy Ketskés Mihály, ugy mint egy véka kender mag ferejét; a' többit Falu Közönséges földéből osztottak, mikor a' Falu Közönséges Terrenumit⁵⁹ az egész Falunak fel osztották kender földeknek. *Notandum:* Ezek a' földek mind a' Pap-ság birodalmában vadnak.

Széna Fűvek vadnak ezen Határban ezek:

A' Falu alsó végén, mindjárt a' Porgolat Kapun Kivül, Curr. 1. Ezt adta a' Falu, ezen Határban lévő kender földnek pótlására örökkösön; a' felső vége ostor hegyüleg jár, meg ütközik a' Nagj Isák Györgj Szanto földében, belől a' vicinussa az Ország uttya egj részinek, más részinek pedig ugj mint a' felső vége felé, a' Falu felett lejáró ut; az alsó vége megütközik a' szántó földekben. Vicinussa kívül egj darabig Kozma István; egy részén, t.i. közből Ketskés Györgj, leg fellyül Ketskés István.

Vagyon más egy Czinkus a' Kozma Fiak kerti felett, a' felső végiben vagyon egy forrás Kut, fél szekér szenára való. Vicinussi kívül Nagj Posteritassi, belől nehai Titt[ulatus] Sandor Gergelly szena fűvetskéje félig, osztán alóll felől Kozma Mihály földje féle. A' Falu Közönséges Terrenumából osztották.

Vágás nevü helyben Curr. 2. Vicinussi kívül a' Kozma fiak, belől a' Patak felől a Fabian Posteritassi.

Más ugyan e' tájat Menyhárt Orotványa nevü helyben nihil profert⁶⁰ suhartz ez, Vicinussa belől Jakab Miklos, kívül az Erdő.

Más ugjan Vágásban, egj buglyára való a' Patakra jár véggel. Kivül Vicinussa Nagy Mihály, tudniillik a' felső betűjén, az oldalán a' Falu fellől, Vicinussa Jakab Miklos, alóll András János. Ezt légálta⁶¹ a' Papoknak succesive⁶² Nehai Sepsi Györgj ilyen Conditioval: hogj ha valamelyik Atyafiuel akarná venni, tegjen le három forintokot. Erről Testamentum Levél exstal⁶³ az Ecclesia Ládájában. Ezek is min Pap számára való. NB. Reluálták.⁶⁴

Ezen Határban vadnak Tizedes nevü Hellyben egj néhány darab szántó földek, mellyekről a' kik birják, tartoznak az Ecclesia számára Tizedet adni akármivel szántsák vessék.⁶⁵

Vagyon ugjan Uj Kép nevü helyben az Ecclesianak egy darab szántó földje, metr. cir[citer] 4. Vicinussa belől az Ország Uttya, Kivül Isák Sigmond.

Vagyon ismét ugyan Uj Kép Szeri nevü helyben egj Nyil föld, metr. 2. Vicinussa kívül Nagy Ketskés Mihály, belől Nagy Isák György.

---

⁵⁹ földjeit

⁶⁰ nem terem semmit

⁶¹ örökbe hagyta

⁶² egymást követő (papoknak)

⁶³ van, létezik

⁶⁴ visszavették

⁶⁵ Erről Végh Mihály így tájékoztat: „E dézma földek mintegy 10 kat. hold szántóföld volt a határ legjobb részében. Egyes hívek művelték, kik a termény egy részét az ekkleziának kellett beadják. Még a XVII. sz.-ban conferálták e földeket a templom számára, oly módon, hogy a tulajdonjog az ekkleziájé; a jövedelmét veszi is rendesen...” (l.m. 289. 1.)

Ismét Nagy Kozma Istvánné Testamentuma három darab Földek, melyeket három forintig legalt, ha a Vérek ki akarnák váltani. Az edgjik vagjon Hányás nevü helyben szántó föld, metr. 1. Vicinussa edgjik felöl Ketskés Györgj, más felöl az Isák fiak. A' másik vagyon a' Két Szántakon, metr. cir[citer] fél. Vicinussa egj felöl Andrasi János, mas fe-löl: N.B. reluatták.

Ugyan itt vagjon az harmadik is, Szederjesi Mihály földiben ütkö-zik meg; fél véka capacitassu.⁶⁶

A' Felső Határbeli Földek

A' régi Temetőnek (melynek fele Kertben vagyon, s egy része kerítés nélkül) minden haszna a' Papé. Az ujj Temetőbenis vagyon egj darab közből, Két felöl a' Vicinussa Ketskés István, Nagy Ketskés Mihály, Nagy Isák Györgjné testálták örökösön a' Papnak.

Dankánál az Eszakon egj Parlag. Curr. fél. Vicinussa kívül Ketskés István, belöl Lendvai Imre földe, melyet Nagy Ketskés Mihálytól vett vólt; A' Papé. Nagy Ketskés Istvánné legalta örökkösön.

Két Patak Között szena fü. Curr. 1. Vicinussa kívül Ketskés István vagy a' sűrű, bellöl a' Patak; alóll a' Marosi Janos Posteritassi, fellyül Péter Deák Posteritassi. A' Papoké.

Pap Számára való Szántó Földek

A' Falu felső vége felett egj Nyil, másfél vékás, Vici[nussai] belöl a' Farkas Ferentz Posteritassi, Kivül Marosi István, az Arokra mégjen véggel.

Orosz Völgyben egy Nyil, metr. 2. Vici[nussa] kívül Farkas Ferentz Posteritassi, belöl Senye Sigmondné földe féle.

Kosák oldalán metr. 4. vicinussa ab una Sebe Mihály, ab alia⁶⁷ Sepsi Györgj.

Dankánál vagjon egj kender föld, metr. 2. s' fél. Vicinussa a' Falu felöl a' Falu szena füve, fellyül a, Nagy Fiak földe féle.

Lörintz Orotványában metr. 4. Vicinussi ab utraque⁶⁸ a' Ketskés fiak földök.

A' Falu felső végén egy darabotska, Sepsi Györgj legatuma három forintokig. Levél vagyon rolla.

Ecclesia Számára való Földek

Szoross ut Nyakán innen a' Falu felöll egy szántó föld, metr. 4. Vicinussai fellyül az Isák Fiak, alóll a' Birtalan föld.

Dankánál a' Verőfényen metr. 7. Vicinussa ab una Jakab Miklós, ab alia a' Ketskés Fiak földe.

Danka nevü helyben az Északon, zab föld metr. 10. Vicinussa belöl Jakab Miklós, kívül az Erdő.

Márton János Orotványában Zab föld a' fákön kívül, egy forintig vagyon zallogára (a' mint tudatik) harangozásért.

Szena fü. A' Falu felső végén a' szántó föld végiben egy darab

⁶⁶ termelő képességű

⁶⁷ egyik oldaláról (felől)... másik oldaláról (felől)

⁶⁸ mindkét felől

Szena jü. A' Falu felső végén a' szántó föld végiben egy darab szena fű. Curr. másfél. A' Pap birja taxára. In Xbris⁶⁹. 51.

Buda bérceze nevű helyben vagjon az Ecclesianak egj szép csere Erdeje, tilalmas, az Ecclesianak jár innen a' makk bér.

Signata A[nn]o. Die ut Supra per Josephum Simo de Kis Solymos, Jurat[um] S. Sedis Notarium m[anu] p[rop]ria.

Nagy Isak Istvan ö Kegjelme Istenes indulattyából két fiával Imrevel és Danuella edgjütt, a' maga Ravai lakó Háza s' Jószága alatt levő Malmának Szombati egész nappali vámját adá és legalá a' Sz. Visitatio előtt in Anno 1774. Die 3^{ua} Decembris a' Ravai Unitaria Ecclesianak; ezen irt Szombati Vámhoz, se magának, se' Posteritassanak semmi Just fenn nem hagyván.

Signata per Jur[atum] Notar[ium] Supra nominatum.⁷⁰

(Ezen fennebbi rész az eredeti szövegben át van húzva.)

Vagjon még a' felyebb említett Supell lectiliákon⁷¹ kívül egj lang színü koczkás fél sellyem Ruha.

Idösb Isák Jánosné Aszsz[ony] Istenes indulattjából conferalt az Ecclesianak ety veres fejtös kender Kendöt.

Vagjon a' Templomban a' Pap Székin egy Karton hét fertály nagyságu, mellyet Istenes indulattjából maga pénzivel Nagyobb Isák Péter feleségivel Simo Judit ö K[e]gy[el]l[mé]vel edgyütt. A[nn]o 1780.

Kedei György Uram Istenes indulattjából vett s' adott az Ur Asztalára masfél sing Francia Posztott, a' Neve rajta vagyon. Vett a' Praedicáló Székre egj darab kartont Tiszt[te]l[e]t[es] Esperestne Várallyai Istvánné Aszsz[ony] Tiszt[te]le]s Nagy Rebeka Aszszony.

Nagy Sollymos. (261—263)

Anno D[omi]ni 1775⁷² Sz. Visitatio lévén in Mensis Novembris Die 24ta inventáltatt[an]ak ezen N[agy] Sollymosi kitsin Unit[aria] Eccle[esi]ának Bonumai, mellyek találtatt[an]ak e' Sz[e]r[ri]nt:

Vagyon efy Fa Templom, melly (a mint a' Karon s' Menyezeten tetszik) 1713-ban épült; vagjon környül vétetve sasokba rakott bükfa deszkákkal; in vicinitatib[us] Nap Nyugot felöl Lótz felöl lejövö Ország uttya, Nap keletről Titt[ulatus] Simon Andras Ur[am] Jobbagj Joszaga, Eszakrol az Udvar felöl le járo ut. E' mellett

Vagyon egy fából épült Harang láb mellyben vagyon egy közép szerü nagyságu Harang; mellyen ez az iras vagyon: *Verbum Dei manet in aeternum. Ne fudit Johannes Kertz. A. 1693.*⁷³

Vagyon a' Templomban egj Asztal; semmi sints rajta.

A' Praedicáló Széken vagjon egj tarka Karton; az alatt egy **székally** Szönyeg.

A' Pap ülö Szekin egj fejerrel varrott rojtos Kendő.

Vagyon az Ecclesia[n]ak egy zaros zölt festekü mint egj három fertallyos Ládája; mellyben vagjon egj ezüst Pohár, hosszu, száda közepin alol ormos, s' feneke arannyas, mint egj fél ejteles capacitassu. Egy ejteles On Kanna fedeles. Egy igen szép szádán, oldalán viragos, jokora kristály Tál. Egj On Tangyer, a' fenekín ezen két betü van: *I. K.* Egj

⁶⁹ decemberében

⁷⁰ Aláírva a fent megnevezett hites jegyző által

⁷¹ felszerelésen

⁷² Minden bizonnyal téves évszám, 1773 kellene, hogy legyen, a november 24. is beleilleszkedik az ezévi vizitációk sorába.

⁷³ Isten szava örökre megmarad. Öntötte Kertz János. Az 1693. esztendőben.

Igen jólt, a' negj szegin veres sellyemmel kevés szkofiummal elegyes jokora nagysagu Ruha. Egj sahos szeges himü igen szép ruha. Egj sáhos Abrosz. Egj egeszzen mindenütt, minden féle színü sellyemmel s' fejtövel be varrott Sidó jólt Abrosz.

A' Papság Jozzag s' Ház van in Vicinitatibus alol a' Lotzrol le jövő ut, Eszakrol a' Titt[ulatus] Simen Andras Uram Jozzága, a' Kapu felöl ismet egj fel járó ut, Nap keletről Fülöő Istvan; az erről való emptionalis⁷⁴ vagjon az Eccl[esi]a Ladajaban. sub Litera A.⁷⁵ Ebben az Házban vagjon Fába rakott Két üveg Ablak. Egj borított Ladás Pad. Két Fogas, cdjik paraszt karos, a' más festett Párkányos.

Allodiatu rak

A *Felső Határban* Kereszt patak nevü helyben egy Kender Föld. metr. 1. Vicinussa fellyül Grof Gyulai Josef Uram Barabas nevü Jobbagja földé Fülöp János adta. Contractussa van sub Litera B.

Lentéd nevü helyben egj darab föld capit metr. 4. Vicinussa alóll a' le jövő patak, fellyül Titt[ulatus] Simen Andras Uram földje. Ezt a' Papok Gabor Istvannal alternatim⁷⁶ birják. jött kezure a' Papságnak Titt[ulatus] Simen Andras Uram gratiajából.⁷⁷

Gedő tövis nevezetü helyben egj föld, capit metr. 4. Vicinussa alóll a' Falu uttya, a' mellyen Kováts Bükki felé elé járnak, fellyül Kontz Péter Posteritassa földje, ezt a' Falu földéből osztottak a' Két Eccl[esi]anak. A[nn]o 1764. 6. Apr[ilis]. Contractussa van Sub Litera C.

Az Alsó Határban

Péter Kovátsában egj darab föld, metr. 3. Vicinussa fellyül Kötő Mihaly, alól kisebb Balásó Miklos Leányi földé.

Balás Tövisse nevü helyben, a' fel járóban egj darab föld. Metr. 4. Vicinussa fellyül Galfi Mihálné Assz[on]y földé, alóll Titt[ulatus] Váro Moses Uram. Major István nevü Jobbagja földé.

Kellő megett, az Alsó Lábban, egj föld metr. 3. Vicinussa fellyül Balási Mihály földé, alóll Kontz István Uram földé. Ez s' a' közleb fellyül irt földek executione mediante⁷⁸ foglaltattak el Kontz Boldisar Uramtol A[nn]o 1748. 14. Aprilis. azért, hogy Curator levén meg adosodott volt az Eccl[esi]ának flor. Hung. 10. Den. 7.

Kellő meget a' Rétkben az Határ Szélyben egj közönséges buglyára való sáttellvos hely.

A' Malom Szerben, a' felső Lábban egj darab föld Metr. 3. Vicinussa fellyül Barabás Thamás Gyulai Ur Jobbagja Jozzaga földé, alól a' Patak.

A' Lokon egy kis kender föld, vicinussa alól Déé András, melly a' Székely Mihályé. fellyül Kis Filep István. Contractussa ennekis van sub Litt[er]a C.

Kasza Bükben, Kontz Gergelytől zalogositott föld, capit metr. 3. Vicinussa alóll Kontz Peter földé, fellyül a' béjáró szena füvek vegei.

A' *Temető mellett* egj kis szena fü, vicinussa minden felöl a' Reformatus Mester szena füve és szántó földé.

Az Hidegkuti Pallon fellyül a' Kellő megett vagjon egj Kis Föld. metr. 1. Vicinussa

⁷⁴ vásárlevél

⁷⁵ Az A betű alatt

⁷⁶ felváltva

⁷⁷ jóindulatából

⁷⁸ végrehajtás

A' Sz. Consistoriumtól Constituáltatott,⁷⁹ minden embertől kíván-
tató szantas egj egj napra, mind a' Vulgus, mind a' Patronatus⁸⁰ önként
magara levalta s' persuallja⁸¹ a' Papnak.

Siménfalva (267—268)

Anno 1774. Die 4ta Januarii. Visitatio Celebráltatván a' Siménfalvi
Unitaria Ecclesiában, Találtatt[an]jak az Ecclesianak ilyen mobile s' im-
mobile Bonumai.

Vagyon egy Kö Templom, az Siménfalvi Unitaria Ecclesia maga
költsegin építette az 1586^{dik} Esztendőben. E' mellett a' vegihez ragasztva
van egj Kö Torony, mellybe vagyon két Harang, mellyek közül a' Nagy-
jobbikon vagjon ilyen irás: *Andreas Demeter. C. K. 1576. P. S.*⁸² A küs-
sebbiken vagjon ez az irás: *Zékel Moises O. D. W. A. R. HELE. I. 8. 5.*
*I. S.*⁸³

Vagjon a' Templom Körül sasba rakott deszka Czinterem.
Az Ur Asztalára való Eszközök

Vagjon egj hosszú sima Ezüst Pohar circiter három fertályos, felső
száda arannas virágos, a' fenekín való szádán belől vagjon ez a' két
Betű: G. G. Vagjon egy ejteles fedeles on Kanna. Vagjon egj nagy Pléh,
és egj kitsin On Tangyér. Vagjon egj hitván lábas kitsin on Pohár, Ke-
resztelésre való. Vagjon egj, a' negy szegeletein karmasin sollyammal
s' szkofiummal virágzott Len Gyolts Ruha. Vagjon két sáhos kender
Abrosz; egy paraszt és egj veres fejtővel által öltött Abrosz. Vagjon
négy Kendő, ketteje fejéresen varva, egj Tótos fejtős; egj veres fejtővel
varva az Ur Asztalán zöld poszto Fedél.

Allodiaturak

A' Medesér felé forduló Határban, Somaj nevezetű helyben egy
darab szantó föld, metr. 7. Vicinussa egy felől Sera Ferencz Titt[ulatus]
Pakott Uramék Jobbágja szantó föld; mas felől Lupuj Mihály Titt[ulatus]
Jeddi Pal Uram Jobbágja szantó föld. A' Papé.

Vári Között. metr. 4. Vicinussa fellyül Szász János, alóll Mértse
Györgj szantó földök. Az Ecclesiajé.

Férdében metr. 5. Vicinussa fellyül Nemes János, alóll

A' Temetőt közön birják a' Pap s' Mester, harmados a' Mester benne.

A Rugonfalva felé fordulóban. A' Papság Házáná! Alsógr menő
Szoross utza mellett egj darab szantó föld. metr. 3. Vicinussa fellyül
Titt[ulatus] Hadnagy Béteki Gábor Uram, alóll a' Szoross Utcza. A' Papé.

Árpás Szegben, egy darab kaszáló Curr. 1. Vicinussa egy felől a
Fejer Nyikó Vize, más felől Kobátfalvi Nagj Sigmond. Ennek vegiben
vagyon egy véka főreje szentó föld; mindenik a' Papó, mivel a' Pap-
ságis irtotta volt a' tövistől s' egyéb fakból.

⁷⁹ elrendeltetett

⁸⁰ mind a köznép, mind az uraságok

⁸¹ vállalta s végzi

⁸² E siménfalvi nagy harang a Magyar Nemzeti Múzeumban van. Dr. M. I.

⁸³ Székely Mózes udvarhelye 1/5/85 Istenl Sjegedelméből. Ezt az olvasatot
Orbán Balázs (i.m. I. köt. 117. l.) javasolja. Megjegyzi: „Nevezetes volt e harang,
mint a nagy férfi emléke, nevezetes volt régészeti tekintetben is, amennyiben
egyedüli harang volt e korból, melyen magyar köriratot találunk, s dacára e két-
szeres érdeknek mégis a szent ereklyét méltányolni nem tudók azt 1848-ban
ágyúnak beadván, megsemmisülni engedék, s most csak a[z egyház]megye anya-
könyvében maradt fenn annak emléke (...)”.

Ugyan ott küllyebb metr. 4. Vicinussa fellyül Demeter István szántó földe, áll Kobatfalvi Nagj Sigmond földe. A' Papé.

Nyilás alatt, Szenafü Curr. 2. Vicinussa álló Titt[ulatus] Pálffi Pál Uram, fellyül Katona Mihály. Az Ecclesiajé.

Ugyan ott szántó föld. metr. 4. Vicinussa fellyül Titt[ulatus] Pálffi Dienes Uram, álló Rugonfalvi föld. A' Mesteré.

Az Erdő felé forduló Határban. A' Berek s' a' Falu Kerti mellett egj szántó föld, metr. 2. Vicinussa fellyül Györfi Ferentz. A' Papé.

Ugyan ott alább metr. 3. Vicinussa fellyül egj darab kaszaló egj buglyara való, melly vétetett az Ecclesia penzivel flor. 2. melly az irt 3. vekás földet megkerüli. Az Ecclesiajé.

Ugyan ott fellyebb széna hely Curr. 2. Vicinussa egy felöl a' Fejer Nyikó Vize, más feöl a' Falu Kerti. A' Papé.

Soros Rét nevezetü helyben széna fü Curr. 1. Vicinussa egj felöl a' Gyepü, más felöl a' Patak. A' Mesteré.

Szilos nevezetü helyben szena fü Curr. 2. Vicinussa fellyül Penke Márton, álló Mirtse Mihály egj darabig, az után a' Szalántzi Udvar. Két része a' Papé. harmada a' Mesteré.

Signata per Josephum Simo de Kis Solymos Juratum Not rium m[anu] p[ro]p[ri]a.

A vizitációs jegyzőkönyvbe felvett egyházközségek mutatója (A Keresztény Magvető-beli megjelenési hellyel):

1. Martonos	96 évf.	32 lap
2. Énlaka	96 évf.	34 lap
3. Korond	96 évf.	37 lap
4. Firtosváralja	96 évf.	95 lap
5. Csehétfalva	96 évf.	97 lap
6. Szentmihály	96 évf.	99 lap
7. Nagykadács	96 évf.	103 lap
8. Tarcsafalva	96 évf.	105 lap
9. Tordátfalva	96 évf.	109 lap
10. Medesér	96 évf.	240 lap
11. Körispatak	96 évf.	243 lap
12. Bözöd	96 évf.	247 lap
13. Kíssolymos	97 évf.	38 lap
14. Csekefalva	97 évf.	41 lap
15. Szentábrahám	97 évf.	43 lap
16. Gagy	97 évf.	46 lap
17. Két Kede	97 évf.	121 lap
18. Szentmiklós	97 évf.	123 lap
19. Székelykeresztúr	97 évf.	125 lap
20. Fiátfalva	97 évf.	129 lap
21. Alsóboldogasszonyfalva	97 évf.	199 lap
22. Újszékely	97 évf.	202 lap
23. Sárd	97 évf.	206 lap
24. Sárpatak	97 évf.	208 lap
25. Pipe	97 évf.	210 lap
26. Magyarzsákod	97 évf.	lap
27. Bordos	97 évf.	lap
28. Rava	97 évf.	lap
29. Nagysolymos	97 évf.	lap
30. Siménfalva	97 évf.	lap

BENCZÉDI FERENC

A JÓ PÁSZTOR

Jn 10,11

Amikor Jézus a jó pásztorról beszél, arra a szolgálatra gondol, amely az egyént és a közösséget arra ösztönzi, hogy többet tegyen a pusztá kötelességénél.

Jézus minden tanításából a jónak a rossz feletti győzelmében vetett hitének az ereje sugárzik. Egész munkásságát ez a derű, optimizmus hatja át. Bármerre jár, bármit mond, árad belőle, lényéből ez a hitet, bizalmat sugárzó erő, amely magával ragadja a csüggedőt, reménységet ad a kétségek között vívódónak. Az egyik nagy teológus szépen fogalmazza meg ezt a lelkéből sugárzó erőt, amikor így ír róla: „Mint a szivárvány, úgy az ő vidámsága, öröme is varázserejét attól nyeri, hogy elmúlt viharok sötét felhőin tűnik fel. Amikor a bajok tetőfokra emelkedtek, — az utolsó vacsoránál — öröme mégis sértetlen volt. Az ilyen emberek voltak emberiségünknek az örömhözói és Jézus közöttük a Mester. Örömet talált az élet földi szépségeiben..., hogy taníthatta a népet, jól esett bízni tanítványaiban, Judást sem véve ki. Legyőzhetetlen lélek volt“. (Fosdick)

Ez a belső erő, lelkület az, amely megmarad ma is, ha a jó pásztorról szóló tanítását olvassuk; legtökéletesebb fokon találkozunk itt a jóság és a hűség, az ember és az Isten szolgálatára.

Ennek a szolgálatnak bent a szívünkben, lelkünkben és gondolatunkban kell kezdődnie és kisugárzásainak, megvalósulásainak cselekedeteinkben kell megnyilatkoznia. A cselekedetek gondolatokból származnak, és a szavak és tettek tesznek bizonyosságot arról. Ezt az örökös, vigyázó, — a közösség és egyén sorsát szívében hordozó szolgálatot — a jó pásztor alakjában határozza meg.

1. A pásztor akarata sohasem juthat ellentétbe a nyáj érdekeivel. Függetleníteni magát a pásztor vezetésétől, bölcsességétől annyi a nyájnak, mint a veszedelemben rohanni vakon. Pásztor és nyáj között a legmélyebb érdekközösségnek kell fennállania. Úgy is mondhatnánk: a nyáj sorsa a pásztor, a pásztor sorsa a nyáj.

Ezt hangsúlyozza Jézus, valahányszor hasonlítja munkáját a pásztoréhoz. Amikor szembe helyezi magát népe uralkodó vezetőivel, kik irányító befolyásukat önző céljaik és érdekeik elérésére és nem a nép boldogítására használják fel, — élesen különbséget tesz a pásztor és a béres között. Mert lehet a juhoknak olyan vezetőjük is, aki számára közzömbös a juhok sorsa. Az ilyen nem pásztor, csak béres, aki ha megkapta bérért, nincs gondja többé a juhokra. Ha veszedelem támad, első dolga saját bőrének mentése, a nyáját aztán széttöpheti a farkas. Más a pásztor,

a jó pásztor. Neki egész élete össze van forrva a nyájával. Ha nyája elvész, mindene oda van. Múltjának minden fáradsága, jelenének minden érdeke és jövőjének reménye nyájában van. Ezért nem fut el, ha látja a veszedelmet, ha jön a farkas. Ezért adja „a jó pásztor életét a juhokért“.

2. De nemcsak a nyáj egészére vigyáz; az igazi pásztornak van szeme külön megfigyelni nyájának minden tagját: „Ismerem az enyéimet és engem is ismernek az enyéim“. Észreveszi, ha valamelyik el-lankadt és biztatja a fásasztó úton. Meglátja a vigyázatlant, s figyelemmel kíséri, hogy el ne tévedjen. Ha beteg, ha felsebzi lábát, orvosolja sebeit. Megérti, ha hangjuk panaszt vagy örömet fejez ki.

A jó pásztor gondoskodásával örködött Jézus övéi felett. Jól tudta, hogy mikor gyengül hitük, s erősítette őket. Észrevette, ha a környezet romboló hatása kikezdte életüket s féltő szeretettel óvta őket a „farizeusok kovászatól: a képmutatástól“. Mikor az élet sodrában megfogyatkozni látta hitüket, félrehívta őket a csendes magányba pihenni, erőt gyűjteni. És amikor közeledett az elválás órája, mennyi szeretettel és gyöngédséggel vigasztalta, erősítette őket, mondván: „Nem hagylak titeket árvákul... békességet adok néktek“.

3. De nemcsak ő „ismerte övéit“, hanem tudta, hogy „engem is ismernek az enyéim“. Meg volt győződve, hitte azt, hogy „hallgatnak az én szómra és követnek engem“. Bizott bennük és meg volt győződve, hogy „ők is bíznak benne“. Mert a nyáj nem azért követi pásztorát, hogy fél tőle, hanem azért, mert bízik benne, tudja, hogy élete, fennmaradása védelme pásztoránál van biztosítva. És ragaszkodnak hozzá az életösztön bizalmával... Így érthetjük meg azoknak az első találkozásoknak a történetét, amelyek megnyitották előttük az ő követésének útját. A kölcsönös bizalom delejes árama kapcsolta össze őket. Megismerkedtél vele, elhangzott egy röpke hívás: „Kövess engem“, s ez elég volt arra, hogy mindenüket otthagya utána menjenek. A Jézustól feléjük sugárzó jóság, szeretet hatására megpendült bennük egy húr, mely reménységről, jobb életről, igazabb életről zengett és siettek hozzá, hogy megújuljanak. Nyugtalan, lázas lelkeket vonzott magához az ő szeretete, békessége, melynél nyugalmat reméltek, tisztább, igazabb életet és megszólalt bennük a vágy: „láttni akarjuk őt“.

A jó pásztorban nincs álnokság, számítás, kétszínűség, a jó pásztor-ság a hűségben nyilvánul meg. Az alapfeltétel az, hogy hűséges maradjon nyájához, annak minden egyes tagjához mindhalálig. És akik hűek tudtak maradni, azok rájöttek, hogy nem csalta meg lelkük, mely Jézusról bizonyosságot tett; minél többet voltak vele, annál inkább megbizonyosodtak, érezték, tapasztalták, hogy jó pásztor ő... s aki így él, az soha meg nem szégyenül.

Egyének, közösségek életében a legszomorúbb időszakok azok voltak, amikor az ember a pásztor-ság gondolatát eldobta magától és kaini cinizmussal így védekezett: „Avagy őrizője vagyok-e az én felebarátomnak“. Pedig egyetemes emberi vágy ma is, hogy szeressék, megértsék, gondot viseljenek rá, mint a jó pásztor az ő juhaira. Vonatkozik ez egyéni, közösségi, felekezeti, egyházi és családi életünkre egyaránt. Sokan ezt a megújulást kívülről várják, a politikai, gazdasági és társadalmi élet megújulásától. Bizonyára ezek is nagyban hozzájárulnak életünk megújulásához. De ha az ember belsőleg: gondolkozásában, érzéseiben, külsőleg cselekedeteiben a régi béklyók szorításában marad, ha önzők, gyűlölködők és hatalomra törők maradunk, akkor tovább pusztít, veszélyeztet

a „béres“ szellem és magatartás. Babits Mihály egyéni és közösségi sorunkra gondolva ezt így juttatja kifejezésre: „Ki farag bennünket valaha egészre, ha nincs kemény vésőnk, hogy önmagunkat vésse? Ha nincs kalapácsunk szüntelenül dúló, legfájóbb mélyünkbe belefűrő fűrő! Oh hány éles vasnak kell rajtunk faragni, amíg méltók nem leszünk, hogy az ég királya beállítson majdan szobor csarnokába, — Krisztus Urunk segíts meg!! Megújulást hozó szent pillanatok azok lesznek, amikor a jó pásztorlás gondolata lelkész és gyülekezet életében cselekedetté válik. A jó pásztor lelkületével mindig készek kell legyünk a szolgálatra. Ezt a lelkületet, belső parancsot elsősorban mi lelkészek önmagunkra vonatkozóan is kötelezőnek kell tartanunk. Ebben van megújulásunk. Ámen.

SZOMBATFALVI JÓZSEF

AZ IGÉRET FÖLDJE

4 Móz 14,21—23

2 Tesz 2,16—17

Már negyven esztendeje tart vándorlásuk. Mindenki emlékszik még a csodás pillanatokra, amikor Mózesnek, az Isten emberének vezetésével az ígért földje reménységében elindultak. A csodák felejthetetlenek: az égő csipkebokor, a fáraó akarátának megtörése, a Vörös tengeren való átkelés, a tűz és felhőoszlop, üldözőinek pusztulása, mintha mindenki átélte volna ezen eseményeket, úgy emlékeznek rá. A később születettek is oly sokat hallottak, hogy már úgy tűnik, ott voltak ők is. Ott a pusztában, amikor napokig éheztek és csak homoktengert láttak maguk körül. Elcsigázottan, utolsó erejüket megfeszítve vonszolták testüket, az út pora recsegett foguk között, kicserepezett ajkuk víz után sóhajtott, és csak mentek, mentek korgó gyomorral, szomjas ajakkal, nyomukban az útnak pora száll, előttük délibábként bőségesen terített asztalok és csobogó forrás lebeg. Emlékeznek aztán az újabb csodákra: a fürjekre és mannára, a sziklából fakasztott vízre. De emlékezniük kell a hitszegésre, az aranyborjú imadására, a lázadásra Isten és Mózes ellen, majd az újabb csodákra és jelekre, melyeket tett Isten. És most itt állnak Kánaán előtt az ígért földje kapujában, s hiába volt a sokszori bizonyágtevés Isten részéről, lelküket félelem tölti el és újra Mózes és Isten ellen láznak, de most a büntetés sem maradhat el. És ez a büntetés a lehető legsúlyosabb: hisz amikor már láthatták az ígért földjét, amikor az ott járt kének gazdag legelőkről, és gyümölcsöt termő fáról és bővíző forrásokról számolnak be, akkor szól Isten: „Életemre mondom és az Úr dicsőségére, amely betölti az egész földet, hogy azok közül az emberek közül, akik látták az én dicsőségemet és a jeleket, amelyeket Egyiptomban és a pusztában tettem, mégis megkísértettek engem tízszer is, és nem hallgattak szavamra, senki sem fogja meglátni azt a földet, melyet esküvel ígértem atyáiknak.“

Az utóbbi két év lélek- és idegölő malmában élve, az elmúlt negyven évre emlékezve és eljövendő éveink, esetleg évtizedeink ki-

látásaira gondolva, mindig a zsidó nép pusztai vándorlása, az ígéret földje utáni vágya és Isten büntetése jut eszembe. Meg vagyok győződve, hogy ez nem pusztai hasonlóság, hanem a Szentírásnak az a valósága, hogy az élet különböző helyzeteire, e földön élő ember életének eseményeire örök érvényű figyelmeztetéseket, tanításokat, útmutatásokat tartalmaz. Életünket elemezve, múltunkat és jelenünket figyelve, önként adódott, hogy párhuzamba állítsam e két kort. Hiszen mi is pusztában vándoroltunk negyven évig a Kánaán földjének ígéretében. Valamikor e nép is az ígéret földjének boldog tulajdonosa volt, de elveszítette azt. Milyen szép is volt ez az ígéret földje: dús kalászt termett a föld, a fákon édes gyümölcs érett, és a nép, az Isten adta nép, munkája után Isten törvényét hallgatta, s aki többre vágyott, vallásos estéknek gazdag anyagával tölthette be lelke és szelleme világát.

Az ígéret földje szépségét leírni nincs szavunk, ezt akkor értékelhettük igazán, amikor ettől megfosztva negyven évig a pusztában vándoroltunk. Ez alatt Isten csodákat és jeleket tett, hogy nem hagyott el minket, hogy az ígéret földjét nem veszítettük el véglegesen. E csodákat és jeleket láthatták mindazok, kik benne bíztak, kik menedéket nála találtak. Ezek meg is mutatkoztak, hisz csodával határos módon megőrizhettük négyszáz éves örökségünket, templomainkat és unitárius egységünket. És ha megfogyatkozva is, és ha hitben sokat meggyengülve is, de elérkezhettünk két évvel ezelőtt Kánaán kapujába; ha csak órákra is betekinthettünk oda, követeink mintegy a múltat idézve, ígéretes életéről számolhattak be. És akkor tapasztalnunk kellett: nem mehettünk be oda, tovább kell vándorolnunk. Hordoznunk kell Isten büntetését, mint Mózes népe.

Kérdéseknek sokaságát tehetjük fel: miért távolodik el tőlünk az ígéret földje? Miért Isten büntetése rajtunk? Ki az, ki bemehet oda, miképpen érheti el azt?

A feleletet a miért és miképpen kérdésekre egyszerűen megadhatjuk. Miért? Hitetlenségünkért, megalkuvásunkért, árulásunkért, gyűlöletünkért, békétlenségünkért, hazugságunkért, mindazért, ami bűn Isten és az emberek előtt.

Miért? Azért, mert oly sokszor a lélek kufarai voltunk, kiárusítói legszebb eszményeinknek.

Miért? Azért, mert a kétezer éves történet még napjainkban is újra és újra ismétlődik: a történet ismerős, mai vonatkozásai is ismerősek. Amikor esteledett, asztalhoz ültek Jézus és a tizenkettő. Jézus így szólt: Egy a tizenkettő közül, aki velem eszik, elárul engem. És ez így történt, még aznap éjjel elárulták. Mindez azután sokszor megismétlődött az utóbbi negyven évben is: új tanítványok jöttek és új hívők. Közös volt az eszme, közös volt a sorsuk, de az árulás soha nem maradt el.

Miért? Azért, mert manapság hiába keressük a szeretetet. Eltűnt mint valami áru. Már az illatát is csak emlékként őrizzük. Évek óta hiánycikk. Helyette türelmet és más pótszereket kínálnak, de nem ez a fő baj, hanem az, hogy ahol véget ér a szeretet, gyakran ott kezdődik a gyűlölet.

Miért? Azért, mert az ember még kényszerűségből és nem szívből cselekszi a jót.

Kérdéseink másik része: ki az, aki bemehet és miképpen az ígéret földjére. A feleletet ezekre a jézusi, a Pál apostoli örömmel találjuk meg: „Isten a mi Atyánk, aki szeret minket, vigasztaljon meg titeket és erősítsen meg beszédben és jó cselekedetben.“

Jézus Istenről való tanításainak egyik legfontosabb eleme: Isten atyasága, a megbocsátó, gyaró-bűnös gyermekeit a megtérés útján hazaváró Atya. Ez a tanítás hangsúlyozódik ki Pál apostol szép gondolatainak első szavaiban is. Isten, a mi Atyánk szeret minket, és éppen szeretete által vigasztal meg, hogy bűnös gyermekét nem dobja, nem hagyja el, de lehetőséget ad, hogy bemenjen az ígéret földjére, csak a m gerősödjk beszédben és jó cselekedetben.

Igaza van Pál apostolnak. Mennyire hozzátartozik a beszédhez a jó cselekedet, a szép beszéd aranyfedezete a jó cselekedet. Hite és érzésvilága mutatkozik meg általa. Eppen azáltal lehetünk boldog tulajdonosai az ígéret földjének, ha gondolataink, érzéseink, lelkivilágunk belső fényei jó cselekedetek által lesznek láthatóvá.

Isten, a mi Atyánk szeret minket, szerette Mózeset és népét is, bár büntette, de a hitben megerősödött új nemzedék bemehetett az ígéret földjére.

Szeret minket is, lehetőséget ad, hogy megerősödjünk beszédben és jó cselekedetben. Ezen Főtanácsunk alkalmával is arról adhatunk számot, hogy szép beszédeink mögött gyülekezet, egyház és társadalomépítő jó cselekedetek vannak-e?

Az ígéret földjére várakozó ember milliók életét áldja meg a szerető Isten és adja, hogy békeességben törhessük meg a kenyeret eljövendő szép ünnepünkön, a költő gondolata szerint: „Kenyértörés veled, velem / s az emberekkel szüntelen / eledelen és sebeken. / Madarakkal és az egész / világgal közös élet és / ellenkezés és etetés / Mint emberek maradék kosztjuk / felét, megáldjuk, ahogy szoktuk / aztán megtörjük és megosztjuk / a kenyeret s a szenvedést. Amen.

BÍRÓ LAJOS

KÖZÖTTETEK, ÉRTETEK, VELETEK: EGYÜTT!

Jer 31, 31

A ritka és nevezetes alkalmak egyike ez a mai nap.

— Ha a faluközösség vagy hitközösség szemüvegén át nézzük, nem tartozik csak egy pirosbetűs vasárnap közé. Ennél több, ennél másabb. Eltelnek hosszú évek, évtizedek vagy éppen negyedszázadok, míg egy ilyen eseményt megél egy gyülekezet.

— Ha ezt a napot a saját értékelésem mérlegére teszem, hasonló módon jön ajkamra a válasz: a ritka és nevezetes napjaim között fogom szerepeltetni. Ritka és nevezetes azért, mert szülőfalum — Siménfalva — hívott és én hazajöttem! Eddig sem voltam messze, eddig sem voltam távol, csupán négy km-re, s csak fizikailag, mert gondolat- és érzésvilágom elszakíthatatlan szálakkal ide kötött. Ide, hol napvilágot láttam több, mint fél évszázaddal ezelőtt; ide, hol a betűvetést és a számok világát megismertem; ide, hol a Fehér Nyikó füzes partján, játszadozó gyermekpajtásokkal együtt, gondtalanul suhantak el az évek fejünk fölött;

ide, hol él az édesanyám, hol áll a szülői ház, és édesapám pihen; ide, hol e fehér falak között majdnem négy évtizeddel ezelőtt bizonyosságot tettem az unitárius hitről. És akkori „mesterem“ irányítása mellett kincses Kolozsváron a Teológiai Intézetben ismerhettem meg az élet könyvét: a Bibliát. Ez a könyv lett és maradt számomra kenyér, m és fegyverem.

A Szentírás 66 könyve két nagy szövetségről tudósít. Az egyik a régi, az Ószövetség. A bibliai zsidó népnek Istennel kötött szövetségéről ír, tudósít. Addig, amíg a nép betartotta, megtartotta a szövetséget, tisztán sütött élete egén a Nap. És amikor elfordult, elfelejtette, pusztulás, könny, fogság és nyomor kísérte. A másik az Újszövetség, ahol a jézusi tiszta tanítás, mint iránytű mutatta és mutatja a mindenkori ember számára az utat, az emberréválás egyenes, keskeny ösvényét.

Én erre az alkalomra az Ószövetségből, Jeremiás próféta könyvéből választottam egy találó bibliai verset: megjegyezni is könnyű: 31. rész 31. verse: „... új szövetséget kötök“.

Mindhárom szón hangsúly van.

„Új“ — ez az első szó. Eddig is volt, létezett, élt, nem volt elfelejtve, nem volt eltemetve, nem volt megmászva a szövetség, melyet egy főgyökérszál éltetett: szülőfalum, s a hajszálygyökerek: az emlékek voltak és maradtak. Ez az eddigi szövetség új és más színt más tartalmat kapott, és ezt így tudom kifejezni: 1991. május 21. pünkösd harmadnapja, amikor a siménfalvi gyülekezet meghívott lelkészének. Bizonyosságát adta szülőfalum, hogy az eddigi szövetség részükről élt, megvolt, de új lett!

Szövetség, ez a második szó. Ez is hangsúlyos. Sokféle szövetség volt, van és lesz a jövőben is. Történelmünkben egy példát szeretnék megemlíteni. Honfoglaló elődeink, 884-ben, a hét vezér szövetséget kötött ami vérszövetség néven ismeretes. Kardjukkal karjukból vért csepegtettek egy aranv kupába és a hét törzs vezére ivott belőle. Hat súlyos pontba foglalták össze szövetségük lényegét, melyek közül az első így hangzott: „Ki megszegi bármelyiket, vérével lakoljon“.

De az emberiségnek, népeknek, fajoknak, vallásoknak tagjai, követői sokféle szövetséget kötöttek és kötnek ma is. Egyes emberek, családok, országok, katonai tömbök, s ki tudja hányféle formája ismerős, hányféle pontba, szabályba, törvénybe sűrítették bele a szövetség alapját és pontjait. Ez a mai nap is *szövetségkötés* a nyáj és a pásztor, a lelkész és a gyülekezet között.

Részemről ez a szövetségkötés három szóra épül, melynek a sorrendje is fontos.

Az első szó, melvre ráépíteni akarom részemről a szövetségkötésemet így hangzik: *közöttetek* — szeretnék élni, alkotni és szolgálni, míg élnem engedi az Úr. Eddig is az egy Istent, unitárius egyházamat és népemet szolgáltam, ezután szülőfalum népét szeretném szolgálni. Azt a népet, melvet ebben a században: Sándor Géza lelkész 17 évig, Pál Dénes lelkész egy negyedszázadon át, Gellérd Imre lelkész-mesterem 12 évig és Péter József közvetlen elődöm, szomszédom 28 éven át szolgáltak, tanítottak, neveltek, pásztoroltak. Én is közöttetek szeretnék lenni, élni és szolgálni.

A második szó: *értetek*, nem magamért, nem egyéni célok, vágyak, álmok, önző egyéni érdekek, hanem jöttem ezzel a magasztos céllal, hogy értetek, kicsikért, nagyokért, népemért, szülőfalumért.

A harmadik szó: *veletek* — szeretnék imádkozni és dolgozni; veletek szeretnék mosolyogni és sírni; veletek szeretnék egy kenyéren lenni, egy forrás vizéből szomjat oltani: veletek szeretnék egy keresz'tet hordani és egy sorsot állni.

Közöttetek, értetek, veletek! Ez annyit jelent egy szóba fog'alva, hogy *együtt!*

Ha ennek a négy szónak kezdőbetűit összeolvassuk, egy új, találó, időszerű, lényegét kifejező új szót kapunk: *kéve*. A földműves ember munkájának drága gyümölcse, ami kenyeret, életet jelent. A szálakból akkor lesz kéve, ha össze van kötve. Addig nem az. A Bibliából választott vers harmadik szava éppen ezt akarja kifejezni „... *kötök*“.

Nem kényszerrel, nem erőszakkal, hanem *szeretettel*. „... új szövetséget kötök“, — egyes szám és kijelentő mód. Fogalmazzuk többes számban és felszólító módban: *kössünk új szövetséget!* Közös sorsunk, a szeretet szálaival összekötve, kötött kéve maradjon! Amen.

NYITRAI MOZES

DANIEL MÉRLEGEN

Minden ember egész életében ott van az ítélet mérlegén.

Isten és a közvélemény szüntelenül mér minket. Ítéletet alkot rólunk. Szellemi, erkölcsi ítéletet gyakorol felettünk. Miképpen kell élnünk, hogy hijjával ne találtassunk? Dániel próféta könyve arra tanít, hogy fő érték-mérőnk a hűség: hithűség, nemzeti hűség, szabadsághoz való hűség, múltunk iránti hűség, eszményeink, őseinktől nyert kultúránkhoz, szokásainkhoz, hagyományainkhoz való hűség, önazonosságunkhoz, identitásunkhoz való hűség.

Dániel kb. 15 éves volt, amikor a 70 éves babiloni fogság ideje alatt a babiloni király udvarába került, sok más fiatallal együtt, bizonyára megfelelő mérlegelés következtében. A király udvari embereket akart nevelni, testi és szellemi kiválóságuk alapján, akik majd hűséggel szolgáljanak neki, amolyan udvaronc hűséggel, kutyahűséggel. Dániel azonban három barátjával — Sidrák, Misák és Abednego — felfogadta, hogy hűséges lesz, csak nem a rabtartókhoz, hanem az egy igaz Istenhez, hűséges a rabsorsra hurcolt népéhez, vallása szent hagyományaihoz s a szabadság eszméjéhez. Amikor hosszú út után megérkeztek a királyi palotába, terített asztallal várták őket. Nagyobb része mohón es tt neki a finom ételeknek, de ők négyen nem ettek addig, míg nem kész tettek nekik olyan ételt, mint amilyent edesanyjuk otthon szokott készíteni. Este pedig, míg a többiek alig várták, hogy lefeküdjenek a hosszú út fáradalma után, ők kinyitották a Jeruzsálem felé néző ablakot és sokáig ott álltak csendben imádkozva. Ezt tették mindennap reggel, délben és este. Semmiféle fenyegetés nem tudta őket megtörni, semmiféle megkínztatás, súlyos próbatétel nem változtatta meg elhatározásukat és cselekedetüket. Tüzeskemence, éhes oroszlánok barlangja sem vehette rá

fogadalmuk megszegésére. A király is csodálkozott rajtuk és végülis parancsot adott, hogy ne bántalmazzák többet hitük és vallásos szokásuk miatt.

Ezt a regényszerű művet J.e. 168—165-ben írhatta az író. Akkor volt olyan zsarnok uralkodó Palesztina felett (Antiochus Epiphanes), aki teljesen elgörögösíteni akarta a zsidókat: gyorsan, erőszakosan homogénizálni igyekezett birodalmát. Vallásukból gúnyt üzet, vallásos életüket elnyomja, a szombat megünneplését betiltja, a körülmétélést eltörli, a Torát elégeti, az áldozatokat beszünteti, pogány oltároknál imádkoztatja őket. Ezt a megalázó, meggyalázó helyzetet akarja az író megörökíteni.

Az író reményét a Makkabeusok forradalmi győzelmei táplálják, s hasonlatosságot talál azzal, hogy Cirus perzsa király is egykor legyőzte Babilont és haza engedte fogságából Izrael népét. Dániel könyvének szerzője rettenetes idöket élt át. Nem csoda, ha csak az Istenben hitt. De abban aztán hitt erős hittel, aki egyedül élő Isten s akinek lelke Dánielben is benne van. Milyen semmi ezzel az Istennel szemben a nagy bálvány, Nabukodonozor istene! Meggyőződése, hogy el is söpörtetnek a balhitek, az Isten pedig örök birodalmat alkot, mely soha meg nem romol. Ez a birodalom más népre nem száll át. Gábriel és Mihály arkangyal jár majd előtte. Örökéletre viszi a jókat, a gonoszoknak pedig meg kell szünniök, a bűnnek be kell pecsételtetnie, az igazságnak meg kell éreznie. Az elnyomóknak nem ígér boldogságot az utolsó napok elképzelésében, de a mérlegen lehet változtatni: a zsarnok király elismerheti az igazak igazát, féket vehet a nemzeti gyűlöletnek, megalázódhatik az egyetlen igaz Isten előtt.

Dániel könyvében a király álmot lát, amit senki sem tud megfejteni. Ezért minden bölcsre halál vár. Dániel jelentkezett az álom megfejtésére s ezzel megmentette a bölcsek életét. Nem volt ő sem ugyan bölcsőbb a bölcseknél, de hitt Istenben és ezért Isten neki egyedül jelentette a király álmát s jelentését. Egy nagy képet láttál a'm'ndban, mondta Dániel a királynak. Ennek az álomképnek a feje arany volt, melle és karja ezüst, oldala réz, lába vas és cserép keverék. A kép felett egy óriás kő leszakadt s összetörte az állóképet. A fei te vagy, az első birodalom; az ezüst mellkas a második birodalom, a réz has és oldal, a harmadik birodalom, a vas és cserép lábak a negyedik birodalom, de bármily erős a vas, az is összeomlik, mert nem tűri a vas a cserepet. A nagy kő pedig az örök birodalom, mely összetöri mind a négy más birodalmat, s benne minden jó elnyeri jutalmát, a bűn és gonosz benne teljesen megsemmisül. A király mélyen meghatódott ezek hallatán, Dánielt a bölcsek bölcsének nevezte. Dániel a barátainak, Sidrák, Misák és Abednegonak is nagy rangot eszközölt ki. Ez a megbecsülés csak addig tartott, míg a király öntetett egy nagy arany állóképet és megparancsolta, hogy azt — aki öt ábrázolta — leborulva istenként imádjá minden ember. Dániel és barátai nem imádkoztak a képhez, amiért tüzeskemencébe kellett őket vetni. A király sajnálta legokosabb emberét, Dánielt, de irgalmat nem gyakorolhatott, mégis úgy történt, hogy csodálatos módon megmenekült a tűzhalálból. Ilyen okból, t.i. hogy nem imádkozott, könyörgött földi hatalmasságokhoz, hanem csak Istenhez, a médek törvénye szerint oroszlánok barlangjába kellett vesse a király. Ugyancsak sajnálta Dánielt a király, s azzal vettette az oroszlánok elé, hogy: „A te Istened, akihez naponta könyörögsz, mentsen meg téged!” Csodálatosan megmenekült innen is, nem bántották az oroszlánok. Itt

sem a csoda a fontos, hanem az, hogy akik az Istent szeretik, hitüket meg nem tagadják, azoknak mindenek javukra szolgálnak.

A Dániel könyvének fő mondanivalója azonban a megmérettetés.

Az öreg király meghalt. Utána fia került a királyi székbe. Dorbézolással, Isten káromlással, szentségtöréssel kezdte uralmát. Nagy tivornyáira felhozatta Jeruzsálem szent kelyheit és abból itatta duhaj esztaltársaságát. Egyszer azonban furcsa látomása kerekedett. A mámor, a kábulat, félönkvület állapotában egy kezet lát, mely ismeretlen betűket ír a királyi palota falára. Senki elolvasni, megfejteni nem tudta. Most is Dánielhez kellett folyamodnia. Nagy jutalmat, pénzt, rangot ígért neki a király, ha el tudja olvasni a furcsa betűket és jelentését meg tudja fejteni. Dániel a lánglelkek ihletettségével válaszolt, hogy az írást el tudja olvasni és meg is tudja fejteni, de jutalmat nem vár, hanem a király fejére olvassa bűneit, hogy meggyalázza a szent dolgokat, elnyomja népeit, nyelvüket gúnyolja, nemzeti mivoltukban sértegeti, megsommitásúkra tör... Az írás ez: „Mene, Mene, Tekel, Ufarszin“ — ítélet ez, Isten ítélete: megmérettél a mérlegen és hijjával találtattál, elpusztulsz országostól!

Ennyit mond Dániel mérlege.

Ennyiből láthatjuk, milyen szent dolog önazonosságunk tudata, megőrzése. A nagy hódítók ezt akarták kiölni a legyőzöttekből. Nemcsak Mohamed akarta tűzzel-vassal keresztül vinni, hogy miképpen egy Isten van az égben, a földön is csak egy úr s csak egy nemzet legyen. Mindenik világhódító ezt a ferde célt tűzte ki maga elé. Kézenfekvő volt mindig ennek igazolására a bábéli zűrzavar felemlegetése: Isten zavarta össze a nyelveket az emberi nagyravágás megbüntetésére. Létre kell hozni újra az egynyelvűséget! De hogy melyik legyen ez a világnyelv, ebben a kérdésben még nagyobb lenne a bábéli zűrzavar. Le is kell mondani az érzszakos beolvasztásról. A józan meggondolás a soknyelvűséget Isten évmillió munkássága áldásos eredményének minősíti, melyben fő munkatársa maga az Ember volt, a tökéletesedés szent és hosszas folyamatában.

Önazonosságunk kérdése becsületbeli és hitbeli ügy! Ez a mi súlyunk a létezés mérlegén! Petőfi Sándor figyelmeztet: „Legyen elved, hited... Százszorta inkább éltedet tagadd meg, mint magad, Hadd vesszen el az élet, ha a becsület marad.“ Dsida Jenő Psalmusa is erről sír nagy bűnbánatot: Vagy félezernyi dalt megírtam, s e szót „magyar“ még le nem írtam. Csábított minden idegen bozót, minden szerelmet bujtató liget. O, mily hályog borult szememre, hogy meg nem láttalak te elhagyott, te bús, te kopár sziget! Tamási Áron írta: Európában 40 millió ember él kisebbségi sorsban. Ez a 40 millió ember Európa igazi kereszténysége. Azok, akik olyan szerencsések, hogy önálló hatalmi formában élnek, mindenekelőtt anyagi javakért és még nagyobb hatalomért küzdenek. De az a 40 millió ember nem hatalomért, nem is bőséges anyagi javakért, hanem egyszerűen olyan elemi nemzeti, emberi jogokért küzd, melyek vita nélkül megilletik ennek a világnak minden lényét, akit bármilyen nyelven embernek neveznek.

Identitásunk 40 ezer szavát közös emberi kíncsnek szánta Isten. Bűn lenne lemondani róla! Bűn lenne bármely „nyelvet“ kitépni emberi szájából. Istennek csak öröme telik abban, hogy a „credot“ hitnek is mondjuk, az „amort“ szeretetnek, a „terrat“ földnek, a „coelumot“ égnek, a „patert“ atyának, a „matert“ anyának, és Őt, a végtelent, az örökkévalót, a teremtőt, a megtartót nemcsak „Deusnak“, hanem a nyelvek

rengetegében Istennek is mondják Európában és szétszórtan minden kontinensen.

A világ dísze — mint százféle virággal pompázó mező — a soknyelvű élet. „Egy“ virágra egyszerűsíteni a tájat, éhhalált jelentene, „egy“ ásványra szegényíteni az általaji kincseket, pusztulást teremtene, akár só, akár arany lenne a meghagyott ásványi kincs, „egy“ fajtát meghagyni az állatvilágból, jóvátehetetlen végveszély származna belőle.

Mi a feladatunk, végülis, Dániel mérlege előtt? József Atti'a így felel: „A világ vagyok — minden, ami volt, van: / a sok nemzetség, mely egymásra tör / A honfoglalók győznek bennem holtan / s a meghódoltak kínja meggyötör, / Árpád és Zalán / Werbőczy és Dózsa — / török, tatár, tót, román kavarog / e szívben, mely e múltnak már adósa / szelíd jövővel — mai magyarok! / — ... Én dolgozni akarok. Elegendő / harc, hogy a múltat be kell vallani. / A Dunának, mely múlt, jelen s jövő, / egymást ölelik lágy hullámai. / A harcot, amelyet ősvívek vívtak, / békévé oldja az emlékezés / s rendezni végre közös dolgairkat, / az a mi munkánk: és nem is kevés.“

Hogy miként kell egy soknemzetiségű világban élni, hogy hijjával ne találtassunk a mérlegen, azt még a judaizmus sem mondhatja meg, mely egy kiválasztott népet ismer Isten nemzetének csupán; azt igazán a jézusi szellem súghatja meg nekünk az egyetemes emberi szeretet szavával. Ebben a keresztényi szellemben gyökerezik Kriza János Vadrózsák szelíd hangja is: Te szellér vagy, én meg székely, / De egünkre egy nap kél fel; / Egy eső hull a mezőkre, / Mért lennék hát különb, mint te! / Ez már a nép szava. És a nép szava itt igazán Isten szava. Ha ezzel a lelkeséggel, ezzel a kölcsönös megértéssel és megbecsüléssel lépünk Dániel mérlegére, nem leszünk súlytalanok, nem találtatunk hijjával a megméréstéskor.

Dániel könyve arra tanít, hogy fő értékmérőnk legyen a hűség! Hithűség, nyelvhűség, őseink hagyományaihoz való hűség, az egy igaz Istenünkhöz való prófétai hűség, ahogy szól a lélek minden emberhez: „Légy hű mindhalálig s neked adom az élet koronáját.“ Dániel és három barátja kinyitották a Jeruzsálem felé néző ablakot és úgy gyakorolták a hűség erényét naponta. Mi is nyissuk ki lelkünk ablakát, azt, mely Jézusra néz Názárettől Betlehemig, a Galileai tengertől Jeruzsálemig, s úgy éljünk, gondolkozzunk, imádkozzunk, ahogy ő tanítja mindörökké. Amen.

Egyházi Képviselő Tanács

1991. október 3-án tartotta III. évnegyedi ülését, melynek tárgyát képezte a június 27—október 2. között elnökiileg elintézett fontosabb adminisztratív és gazdasági ügyekről, az egyetemes unitárius ifjúsági és lelkészi konferenciáról szóló jelentések, valamint a különböző bizottságok jegyzőkönyvei és a templomépítéssel kapcsolatos kérdések.

December 5-én tartotta az E.K.Tanács a IV. évnegyedi ülését, melynek tárgysorozatán az 1991. december 11—12. napjain tartandó Főtanács előkészítése szerepelt, valamint az egyházköri közgyűlések jegyzőkönyvei, a lelkészképzéssel és a Nyudíjpenztárral kapcsolatos ügyek.

Egyházi Főtanács

1991. december 11—12-én tartotta ülését. Tárgysorozatán szerepeltek: az egyházköri választások megerősítése, az új főtanácsi tagok eskütétele, tiszteletbeli címek adományozása, Püspök, Egyházi Képviselő Tanács és Nyudíjpenztár jelentése, számadások és költségvetések.

A főtanácsi istentiszteleten a szószéki szolgálatot Szombatfalvi József csehétfalvi lelkész végezte (4 Móz 14, 21—23; 2 Tessz 2, 16—17). Az istentisztelet keretében megemlékezés történt Balázs Ferencről születésének 90. évfordulója alkalmából. Előadást tartott dr. Erdő János főjegyző, szavalt Szabó Dezső kolozsvári lelkész és Józsa Lajos teol. hallgató; énekszámot adott elő a teológiai hallgatók kórusa.

A Főtanács tagjai közebeden vettek részt a Teológiai Intézet konviktusában, ahol dr. Szabó Pál tanácsstag hagyományos Berde pchárköszöntőjét (betegsége miatt) Zoltán Attila főtanácsi tag olvasta fel.

Egyházköri közgyűlés

A székelykeresztúri egyházkör október 15-én tartotta évi rendes közgyűlését a kissolyosi egyházközségben. A közgyűlés tárgysorozatán szerepelt: az esperes évi jelentése, a pásztorációról, valláserkölcsi nevelésről, szórványgondozásról és lélekszámról szóló jelentések, választások, pénztári számadás és költségvetés.

A közgyűlés alkalmával tartott istentiszteleten a lelkészi szolgálatot Fóris F. Zoltán újszékelyi gyakorló segédlelkész, az énekvezéretrendőket Bán Sándor alsóboldogfalvi kántor végezte. Az egyházi központot Farkas Dénes főszámvevő képviselte.

Lelkészi értekezletek

Az 1991. III. évnegyedi lelkészi értekezleteket október 9—22. között tartották; a maros-küküllői egyházkörsben október 15-én az erdőszentgyörgyi filiában, a székelykeresztúri egyházkörsben október 22-én

Székelykeresztúron, a székelyudvarhelyi egyházkörben október 10-én Székelyudvarhelyen, a sepsiszentgyörgyi egyházkörben október 9-én Brassóban. Az értekezleteken két előadás hangzott el: dr. Rezi Elek: Az unitárius kereszténység felfogása a szentlélekről, és Vargha Jenő László: Az egzisztencialista ihletettségu pszichológiai irányzatok. Az értekezleteken az egyházi központ részéről András György előadó-tanácsos, dr. Rezi Elek teológiai tanár és Szabó Zoltán titkár vettek részt.

A IV. évnegyedi lelkészi értekezleteket 1991. november 26 és 29-én tartották meg Marosvásárhelyen, Tordán, Székelykeresztúron és Brassóban. Az értekeztet tárgyát két előadás képezte: dr. Szabó Árpád: A lelkészi hivatás eszménye: a szolgálat és Vargha Jenő László: A csoport-pszichoterápiák fő irányzatai. Az értekezleteken egyházi központunkat dr. Szabó Árpád rektor és András György előadótanácsos képviselték.

Lelkésznevelés

A Teológiai Intézetben 1991. október 1-én tartották meg az évnyitó ünnepélyt. Az unitárius hallgatók évnyitó istentisztelete október 6-án volt; a szószéki szolgálatot dr. Szabó Árpád rektor végezte.

Az 1991—1992. tanulmányi év I. félévi előadásait október 1 — december 19. között tartották. Az új tanévben az unitárius gyakorlati teológia előadótanári állásába kinevezést nyert Kovács István homoródújfalvi lelkész, doktorjelölt, lektori minőségben. Állását 1991. november 1-el foglalta el.

Személyi változások

Kiss Jenő fogaras-nagyszebeni lelkész 1991. október 1. hatállyal nyugalomba vonult. 1925. április 21-én született Kőkösben. Teológiai tanulmányait az Unitárius Teológiai Akadémián és a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán végezte 1950-ben. 1950. július 29-től előbb, mint gyakorló segédlelkész, majd mint rendes lelkész működött a fogaras-nagyszebeni egyházközségben 41 éven át nyugalmabavonulásáig.

Nagy Zoltán szentivánlaborfalvi lelkész 41 évi szolgálat után 1991. november 1-től nyugalomba vonult. 1926 június 21-én született Árkoson. Teológiai tanulmányait az Unitárius Teológiai Akadémián és a Protestáns Teológiai Intézetben végezte 1950-ben. 1951-ben, mint gyakorló segédlelkész Nagyajtán, majd a szentivánlaborfalvi egyházközségben szolgált rendes lelkészi minőségben.

Seres T. László tordatúri lelkész 37 évi szolgálat után 1991. október 1-el nyugalomba vonult. 1928. december 2-án született Alsómeszesen. Teológiai tanulmányait a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán végezte 1953-ban. 1953. december 15-től az egyházi központban, 1959. október 1-től a Teológiai Intézetben, 1968-tól a tordatúri egyházközségben szolgált rendes lelkészi minőségben.

A nyugalombavonult lelkészek életére Isten áldását kérjük.

Rüsz Tibor abszolvens teológiai hallgató 1991. október 1. hatállyal kinevezést nyert a fogaras-nagyszebeni egyházközségbe gyakorló segédlelkészi minőségben.

Török István abszolvens teológiai hallgató gyakorló segédlelkészi kinevezést nyert október 1. hatállyal a medeséri egyházközségbe.

■ *Lelkészbeiktató ünnepély*

Bíró Lajos lelkészt 1991. október 20-án iktatták be a siménfalvi egyházközségbe. A kinevezési iratot Botha Dénes fiatfalvi lelkész olvasta fel, ezt követte Bíró Lajos beköszöntő prédikációja (Jer. 31, 31) majd Báró József esperes iktatta be hivatalába. A siménfalvi gyülekezet nevében Marosi Imre gondnok, Vári Dezső és Sipos Irén gyülekezeti tagok köszöntötték; az egyházkör részéről Botha Dénes, az egyházi központ nevében Farkas Dénes főszámvevő üdvözltek. Az ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

■ *Bölöni Farkas Sándor születésének 150. évfordulója* alkalmából emlékünnepelet tartottak 1991. október 13-án Bölönben, mely alkalommal leleplezték Bölöni Farkas Sándor mellszobrát. Az ünnepélyen dr. Erdő János főjegyző tartott istentiszteletet.

■ *Dávid Ferenc emlékünnepelet* tartottak a teológiai hallgatók 1991. november 15-én a kolozsvári belvárosi templomban. A szászéki szolgálatot Ilkei Árpád V. éves hallgató végezte. Az istentiszteletet követően a teológiai hallgatók szavalókórusa és énekkara szerepelt.

■ *A Dávid Ferenc Egylet előadásorozat*ot kezdett „Vallok hit- és életfelfogásomról“. Ennek keretében október 20-án Szász Ferenc brassói lelkész „En Istenem, én Istenem!“ címen, november 24-én dr. Rezi Elek teológiai tanár „Hiszek az emberben“ és december 15-én dr. Szabó Árpád rektor „Kinek mondanak engem az emberek?“ Hogyan látjuk ma Jézust? c. tartott előadást.

■ *Lelkész—pszichológus találkozót* tartottak 1991. október 25—27. között Csikszeredán. A megbeszéléseket Dósa Jenő marosvásárhelyi és Vargha Jenő kolozsvári pszichológus vezette. Egyházunk részéről a találkozón Ilkei Árpád V. és Sándor Szilárd III. éves teológiai hallgató vett részt.

■ *Peter Hewis, az angol unitárius egyház elnöke* 1991. október 2—9. között meglátogatta egyházunkat. Október 3-án részt vett az E. K. Tanács ülésén, délután istentiszteletet tartott a kolozsvári irisztelepi egyházközségben. Október 4-én látogatást tett az egyházi központban és a Teológiai Intézetben, délután Torda unitárius vonatkozású emlékeit tekintette meg, és este a nagyenyedi egyházközségben prédikált. Október 5-én meglátogatta a kőhalmi és úrmósi egyházközségeket, ahol esti istentiszteletet tartott. Október 6-án a sepsiszentgyörgyi és kálnoki egyházközségben végzett istentiszteletet. Október 7-én a baróti és székelyudvarhelyi templomépítést tekintette meg, majd látogatást tett a homoródjánosfalvi és homoródszentmártoni egyházközségekben. Október 8-án a székelydersi, szentábrahámi, csekefalvi és székelykeresztúri gyülekezeteket látogatta meg. Vidéki szolgálataira dr. Erdő János főjegyző kísérte el és öt tolmácsolta.

■ *Dr. George Williams Chico-i egyetemi tanár és neje dr. Gellérd Judit* Kaliforniából 1991. szeptember 29 — október 9. között látogatták meg egyházunkat. Útjuk fő célja a „Gellérd Imre alapítvány“ létrehozása volt, valamint ajándékként hozták magukkal az egyházi nyomdához szükséges számítógépet és lézer printert. Látogatásuk alkalmával dr. George Williams előadást tartott a Teológiai Intézetben „Vallás és szabadság“ címen.

■ *A Romániai Magyar Egyházak Elöljáróinak állandó értekezlete* ülést tartott 1991. október 16-án Szatmáron. Egyházunk részéről dr. Kovács Lajos püspök, Jenei Dezső főgondnok és Mikó Lőrinc előadótanácos vett részt a megbeszélésén.

Kelemen Imréné Bedő Boriska, Kelemen Imre ny. lelkész felesége, 1991. szeptember 29-én, 78 éves korában, Marosvásárhelyen elhunyt. 1913. október 26-án született Fogarason. Mint lelkészi végzettséggel rendelkező lelkészné és a Főtanács tagja hosszú évtizedeken át szolgálta egyházunkat. Október 1-én Kolcsár Sándor marosvásárhelyi esperes-lelkész búcsúztatta a marosvásárhelyi református temető ravatalozójából, október 2-án temették el az oklándi temetőbe. A gyászistentiszteleten az oklándi templomban imát Báró József esperes, beszédet Bencző Dénes homoródalmási esperes-lelkész mondott. A sírnál Bencző Dénes végezte a szolgálatot.

Kelemen Imre ny. lelkész, életének 89. évében, 1991. november 18-án meghalt. 1903. március 13-án született Homoródkarácsonyfalván. Teológiai tanulmányait a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémián végezte 1927-ben. 1927—1929 között Homoródszentpálon, 1929—1930-ban Medgyesen, 1930—1933-ban Homoródújfaluban, 1933—1958 között Oklándon szolgált. 1958—1964 között politikai elítéltként raboskodott, kiszabadulása után 1964—1972. február 1-ig a lupény-vulkáni egyházközségben szolgált. Hosszú és egyházunk számára nehéz időszakban hűséggel teljesítette lelkészi hivatását. 1991. november 20-án temették az oklándi templomból az ottani temetőbe. A temetésen a lelkészi szolgálatot Bencző Dénes homoródalmási esperes-lelkész végezte. Az egyházi központ nevében Andrási György előadótanácsos mondott búcsúbeszédet.

Dr. Barabásy László főgondnok életének 75. évében, 1991. november 29-én Marosvásárhelyt elhunyt. 1917. március 14-én született Egeresen. A középiskolát a nagyenyedi református kollégiumban kezdte és a marosvásárhelyi református liceumban végezte. A kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen szerzett jogi diplomát. 1951-től tagja volt a Főtanácsnak; 1955-től 1969-ig a marosi egyházkör felügyelőgondnoka, 1969-től a főgondnoki tisztséget töltötte be. Hosszú évtizedekig mint világi vezető állott egyházunk szolgálatában. Tevékenységét az önzetlenség, áldozatkészség, bölcsesség, hűség és egyházszeretet jellemezte. 1991. december 2-án temették. A marosvásárhelyi templomunkban Kolcsár Sándor esperes-lelkész és dr. Kovács Lajos püspök mondtak temetési beszédet. A szabédi templomban Szabó Dezső kolozsvári lelkész imáját követően Kecskés Lajos helybeli lelkész és dr. Erdő János főjegyző mondott beszédet. A szabédi temetőben a sírnál Szabó Dezső lelkész mondott búcsúbeszédet.

Fekete Dezső árkosi lelkész 1991. december 12-én Árkoson elhunyt, életének 60. évében. 1931. április 24-én született Nyárádszentlászlón, 1951—1955 között végezte teológiai tanulmányait a Protestáns Teológiai Intézetben. 1955—1957 között Abásfalván, 1957—1981 között Felsőrákoson, 1981-től haláláig Árkoson végzett lelkészi szolgálatot. December 14-én az árkosi templomból temették a sepsiszentgyörgyi szemerjai temetőbe. A temetésen imát Májay Endre brassói, beszédet Gál Jenő nyugj-tai esperes-lelkész mondott. Az egyház nevében Dr. Szabó Árpád rektor, a felsőrákosi egyházközség nevében Kotecz József lelkész, az árkosi egyházközség nevében Nagy Zoltán lelkész mondott búcsúbeszédet. A sírnál Török Áron sepsiszentgyörgyi lelkész végzett szertartást.

Emléke legyen áldott!

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. II. kötet G-Ke. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1991. 734 l.

Ha valaki majd számba veszi a magyar lexikonok történetét, igen terjedelmes fejezetet szentelhet a RMIL-nak. Hiszen vannak az első illetve a második világháború idején torzóban maradt, túlméretezett lexikonaink (Tolnai Világlexikona, Gulyás Pál életrajzi lexikona), van egy világégésen átívelő, mindmáig csodált és felül nem múlt általános lexikonunk, a Révai Nagy Lexikon, melynek reprint kiadása éppen most van folyamatban. Akadnak újságírói felületességgel megírt és agyonideologizált lexikonaink. De egyik sem vállalta azt magára, amit a RMIL: a magyarság egy kisebbségbe szorított töredékének hetven-nyolcvan esztendejét felleltározni, a tudományos kutatással összegyűjtött eredményeket olvasmányosan bemutatni. És talán egyik lexikon megjelentetése elé sem gördítettek annyi akadályt, mint a RMIL elé.

Jóllehet hosszú e lexikon szerkesztői, munkatársi névsora, az, aki az ötletet felvetette, a lexikon-eszmét negyed századon át éltette, a kivitelezést összehangolta, a megjelentetést kiharcolta az idén 85. születésnapját ünneplő Balogh Edgár. Ő érezte úgy 1966-ban, Bod Péter *Magyar Athenása* megjelenésének 200. évfordulóján, hogy még a szemtanúk kihalása, a dokumentumok elkallódása előtt sürgősen számba kell venni az 1919 óta Romániához kötődő magyar nyelvű írásbeliséget. Az első szerkesztőbizottság nagy része kihalt Balogh Edgár mellől, voltak akik eltávoztak. Ő mindig megtalálta azokat, akik a gazdátlan pádzmát birtokukba vegyék. Még így is ma már az utolsó betűknél tartana a lexikon, ha a korabeli hivatalosságok nem gördítenek mindenféle akadályt a megjelentetés elé. Az I. kötet 1974-ben történt lezárásától 1981-ig hányódott, míg kompromisszumok árán sajtó alá kerülhetett. A II. kötet 1983 végére készült el, és kompromisszumok árán sem lehetett elérni kinyomtatását az 1989-es változás előtt. Azután pedig a nyomdák leállása, a papírhányjött közbe. Már csak reménykedhetünk, hogy az idén lezáruló III. kötet valamivel szerencsésebb lesz.

Nem véletlenül fordultak a hatóságok e lexikon ellen az 1970-es évek közepén, amikor még valamivel engedékenyebbek voltak a magyarsággal szemben, mint az 1980-as években. E lexikon ugyanis a legkézzelfoghatóbb bizonyítéka annak, hogy a Romániába szakadt két millió feletti magyarság önálló művelődési életre képes, kultúrát, irodalmat tud teremteni, s ez a kisebbségi kultúra minden nyomás, határzár ellenére nem szakítható el az összmagyar hagyományoktól. A lexikonszerkesztők épp politikai megfontolásból kellett hogy eleve korlátozzák a szócikkek teljességét. Még szerencsésebb eset volt, amikor néhány életrajzi-könyvészeti adat elhallgatásával elérték egy-egy inkriminálható szócikk sajtó alá kerülését. Ahol ez nem segített, ott a gyűjtő címszavak módszerét alkalmazták. Vagyis a személyt majd legfontosabb tevékenységi területénél említik, csak az oda vonatkozó eredményekről írva. Egyeseknél még az utalást is töröltették.

Ilyen kritikus helyzetbe kerültek a Romániából távozott személyek és a vallásos-egyházi irodalom képviselői. Az elmúlt évtizedek hivatalos felfogása szerint az előbbiekről hallgatni illett, esetleg rosszat mondani, az utóbbiakkal pedig csak az egyházi kiadványok foglalkozhattak. Így akarták az olvasók szélesebb rétegeit „megkímélni“ a nem marxista ideológiától. E korlátozásokból fakad a lexikon első két — eddig megjelent — kötetének legfőbb hiányossága is. Igaz, hogy a II. kötet 1983-ban lezárt kéziratába utólag még néhány, a cenzúra kivágta, de elkészült szócikket sikerült beilleszteni, ezek távolról sem küszöbölték ki a már kezdeti öncenzúrát. Az egyes szócikkek felépítésében is sok olyan aránytalanság, megfogalmazás maradt benne, melyek a tálalást, a szócikk elfogadhatóságát biztosították. Talán a most záruló III. kötetből már sikerül kiküszöbölni ezeket a kötöttségeket.

A legrosszabbul kétségtelenül az egyházi írók jártak. Őket az első két kötetből kirekesztették és gyűjtő címszavakba utalták. A megfelelő betűknél illesztjük majd a lutheránus, református, római katolikus, unitárius egyházi irodalmat. A II. kötetben az első ilyen típusú szócikk, az *izraelita irodalom* meg is jelent. A kötet előszava külön is felsorolja, kik azok, akik az I. kötetben még utalást sem kaphattak. Az unitáriusok közül itt Erdő János és Ferencz József püspök neve szerepel.

Ha figyelmesen átlapozzuk a II. kötetet, abban egyetlen unitárius főpapot találunk József Miklós személyében. Rajta kívül még tizenhét személy kötődik egyházunkhoz, néhányan világiakként az egyházvezetésben is részt vettek. Gál Kelemen, Gálffy Mózes, Gálffy Zsigmond, Galei József, Gyallay Domokos, Gyulai Zoltán, Imreh Lajos, Kelemen Lajos a kolozsvári kollégium tanárai voltak hosszabb-rövidebb ideig, közülük többen tudományáguk európai hírű művelőivé váltak, irodalmi társaságok, az akadémia tagsága minősíti eredményeiket. A két Gspann Károly inkább irodalmi, mint orvosi írásaiért kapott szócikket, a két Gvergyay professzor viszont szaktudományában vívta ki a nemzetközi elismerést. Gyallay Pap Sándor, Gyallay Pap Zsigmond, Hatházy Ferenc, Jákegy Aladár a sajtó és irodalom terén alkottak maradandót. Jenei Dezső a magyar nyelvű műszaki irodalom jeles képviselője. A nem személyi címszavak sorából két folyóirat címet emelünk ki: *Keresztény Magvető*, *Kévekötés*. Unitárius vonatkozása van még a *Heltai Gáspár emlékezete*, *Házsongárdi Panteon Helytörténet* szócikkeknek. Ez így felsorolva nem is kevés. Nagyjából megfelel a felekezeti erdélyi kultúrában elfoglalt részesedésének. Éppen csak az egyházi vonatkozások kidomborítása hiányzik.

Nem kis feladat hárul majd az utolsó kötet *unitárius egyházi irodalom* szócikkének megírójára, mivel ott úgy kell a teljes összefoglalást megteremtenie, hogy az első kötetekből kimaradtak bővebben legyenek adatolva. Minthogy számos unitárius jeles személyiség — nem lévén írói aikat — így sem kaphat majd említést, meggondolandó egy önálló Unitárius lexikon összeállítása, mely időbeli és országhatároktól függetlenül vegye számba e felekezet maradandó értékeit, kiemelkedő képviselőit.

Dr. Gaal György

ELOFIZETOINK FIGYELMEBE

A Keresztény Magvető előfizetési díja belföldön évi 200 lej, melyet a lelkeszi hivatalok útján vagy közvetlenül az egyházi központba (Episcopia Unitariană, 3400 Cluj, B-dul 22 Decembrie nr. 9) lehet befizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére évi 10 dollár.

Tiparul executat la
IMPRIMERIA „ARDEALUL” CLUJ
Municipiul Cluj
B-dul 22 Decembrie nr. 146
România
Comanda nr. 3004

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

CUPRINSUL ● CONTENTS

Dr. Lajos Kovács: In slujba Bisericii, Raport episcopal pe perioada 1 martie — 11 decembrie 1991 ● In the Service of the Church, The Bishop's Report about his Activity . . .	237
---	-----

STUDII ● STUDIES

Ferenc Szász: „Doamne, Doamne!“ ● „My God, my God“	248
Dr. Árpád Szabó: „Who Do Men Say I Am?“ How Do we See Jesus Today?	253
Mózes Kedei: Necesitatea înnoirii individuale ● The Necessity of Individual Renewal	260
Jenő László Vargha: Curente de psihoterapie de grup ● The Main Trends of Group Psychoterapy	264
Csaba Rázmány: Aniversarea a 200 de ani a bisericii din Bodogaia ● The Unitarian Church from Alsóboldogfalva is 200 Years Old	270
Rudolf Adorjáni (pregătit sub tipar): Inventarul parohiilor din protopopiatul Cristur din ultima treime a secolului al XVIII-lea (Partea, VII.) ● The Inventory of Parishes of the Keresztúr District from the East Third Part of the XVIIIth Century (7th Part)	276

LUCRĂRI OMILITICE — SERMONS

Ferenc Benczédi: Păstorul bun ● The Good Shepherd	290
József Szombatfalvi: Pământul făgăduinței ● The Promised Land	292
Lajos Bíró: Printre noi, pentru voi, cu voi împreună ● New Covenant	294
Mózes Nvitrai: Pe balanța lui Daniel ● On the Balance of Daniel	296
VIAȚA BISERICII — ȘTIRI ● CHURCH LIFE — NEWS	300
RECENZII ● BOOK REVIEWS	304

Colectivul de redacție ● Editors

Președintele și redactor responsabil: Dr. Lajos Kovács episcop. Membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó și Dezső Szabó (redactori), György András, Lőrinc Mikó, dr. Elek Rezi și Ferenc Szász.

Redacție ● Editorial Office: 3400 Cluj, B-dul 22 Decembrie nr. 9 Romania.

Telefon: 11 52 71.

